

HAZİRAN

Marje

ÇERKESYA 1864
TARİHİ SINIRLAR

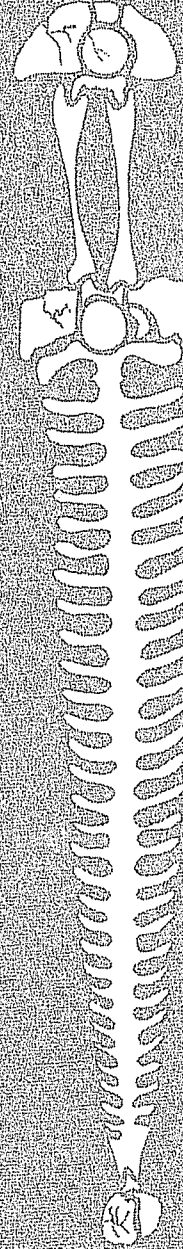
SÜRGÜN

ÇERKESYA 19
SİYASİ SINIRLAR

ÇERKES TARİHİ KRONOLOJİSİ

Dr. Baturay ÖZBEK (YEDİÇ)

Ankara-1991

KİTAP İSTEME ADRESİ: P.K.: 355 Kızılay/ANKARA

MARJE

LİNA ORGANIZATION

Adına sahibi
Sönmez BAYKAN

Genel Yayın Yönetmeni
&
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Mustafa Aziz ÖZBEK

Sanat Yönetmeni
Cihan İŞBAŞI

Mali İşler ve Abone Sorumlusu
Tunay TARKAY

Merkez Büro (Ankara)
Özlem AKTAŞ
Yeşilirmak Sk. 12/48
Maltepe/Ankara
Tel/Fax: 231 02 24-231 02 25

Yazışma Adresi
P.K.: 355 Kızılay/Ankara

Havale Hesap No (TL)
MARJE DERGİSİ
Posta Çeki Hs. 103118

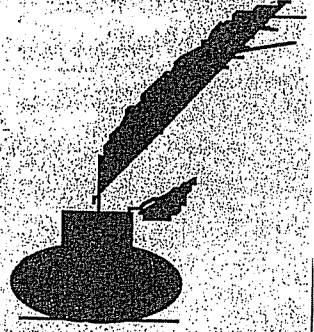
Havale Hesap No (Döviz)
T.C. İş Bankası Çankaya Şb.
(\$ 311 86 63 no.lu hesaba
(DM) 311 86 78 no.lu hesaba

Abone Koşulları
Türkiye 100.000 TL
Avrupa 60 DM/Yıllık
Diğer Ülkeler 45 \$/Yıllık
Fiyatı: 10.000 TL

Baskı
GÖZDE OFSET-230 78 73

MARJE
bir
LİNA ORGANIZATION
ürünüdür.

MERHABA

MARJE diyerek başlamıştık, tanıtım sayısında.
İşte ilk sayımız da elinizde...

Logosundan son satırındaki noktaya kadar biraz daha değişik bir esinti taşıyacak bu ilk sayımız.

Tanıtım sayımızla birlikte T.C. basın yaşamında, İçişleri Bakanlığı Basın Enformasyon Genel Müdürlüğü, Maliye Bakanlığı, Ankara Valiliği, Emniyet Müdürlüğü ve Defterdarlıkta «MARJE» ilk Çerkesce çıkan dergi hüviyeti ile tescil edilerek kayıtlarda yerini aldı.

Kolay da olmadı. İlginç bir serüveni oldu Çerkesce çıkmasının...

Bu serüveni 46-47. sahifede anlatıyoruz. İlginizi çekecektir sanırım.

Kendimizi, yapımızı ve derginin içeriğini tanıtmaya çalıştığımız tanıtım sayımızın okuyucumuza ulaştığı andan itibaren yaşadığımız yoğunluk Marje Trophy'de anlatılan sıkıntıları şilecek nitelikte idi.

Abartısız günde 20'ye yakın eleştiri ve tebrik telefonu herşeye değirdi.

Ancak kim kimin ne söylediğini bilebilirdi? Okuyucu nasıl konuşuldu, tartışıldı duyabilirdi?

Elbette bilemez duyamazdı.

Eleştiride bulunanlar, bu şekilde deitlerini eleştirilerini ancak dergi sorumluları ve çalışanlarına ulaştırabilirler. Okuyucunun kendisi gibi düşünen hatayı gördüğünde isyan eden insanlar, görüşlerine katılım ve destek bulabilmesi ancak tarafımıza ulaştırabileceği yazılı belge ve mektuplarla olacaktır.

Sizlerin sözlü biçimde ulaştırdığınız eleştirilerin bizce haklı bulunmasının ya da haksız bulunmasının önemi yoktur. Zira tartışacak ya okuyucumuz biz çalışanları ya da bizler okuyucularımızı ikna edebiliriz. Ne var ki bunun önemi yoktur. Eleştiri ve hirsizinizin sizin gibi düşünene ulaşması ve onların katılımının olması gerekir ki; bunun da yolu yazmaktan geçer. Duygunuzu, tepkinizi, kızgınlığınızı kısaca her şeyi yazarsınız. Böylece karşı çıktığınız düşünce ile, gerçek ve doğru mücadele yapmış olacaksınız.

Öte yandan biz çalışanlar her türlü düşüncüyü yayınlamaya hazırız. Yeter ki sizler yazın. Siyasi ve kültürel olarak bütün dergilerin temel amaçlarından birisi de sayfaları arasında demokratik tartışma ortamı oluşturmaktır.

Gerçekten de dergiler demokratik platformlar olmak zorundadırlar. İşte MARJE' de böyle bir platform olmak istemektedir. Tabii ki bunun yolu da çekinmeden içinizden geldiğince yazabilmektir. Sizler yazıp bize ulaştıktan sonra bizler yayınlamaya insanları tartıştırmaya peşinen hazırız.

Geçen sayımızda bu anlamda en çok eleştiriye öfkeyi sayın Dr. Batıray Yediç'in yazısına aldık.

Ne var ki sizlere aktaramıyoruz. Hep sözle, hep telefonla eleştirildi, kızıldı, zaman zaman da sövüldü.

Ancak kimse yazma lütfunda bulunmadı.

Tanıtımımızda da özellikle röportajlardaki, uzun sorular, uzun anlatımlara geldi eleştiriler... Bunlar çoğunlukla haklı eleştirilerdi.

Bunlar da bizim ilk profesyonelliğimiz ilk amatörlik kokuları idi. Sizlerle bütünleşerek, sizlerle büyüyerek aşılacak sorun olmadığina inanıyoruz.

Yeni MARJE'lerde birliktelikler umuduydu...

B

U SAYIDA

BASİYAZI.../S. BAYKAN

- SÜRGÜNÜN YÜZÜ HIÇ DEĞİŞMEDİ

ROPORTAJ/MARJE

- A. ÇERNİŞEV

SANAT/SÜR**ROPORTAJ/MARJE (Almanya)**

- PENEŞU RUSLAN

ALMANYA NOTLARI

- BATIRAY ÖZBEK Almanya'dan Bildiriyor...

ROPORTAJ/MARJE (Kafkasya)

- C. DUDAYEV...

GÜNCE/AYNA

- MEHMET UZUN

ARAŞTIRMA/MARJE

- ÇERKESLERİN ÖRGÜTLENME SORUNLARI

ATEŞ HIRZISI/AÇÇUMIJJ HİLMİ

- SOSYAL DEMOKRATLAR, ÇERKESLER VE KÜRTLER

TELEKS NOTLARI**MUTSUZUN YERİ**

- CİHAN İŞBAŞI

YORUM

- AÇÇUMIJJ HİLMİ

KONUK YAZAR

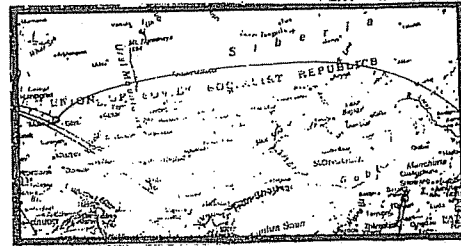
- STEFANOS YERASİMOS

GÜNDEM

- ÖMER ŞAHİN (ÇUŞHA)

İzzet Aydemir Grozni'de görüştü...

Eski Sovyetlerin Hassas Bölgesi Kafkasya üzerine...

MARJE Bu ay Çernişev'le görüştü...

B

ASINDAN...

Kafkasya'nın bir başka cephesi
Gürcistan'da da 40 kişi öldü

Karabağ'dan sonra Güney Osetya patladı

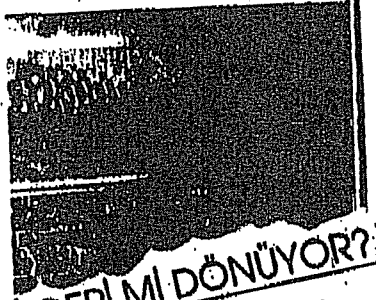
16 Mayıs Milliye DİS HABERLER SERVİSİ

GÜRCİSTAN'dan ayrılıp Rusya'nın ege-
menliği altındaki Kuzey Osetya ile birleş-
mek isteyen Güney Osetyalılarla Gürcüler
arasında son günlerde patlak veren çatışmalarda 40
kişi öldü 200 kişi de yaralandı. Kanlı olayları dur-
durmak amacıyla dün bölgeye giden Gürcistan ge-
neci Devlet Konseyi Başkanı Eduard Sevardnadze
Osetya Parlamentosu Başkanı Torez Kulumbegov ile
yaptığı görüşmeler sonunda geçici ateşkes sağlandı.
TASS ajansı görüşmelerde Rusya Federasyo-
nuna bağlı Kuzey Osetya cumhuriyetinin Parla-
mento Başkanı Yardımcısının arabuluculuk ettiğini
lerin sürecini duyurdu.

Çarpışmaların dün de yer yer sordurmuş hab-
rilerken, taraflar saldırıyı
suçluyorlar. Güney Ose-
lerin bölgenin merkez
araçların desteğinde ge-
şinde olduklarını Öne si-
Gürcistan dışişleri
yınladığı bildiride, Ose-
kosi ve Ergnet'i bomb-
den başlatmakla suçladı.
Osetyalı yetkililer de
rilen mücadele
cülükte döne-

KUZEY KAFKAS KÜLTÜR DERNEĞİ BAŞKANI ÖZEN:

'ÇERKEZLERİN
ÇOĞU
ER-GEÇ
KUZEY
KAFKASYA'YA
DÖNECEKTİR'

GÜNDEM
geri mi dönüyor?

KAFDAĞI'NIN GERÇEK YERLİLERİ GERİ Mİ DÖNÜYOR?

Rusya Parlamentosu
Başkanı Hasbulatov
Ankara'ya geliyor

'Türkiye
dost ülke'

Cenk BAŞLAMİŞ, MOSKOVA

RUSYA parlamentosunun "tartışmalı" baş-
kanı Ruslan Hasbulatov, TBMM Başkanı
Hüsamettin Cindoruk'un davetlisi olarak
nda Türkiye'yi ziyaret

Eski Sovyet ordusu çekilince, bölgeyi ele geçirdiler

Güney Osetya'ya Gürcü saldırısı

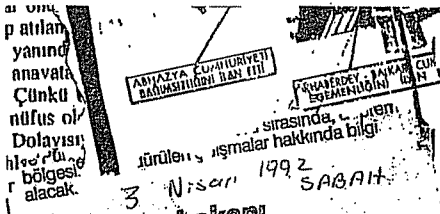
MOSKOVA, AA

GÜRCÜ militanlar, eski Sovyet ordu-
sunun çekilmesini
fırsat bilerek, Gürcistan-
dan ayrılmak isteyen Gü-
ney Osetya'ya saldırıya
geçtiler ve özerk bölgenin
merkezi Tshinval kentini
ele geçirdiler.

Interfaks Ajansı, Gürcü
militanların dün Tshin-
val yakınında bir köyü ele
geçirdiklerini ve daha son-
ra Tshinval'e girdiklerini
açıkladı. Tass Ajansı ise,
dün sabah geçtiği ilk ha-
berde, Tshinval'in son 24
saat içinde Gürcistan tara-
fından yoğun top ateşine
tutulduğunu belirtti.

Moskova Radyosu da,
Tshinval'de dört kişinin
öldüğünü bildirdi. Tass
ajansı, Güney Osetya
liderlerinin Gürcistan-
da iktidardaki Devlet
Konseyi'ne bir mesaj gön-

dererek, saldırıların dur-
durulmasını istediklerini
duyurdu. Gürcistan, Gü-
ney Osetya'nın özerk böl-
ge statüsünü kaldırmıştı.
Güney Osetya halkı,

Çeçen Başbakanı
Çeçen İnguş Cumhuriyeti Başbakanı Yarağı
Mamodaev, Başbakan Süleyman Demirel'i ziyaret
etti. Demirel'in Başbakanlık görevine
başlamasından sonra bir çok güçlük karşlaştığını
söyleyen Çeçen Başbakanı, Türkiye'de son
aylarda meydana gelen felaketleri, kendi
ülkelerinde yaşananmış gibi değerlendirdiklerini
söyledi.

Rusya'nın parçası olan
Kuzey Osetya'ya birleş-
mek istiyor.

kova'ya yapacağı ziyaretin, ikili ilişkilerdeki geliş-
meyi kanıtladığını söyledi.

Beraberindeki Rusya parlamentosu heyetiyle Tür-
kiye'yi ziyaret edecek olan Hasbulatov, hükümete
yöneltilmiş ilginç eleştirilerle tanınıyor. Hasbulatov,
hükümet üyelerinden "Sanı papyonlu, kırmızı etek-
li, şirin çocuklar" diye söz ediyor.

Hasbulatov'dan daha tartışmalı bir politikacı,
Liberal Demokratik Parti lideri Vladimir Jirinovski
ise son zamanlarda Türkiye'yi diline dolamaya baş-
ladı.

Türkolog olan Jirinovski, Türkiye ile birlikte,
İran ve Afganistan'ı da, Orta Asya'daki dincileri
desteklememeleri için uyardı.

Divan?

Gürcistan'da vahşet

GÜRCİSTAN'dan ayrılıp Rusya ege-
menliği altındaki Kuzey Osetya ile birleşmek is-
tleyen Güney Osetya'da silahlı Gürcüler
tarafından taranan bir yolcu otobüsünde 52 ka-
G. Osetyalı mültecinin Kuzey Osetya'ya giderken
Kafkasya'da yakınlarda saldırıya uğradılar.

10. "masallar"

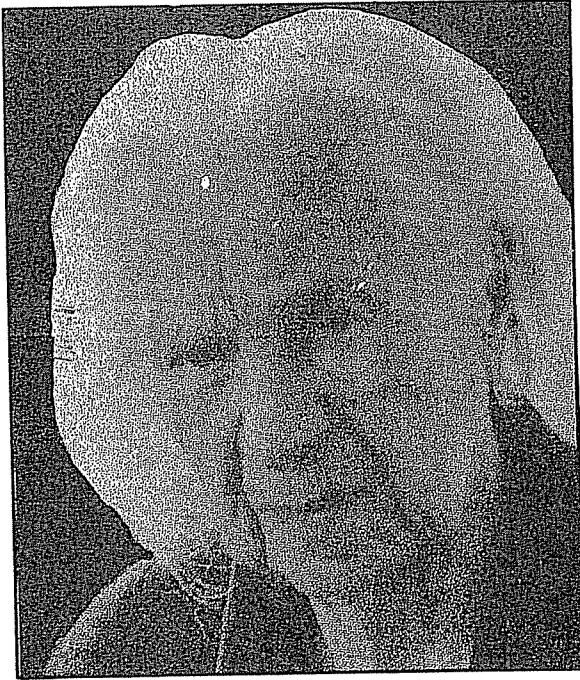
Kuzey Kafkas-
ya'ya geri dönüş ko-
nda Çerkezler
karar

Türk
Kuzey

geri dön-
sünmüyorum. Gezmek için gide-
lende fikrimi değiştirip

SÜRGÜNÜN YÜZÜ HIÇ DEĞİŞMEDİ

*Yaklaşık 130 yıl önce çıktılar yola
Gemi denen o eskimiş takalarla
Hiç bilmedikleri bir yerlerden çıktılar karaya
Bırakmadı peşlerini ölüm
Bırakmadı peşlerini yokluklar, karanlıklar.
Bırakmadı peşlerini tifo, sıtma, uyuz
Ve daha nice hastalıklar...*

13 Nisan 1864. Karadeniz'in doğu kıyısında Soçi, General Heimann tarafından alınır. 9000 kişilik Rus

askeri birliği tarafından kuşatılan Soçi, düşer. Abzah ve Şapsığlar teslim olmuşlardır. Bu arada açlık ve hastalıklar Vubihların dayanma gücünü iyice kırmıştır.

14 Nisan 1864. Çar'ın kardeşi Büyük Pres Mihail Soçi'ye gelir ve yenik Adige Thametelerini kabul eder. Yapılan antlaşma gereğince Çerkeslerin 1 ay içinde dağlardan inerek ovaya yerleşmesi, kim bu kurala uymaz ise savaş esiri muamelesi göreceği yada Osmanlı Devleti'ne göç etmeleri gerektiği Thametelere bildirilir.

14 Nisan 1864. Çerkesya'nın tamamen düştüğü kara gün. Bu başarı tüm Rusya'nın kiliselerinde zafer ve tanrıya şükran ayinleri ile kutlanır.

Evet dostlar, 128 sene önce Çerkesya'da büyük bir insanlık dramı yaşıyordu. Yüzyıllar süren savaşlar, bitmeyen saldırılar, osnunda amacına ulaşıyor. Bir taraftan insanlık tarihi boyunca Çerkeslerin vatanı olmuş Çerkesya adım adım işgal ediliyor. Diğer taraftan ise dünyanın en ağır jenositlerinden biri uygulamaya konuluyor. Çerkeslerin sürgün yaşamı başlıyordu. İşgal edilen yerleşim birimleri hemen boşaltılıyor, direnenler katlediliyor, köyler yakılıyor, herşeye rağmen hayatta kalabilenler kıyıya zorla getiriliyor, aileler parçalanıyor, bekleyen gemilere insanlar yükleniyordu. Çocuklar, kadınlar, yaşlılar, yaralılar, hastalar, bir balık istifi gibi üstüste yerleştiriliyorlardı. İnsanlık, Çarıyla, Padişahıyla, Kraliçesiyle, mollasıyla, misyoneriyle, asilzadesiyle bu büyük ayıbını sadece seyrediyordu, ama sadece seyrediyordu.

*Bu ne bir mola yeri idi
Ne de son durak.
Acılar ölümler hastalıklar yeniden başlıyordu
Hem de katlanarak
Kendilerini
Kendi kaderlerini tayin eden başkalarına bırakarak
Çaresiz bir avuç insana
Terkettiler doğdukları toprakları
Ağlayarak, zırlayarak.
Elleri avuçlarında
Ardlarına bakarak.*

Mayıs 1864. Yer, Akçaabat Kalesi ve Sarıdere. 25000 göçmen, Çerkes Sürgünü'nün gerçek yüzüyle karşı karşıya, hergün 50-100 kadarı ölüyor.

Aynı Tarih. Yer Samsun. 35-4000 kişi ve yine sürgünün gerçek yüzü. 48 saat içinde 500 ölü. Dr. Brazzi göçmenlere yardıma gelir, Çerkesler ölümlerini vermez istemez. Açlıktan ve hastalıktan kırılan Vubihlar, çocuklarını kurtarmak ve ekmek bulabilmek için birkaç Piestar karşılığında onları satıyorlar. Geceeri mezarları açarak kefenleri alıyorlar e cesetleri tekrar gömüyorlar. Ölümlerine harp sahasında hayatları pahasına da olsa bırakmayacak kadar değer veren birhalk ölümlerinin kefenine muhtaç bırakılıyor.

*Dağıldılar.
İpi kopan bir tesbihin taneleri gibi
Dağıldılar.
Her biri bir başka yana
Sürüldüler durdukları her yerden
Kök saldırmadılar toprağa
Bırakmadı peşlerini sürgün
Bırakmadı peşlerini ölümler, acılar.
Bırakmadı peşlerini tifo, dizanteri, uyuz
Ve daha nice hastalıklar...*

Karadeniz'de gemilerden tabut yapıp, onbinlerce insanımızı gömdük. Samsun'da sıtmadan Düzce'de dizanteriden, savaşlarda uyuzdan kırıldık. Kadınlarımız çalınarak saraylara satıldı. Yine de bizi misafir eden, ağarlayan bu topraklar için savaştık, DÜZCE'de, GEDİZ'de, SARIKAMIŞ'ta, KUNET-RE'de yüzbinleri şehit verdik, önce kahraman sonra da hain olduk. Sonra yine köylerimizden sürüldük. İkinci bir vatan dediğimiz, uğruna canımızı kanımızı verdiğimiz topraklardan da sürüldük. Anadilimiz, düğünlerimiz yasak edildi bizlere. Bir değirmen taşı oyuğuna dökülen buğdaylar gibi öğütülüyorduk...

*Bizim beylerimiz mutlu
Onların paşaları da mutlu
Mutlu tüm din adamları*

*Çarlar krallar hepsi mutlu.
Sarıtıyorlar birbirlerine.
Kutluyorlar bir halkın yokoluşunu.*

*Onlar mı çok puştı,
İnsanlık mı bizi unuttu,
Yoksa halkımız mıydı suçlu?...*

Ya Anavatan? Anavatanda önce Çar, sonra Bolşevizm, Ekim Devrimi, sonra Naziler ve Stalin. Hep bir tarafı tutmaya zorlanan bir avuç halk, ölüyor. Bolşevikleri tutarak devrim adına, Nazileri tutarak faşizm adına, Kızıl ordudan yana Komünist olarak, olmaya zorlanarak ölüyorlar. Hepsi kendilerine göre kahraman, diğerlerine göre haindirler. Ama kesin olan tek şey ölümleriydi.

Yetmedi sürüldüler oradan oraya. O da olmadı, Si-birya'ya.

Birinci Dünya Savaşı, İkinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı, Arap-İsrail Savaşı. Dünyanın her yerinde iç savaşlar, dış savaşlar ve Çerkesler.

Tüm bunlar olurken bütün insanlık bizi seyrediyordu. Hep birilerinin işine, biryellere yaradığımız için kimse sesini çıkarmıyordu. Ucuz ittiaklara kurban gi-di-yorduk.

Tarih 21 Mayıs 1992

Değişen dünya ve insanlık bizi seyretmeye devam ediyor hala. Kapakta iki harita var. Biri tarihi sınırlarımız, biri de bugünkü siyasi sınırlarımızı gösteriyor. Bir avuç insanın bize bugüne ulaştırabil-diği vatan parçalarımızı da sinsice elimizden almaya çalışıyorlar.

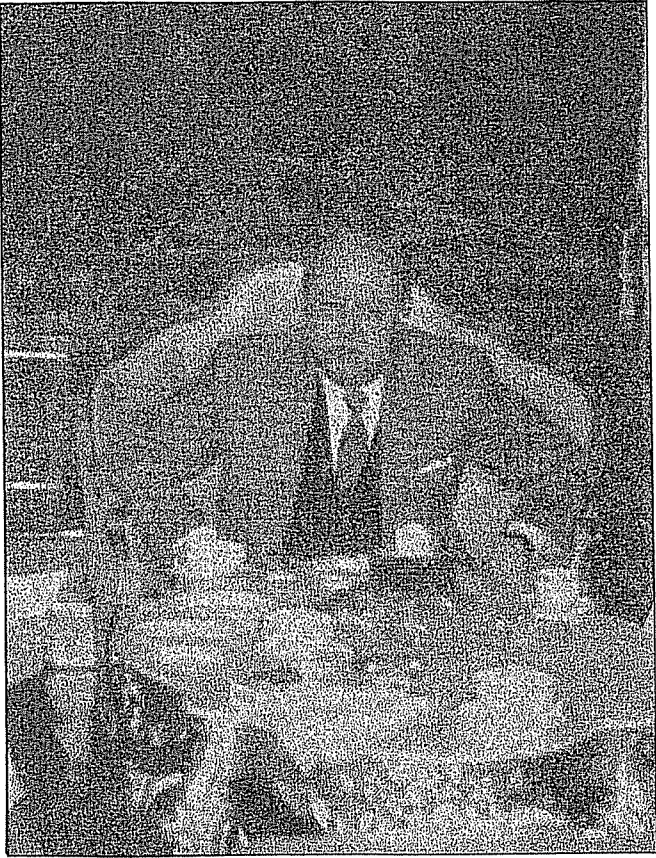
İnsanlıksa bizi seyretmeye devam ediyor.
Evet, dünya büyük bir hızla değişiyor.
Ama Sürgünün Yüzü Hiç Değişmiyor...

Fakat Abhazya'da, Şapsığ'da, Osetya'da, Çeçenistan'da, Adıgey'de, Çerkesk'te, Kaberdey'de, Dağıstas'da, Suriye'de, Ürdün'de, İsrail'de, Almanya'da, Hollanda'da, Türkiye'de bir avuç insan mücadele ediyor. Anavatan'da, muhacerette insanlar var olmak için direniyorlar.

Ha Marje...

MARJE Dostlar...

MY NIKE NAME ÇERKES

◦ **Marje** Sayın Ekselans, kendinizi tanıtır mısınız?

■ **A. Çernişev** My nike name Çerkes. Galiba Türkçede sizler lakap diyorsunuz. Nedendir bilmem ama bana okul çağlarında böyle diyorlardı.

Annem Bröniç'ten. Burası Moskova'ya 100 km mesafede bir şehir. Güneyli babam ise Urallar'dan Şimalden. Tamamıyla Kuzeyli bir adam. Mavi gözlü sarı saçlı uzun boylu. Ben biraz anneme benziyorum. Kızkardeşim ise babama benziyor.

◦ **Marje** Aile içinde Çerkeslikle ilgili bir şey duyduunuz mu?

■ **A. Çernişev** Bilmiyorum. Zannetmiyorum ki bizde Çerkeslik olsun. Tatarlık olabilir. Çünkü babamın ailesinde çocuklar doğduğundan 7-10 yaşlarına kadar gözleri çekik oluyordu. Ondan sonra normalleşiyordu. Zannediyorum tatarlardan bir kan var baba tarafında. Aslında bu dünyada hepimiz biraz karışı-ğız. Biliyorsunuz bizim Puşkin isminde bir edebiyatçımız var. O, Çar Deli Petro zamanında nasıl olduysa İstanbul'da bir küçük çocuk satın almış. Ve bu çocuk Petersburg'a götürülmüş. Orada köşkte büyütülmüş. Tahsil gördü general oldu. Sizdeki korgenerallik rütbesinde. Aslı Habeş olmasına rağmen o artık Habeş

değildi. O zamanda bizimde Çerkesler gibi pek çoğumuz sarışındı. Onlar ise esmerdi. Biz hepsine araplar diyorduk. Evet o da bir arap. Ama Habeşistan asıllı birisi. Bu general ailesinden Puşkin çıktı. Bu bir iki nesilde oldu. Şimdi neden hepimiz karışığız. Puşkin'in akrabaları normal surette Habeşistan'a gittiler. Ama onlar artık Rustu. Bunun için hâlis bir ulusum demek biraz ayıp gibi geliyor bana.

◦ **Marje** Biraz da Türklerle Ruslar arasındaki ilişkilere değinir misiniz?

■ **A. Çernişev** (Ben Rusça devam edeceğim. Daha kolay anlatabileceğim. Müsaade ederse-niz. Bir Özbek olan Husanov size çevirecektir.)

**LENİN
VE
TÜRK YETKİLİLERİNİN
1930'LU YILLARDA
ÇOK GÜZEL
İLİŞKİLERİ
OLMUŞTU...**

Bizim Türkiye ile olan ilişkilerimizin 500 yıllık bir mazisi vardır. Bu sene ilişkilerimizin kurulmasının 500. yılını kutlayacağız.

Bundan bir kaç yıl önce Moskova'da sokakta sade bir vatandaşı durdurarak: «Türkiye'yi biliyor musunuz? Türkiye hakkında neler biliyorsunuz?» diye sorarsınız, kendisi «Hep savaşmış olduğumuzu biliyoruz» derdi. Aynı şey Türkiye'de de böyleydi. Şimdi ise daha çok ve daha farklı şeyler biliyorlar insanlarımız. Türkiye ile bir ticari ilişkinin olduğunu, mal alıp mal verdiğimizizi, turistik olarak karşılıklı seyahatların olduğunu. Tabii ki bunlar serigratif olarak olan olaylar. Çünkü bu 500 yıl zarfında biz 25 yıl savaştaydık. Ama etkili bir 25 yıldır. Bunun dışındaki sürede ilişki-lerimiz normal düzeyde idi. İşbirliği yaptık, yoğun ticari ilişkilerde bulunduk. Peki niye ülkelerimiz arasında savaşlar oldu? Biraz da buna bakmak gerekir.

Eskiden 15-16-17. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu çok güçlü idi. Gücünün doruğunda idi. Daha sonra çökmeye başladı. Osmanlı İmparatorluğunun kaybetmeye başladığı dönemde yanında genç bir imparatorluk büyümekte idi. Bu Rusya İmparatorluğu idi. Bu imparatorluk genç olduğu için daha dinamik daha atak ve daha adresivdi. Biz bu süreci birlikte yaşadık. Bu objektif bir süreçti. Bu arada Rusya Osmanlıya karşı kısım kısım da olsa topraklar alıyordu. Ama bizde de 1917'den sonra Çarlık bitti. Sizde de Osmanlı İmparatorluğu bitti. Bundan sonra da aramızdaki mevcut sorunlar kalkmaya başladı.

19. ve 20. yüzyıllarda aramızda çok sıkı ilişkiler olduğunu biliyorsunuz. Milli Kurtuluş Mücadelenize ülkemizin önemli destek verdiğini biliyorsunuz. Maddi, manevi ve materyal olarak önemli destekler verilmiştir. Silah yardımı, gıda yardımı yapıldığı gibi, uzmanlar yoluyla da yardımlar yapılmıştır.

• **Marje** Bu konu uzun yıllar Türkiye'de tartışma konusu oldu. Ne zaman olayın bu şekilde olduğunu savunan insanlar çıksa tartışmalar çıktı ve bu konu bir türlü gün ışığına çıkmadı. Tarihçiler tarafından bilinse de yazılı hale getirilmiş bir belge bir kaynak bulunmamakta. Bu konuda sizin bir çalışmanız var mı veya böyle bir çalışma yapılabilir mi?

• **A. Çernişev** Bu tabii ki Türkiye'nin Milli Mücadelesinde zafer elde etmesi herşeyden önce kendi çabaları sayesinde olmuştur. Lenin ve Türk yetkililerinin 1930'lu yıllarda çok güzel ilişkileri olmuştur. O dönemde bizim size yardımımız çok olmuştur. Türkiye'de ilk tekstil fabrikaları (Nazilli ve Kayseri'de) kurulmuştur. Nazilli ve Kayseri'de. 1. Dünya Savaşı'ndan sonra daha sıkı ilişkilerimiz olmuştur. Prensip itibarıyla bu tür belgelerde verilebilir. Türk tarafında da bu tür belgeler bulunmaktadır. Bazı değerlerde aramız o derece iyi değildi. Tabii biz bu konuda gerekli bilgi ve belgeleri de verebiliriz. Bu konu-

da biz biraz alçakgönüllü davranmayı yeğliyoruz Rusya Federatif Cumhuriyeti o zamanlar sizin için yalnız bir ülke idi. Siz ise tarafımızdan desteklenmesi gereken bir yapı olarak görülüyordunuz. Bütün Avrupa karşınızda idi. Bizim de karşımızdaydılar Bizim o zaman sıkı ilişkiler içerisinde bulunmamız gerekiyordu. Siz biliyorsunuz ki bizim ilk antlaşmamız aramızda yapıldı. Bu kardeşlik antlaşması idi Dostluğu içeriyordu. Ama işbirliğini değil.

• **Marje** SSCB'de yaşanan gelişmeler ile Özal'la başlayan Türkiye'deki gelişmeler sırasında yaşanan çok sıcak ilişkiler var. Kültürel, ekonomik, politik ilişkilerde sıcaklık var. Bu olaylar için sizin yaklaşımınızla birlikte Türkiye'den gördüğünüz yaklaşımı öğrenmek istiyoruz. Zor oldu mu? Bu kendiliğinden olan bir olay mıydı? Yoksa belli bir çabanın ürünü müydü?

**SSCB'NİN DAĞITILMASI
BÜYÜK BİR
HATADIR.
BUNU HERKES
BÖYLE
KABUL EDİYOR...**

• **A. Çernişev** Çok doğru söylediniz. 1980'li yılların ortalarında çok önemli gelişmeler olduğunu gördük. Demokratikleşme konusundaki önemli adımlarında 1980'li yılların ortalarında atıldığını görüyoruz. Bizde de o dönemde Gorbaçov iktidara geldi. 1985 yılının nisan ayında reformlar başlatıldı. Sistemin demokratikleşme süreci o dönemde başladı. İki ülke arasındaki süreç çakıştı. Bu, iki ülke arasındaki ilişkinin gelişmesi için iyi bir neden teşkil etti. Bazıları bunun benim sayemde olduğunu söylediler. Ama ben buna şöyle bakıyorum. «Tam zamanında tam yerinde idim.» Siz hazırdınız. Biz hazırдық. Böyle bir ilişki oluştu. Bunun için benim önümde o kadar güçlük yoktu. Bu ilişki 1988'den itibaren de patladı.

• **Marje** Sayın Ekselans bu dönemle önemli bir misyonu yerine getirdiğinize inanıyoruz. Doğru zamanda doğru yerde bulunanların hatalarının da çok olduğunu görüyoruz. O halde çok fazla alçakgönüllülüğe gerek yok bizce. Sonraki dönemde yine önemli gelişmeler gözlemliyoruz, SSCB'den BDT'ye uzanan bir süreç gözlemliyoruz. Bugün artık bir BDT var. Ama bu BDT'ye üye olan bir çok bağımsız statüde olan bir çok devlette ne bir bağımsız para, ne bir bağımsız merkez bankası ne de bağımsız bir ordu görüyoruz. Bu olaylarla birlikte Rusya Federasyonu ile BDT'nin politik, ekonomik yönden bir tahlilini yapabilir misiniz?

■ **A. Çernişev** Pres-
torikayı başladığımızda 3 ana
konuda çalışmalar yapmayı he-
deflemiştik.

1. Politik hayatın demok-
ratikleştirilmesi,
2. Politik sistemin yeni-
den yapılanması,
3. İnsan haklarının sağ-
lanması.

Bu alanlarda önemli mesa-
feler aldık. Bazı alanlarda faz-
la demokratikleştik ama bu bü-
yümenin getirdiği bir sancıydı.
Demokratiklik hakkında konu-
şurken insanlarımız sadece hak-
larının olduğunu anlıyorlar. Oy-
sa demokraside geniş haklar
kadar görevler ve sorumluluklar
da vardır. Bunu anlamak lazım.
Bizde var olan sorun işte bu so-
rumlulukların yeterince olmayı-
şıdır. Ama insanlar bunlara
alışınca belli politikalar otura-
caktır. Biraz da demokrasi sar-
hoşluğumuz var. İkinci önemli
hedefimiz devletin yapısının
yeniden yapılanması ya da de-
ğiştirilmesi idi. Daha önce biz
federe ismini taşımakla birlikte üniter bir devlettik.
Gerçek demokratik devletlerin gönüllü olarak oluşturu-
dukları bir federasyona ulaşmayı hedef olarak
koyduk. Bu konuda önemli şeyler yapıldı. Ancak ha-
talarda yapıldı. Tabii ki SSCB'nin dağıtılması büyük
bir hatadır. Bunu herkes kabul ediyor. Açıkça söy-
lüyor. Gorbacov da, Yeltsin de Cumhuriyetlerin baş-
kanları da söylüyor. Birleşmek yönünde çeşitli eği-
limler vardır. Biz bunu gelişmiş ülkelerde görüyoruz.
Ortak Pazar daha sonra ortak yapıya yöneldi. Bizde
ise var olan federatif yapıya yönelik ilişkiler kopuk-
tu. Genel olarak dünyada birleşme eğilimi varken biz-
de ilişkiler kopuktu. Son olarak SSCB korunabilirdi.
Dağılmayabilirdi. Şu anda bağımsız devletler var-
dır. Bunlar arasında politik ekonomik ve siyasi iliş-
kiler vardır. Ancak bunlar Avrupa'dakinden daha
sıkı olmak zorundadır. Var olan geleneksel ilişkileri
korumak amacıyla BDT oluşturulmuştur. Çoğu zaman
bana soruyorlar, BDT'nin yaşayabileceğine inanıyor
musunuz diye. Ben de tabii bağımsız bir topluluğun ha-
yatiyetine inanıyorum, diyorum. Bu topluluk bağımsız
olacaktır. Ama bu topluluğun oluşması zaman alacak-
tır. Devlet büyüklerimiz de benzer düşünceleri taşı-
maktadırlar. Biz henüz işin başındayız. Bir çok sorun
vardır bir kısmı çözüme ulaştırılmıştır, bir kısmı ise
üzerinde çalışılan sorunlardır. Bunlar da çözüme

ulaştırılacaktır. Ama bu sorunlarımız topluluk içe-
risinde çözüme kavuşturulabilir. Buna inanıyorum. Şu
anda önümüzde şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır.
Rusya, Kazakistan ve bazı Orta Asya Cumhuriyetle-
ri, Topluluğun korunup geliştirilmesi için aynı tavır
içerisindedirler. Olaylar şöyle gelişebilir; bazı Cum-
huriyetler ileride bir federasyon oluşturabilirler. Me-
sela Rusya, Kazakistan ve Orta Asya Cumhuriyetleri
bu federasyona katılmaya hazırdırlar. Diğerleri, fe-
derasyona konfedere üye olarak katılabilirler. Baş-
kaları ise ortaklık ilişkisi içerisinde olabilirler.

• **Marje** SSCB gibi bir topluluk dağıldık-
tan sonra bir takım ekonomik değerler altüst oldu. Ta-
hılın petrolün çokça üretildiği bölgeler vardı. Bu du-
rum için ekonomik yönü. Bir de askeri yönü bulunmak-
ta. Karadeniz'de konuşulan SSCB'nin bir deniz filosu
var. Diğer cumhuriyetlerde bir sürü kimyasal, nükleer
silahlar ve benzeri güçler var. Bunların topluluğun da-
ğılmasındaki paylaşımı bir Avrupa Topluluğu çerçe-
vesinde mi halledilecek? Yoksa işte burası senin şura-
sı benim şu fabrika senin bu filo benim gibi mi halle-
dilecek? Nasıl bir paylaşım sözkonusu olacak?

■ **A. Çernişev** Üniter devlet olarak
yapımızı sürdürdüğümüz zamanlarda ihtiyaçlarımızı
karşılıyorduk. Diyelim tüm SSCB'nin şu kadar dış fır-
cası ihtiyacı var diye planlanıyordu. Bunu karşı-

leri, demiryollarını bir anda kesip atmanın mümkün olmadığını anladılar. Ve tutumlarını da bu yönde değiştiriyorlar. Bunlar bu sistemleri korumak gerektiği yönünde karar almışlar. Bu arada ordu ne yapacaktır, sorusu tartışılan bir soru. Bu bir sorundur. Cumhuriyetlerin bir kısmı stratejik konvansiyonel sınır kuvvetlerinin bir tek komuta altında kalmasından yana, bunu kabul ettiler. Buna karşı Ukrayna, Moldova belki Azerbaycan böyle bir yaklaşım göstermiyorlar. Onlar kendi ordularını kurmayı arzu ediyorlardı. Diğerleri ise kendi ordularını kurmayı istemiyorlar. Şu anda tek komuta altında kal-

lamak için 1 ya da 2 cumhuriyette fabrika kuruyorduk. Diş macunu fabrikası ise başka bir cumhuriyette kuruluyordu. Bölünme olunca Sovyet insanının bir kısmı fırçasız bir kısmı ise macunsuz kaldı. Bu sadece basit bir ihtiyaç içindi. Oysa durum daha da karışıktır. Teknolojik olarak daha karışık bir durum var. Örneğin Kazakistan'da uçakların bir takım aksamalarının üretildiği fabrikalar vardı. Diğer aksamaları ise değişik Cumhuriyetlerdeki değişik değişik fabrikalarda üretilmekteydi. Tacikistan'da elektronik üretim yapan fabrikalar vardı. Şimdi nasıl parçalanacak bu yapı. Olamaz elbette...

Bunun için de bizim sanayicilerimiz, iş adamlarımız parçalanmadan yana değiller. Aslında tüm ülke bir pazardır. Hem de büyük bir pazardır.

• **Marje** Ziyaretlerimizde gördüğümüz kadıyla eski adıyla SSCB içerisinde birçok alt yapı sorununun ulaşım, eğitim, sağlık gibi sorunların halledilmiş olduğunu gördük. Böyle bir parçalanma olduğunda devletlerin belli güçlerde kayıpları olduğu gibi bu alt yapılar bir dejenerasyona uğrayabilir mi? Ya da bu yapıları muhafaza edebilirler mi?

• **A. Çernişev** Biraz önce bahsettiğimiz konuları sadece işadamları ve sanayiciler değil, bağışsızlık isteyen ülkelerinde devlet başkanları da anlamaya başladılar. Enterkonnekte sistemleri, elektrik-

masını istiyorlar.

• **Marje** Bu arada Kızıldoru Korosu ne olacak?

• **A. Çernişev** Zannediyorum korunacak. Bu kültür meselesidir. Ve çok önemlidir. Biliyorsunuz biz kültürel sanat bakımından yüksek bir durumdayız. Cumhuriyetlerden gelen kültürler birbirlerine girdiği için kültürlerimizi zenginleştiriyorlar. Rus danslarına bakarsanız bazı hareketler Tatar danslarından değişik dansların etkisini görmek mümkündür. En iyisini alıyolar kendi folklorik öğeleri ile karıştırıyorlar. Mesela Kırgız yazarı Cengiz Aytomov hepimizin okuduğu bir yazardır. O Kırgız Edebiyatının bir yazarıdır. Ancak Rusya'da yaşayan herkesin sevdiği, okuduğu bir yazardır aynı zamanda. Severe okuyoruz ve onu bizim yazarımız gibi görüyoruz.

Öte yandan Gürcüstan'ın sinema sanayisi ve sineması çok gelişmiştir. Güzel ürünler de vermiştir. Ancak biz onu Gürcüstan'ın olarak değil, tüm Rusya'nın olarak görüyor ve sahipleniyoruz. Bunun sadece Gürcü sanatı olduğunu kabul etmiyoruz. Bizim de severe seyrettiğimiz eserleri var. Bizim ortak kültürümüz var. Bu kültürel bağlar kesinlikle koparılmamalı. Mesela şimdi kalkıp bu Gürcüstan'ındır derseler bu olmaz. Aslında kültür değil kültürlerle temasta bulunduğu zaman gelişiyor. Aynı şekilde uluslararası dü-

zeyde de temas olmadığı zaman geliştirmek mümkün değildir. Rus-Gürcü diye bir bölünme yoktur. Kültür bütünlük içerisinde bir olgudur.

• **Marje** Kimi ulus bilim konusunda, kimi ulus kültürel konuda katkıda bulunabilir mi demek istiyorsunuz?

■ **A. Çernişev** Elbetteki öyle. Kırgızistan küçük bir ülke. 4.5 milyon kadar. Dağlık bir yapıda. Onun başkanı Rusya'da meşhur bir akademisyen. Elektronik konusunda uzman. Elektronik konusunda kendi ülkesinde ne yapacaktır. Kendisini nasıl geliştirecektir. Bu mümkün değil, olmaz. Ama Moskova'da Novokodistte çalışıyor ve olanak buluyor. Zaten burarlarda uzmanlaştı, akademisyen oldu. Kırgızistan'da böyle insanlar pratik hayat için lazım. Aynı zamanda topluluk için böyle değerli bilim adamları akademisyenler lazım.

• **Marje** BDT'na üye olan Ukrayna ve Azerbaycan ile BDT'ya katılmayan Gürcüstan açısından bulunduğu yöre açısından bir takım problemler bulunmakta. Ekonomik sıkıntılar, siyasi karışıklıklar yaşayan Gürcüstan'ı değerlendirebilir misiniz?

■ **A. Çernişev** Hayatta böyle hadiseler oluyor. İnsanlar demokrasi istiyor. Gürcüstan da istiyor. Afrika da istiyor. Siz de istiyorsunuz, Amerika da... Demokrasi arzusunun bir olduğu zaman büyük çoğunluğun oyları ile Gamsahurdia başkan oldu. Yaklaşık bir yıl iktidarda kaldı. Demokrat olarak bilinen bir insan iktidara gelir gelmez diktatöre dönüştü. Yani halkın belli bir kısmı ona karşı çıktı. Bunun demokrasi ile ilişkisinin olmadığını söylediler. Ona karşı tavır aldılar ki ona karşı tavırdan dolayı bilinen olaylar patlak verdi. Şimdi oradaki durum adım adım normale dönüyor. Bazı yerlerde Gamsa Hurdia'nın taraftarları bulunmakta ve onlar birtakım hareketlerde bulunmaktadır. Ama genel olarak ele alacak olursak adım adım normale dönüyor. Şimdi bir devlet konseyi oluşturuldu. Devlet konseyinin başkanlığına da Şwardnadze getirilmiştir. Ben kendisini yakından tanıyorum. Dışişleri bakanı iken beraber çalışmıştık. Onun özel talimatı ile buraya gelmiştim. Kendisinden büyük işler bekliyoruz. Yetenekli politikacıdır. Gürcüstan'da durumu normale döndürmekle kalmayacak, Gürcüstan'ın daha da ileri gitmesini sağlayacaktır. Yanılmıyorsam önümüzdeki Ekim ayı içerisinde seçim yapılacaktır. O zaman halkın fikirlerini daha iyi yansıtan bir parlamento ortaya çıkacaktır. O zaman Gürcüstan demokratik süreçten geçmiş biçimde daha da gelişecektir.

Gürcüstan'ın BDT'ye katılma niyeti de vardır. Böylece topluluk üyesi 12'ye ulaşacaktır. Diğer 3 cumhuriyete gelince... Onlar Baltık cumhuriyetleri idiler ve ayrılır. Onlar kendi yollarına devam edeceklerdir. Şimdi ekonomik bağların korunmasına yeniden

dönecek olursak... Bağımsız devletlerin başkanları bildiğiniz gibi zaman zaman biraraya geliyorlar. Bu sorunları konuşuyorlar. Ayrıca Bakanlar Kurulu Başkanlar düzeyinde toplantılar yapıyor. Bu konseyin toplantılarına 15 Cumhuriyetin başkanları katılıyor. Baltık cumhuriyetlerinin başkanları da bu toplantılara katılmakta...

• **Marje** Çok enteresan. Bu yapı içerisinde Gürcüstan'ın da katılmış olduğunu düşünürsek, bu ülkenin birtakım sıkıntıları var. Bir Abhazya, bir Osetya sıkıntısı var. Abhazya'nın Rusya Federasyonuna katılma yönünde sık sık talepleri oluyor zaman zaman... Bir de bu bölgenin güneyine indiğimiz zaman BDT içerisinde bir Karabağ sorununun varlığını görüyoruz. Rusya Federasyonu bölgede ekonomik, siyasi ve askeri yönden bir etkin güce sahip. Şimdi bu yörelerdeki bu tür çifte kaynaşmalara, küçük belirsiz kaynaşmalara Rusya Federasyonunun bir tavır söz konusu oluyor mu?

■ **A. Çernişev** Gürcüstan içerisindeki durum genel olarak Gürcüstan yönetimlerinin ve yöneticilerinin tutumundan kaynaklanmaktadır. Bu arada bunların aşırı milliyetçilik politikaları bu duruma sebep olmuştur. Bu politikada Gamsa Hurdia o kadar ileri gitmiştir ki «Gürcüstan'da başka millet yoktur.» «Bizde yaşayan herkes Gürcü'dür» dedikleri zaman doğal olarak oradaki cumhuriyetlerden tepkiler almışlardır.

Burada sorun Gürcüler ve Abazalar veya Güney Osetyahlar değil. Oradaki asıl sorun Gürcülerin ve Gamsa Hurdia'nın yürüttüğü politikalar. Diğer milletlere karşı şu anda Gürcüstan'ın iktidarda olan yöneticileri tarafından daha esnek ve yumuşak bir tavır gösterilmektedir. Görüşmeler başlatılmıştır. Durum iyiye gideceğe benzetilmektedir. Yakında da normale dönecektir.

• **Marje** Sayın Ekselans, Gamsa Hurdia'nın Abhazya'da bulunmasını nasıl yorumluyorsunuz?

■ **A. Çernişev** Bizim bilgilerimize göre Gamsa Hurdia Abhazya'da değil Çeçenistan'da bulunmaktadır. Kendisinin Abhazya yönetimi ile ilişkileri sıcak ve parlak değildir. Abhazya'da, Abazalar yaşıyor. Sayıları azdır. Bu cumhuriyette çoğunluk Gürcülerdedir. Onun için Sohum'daki Abazalar bu eylemlere katılmadılar. Eylemleri yapanlar Abhazya'daki ve Sohum'daki Gürcülerdir. O nedenle Abhazya bu iç çekişmeye taraf değildir. Bunu yaratan Gürcülerdir. Böyle olunca da Abhazya Gamsa Hurdia'nın yanındaymış gibi bir görüntü çıkmaktadır. Hatta Güney Osetya'da da Asetinler'in sayısı fazla değil. Çoğunluk orada da Gürcülerde, bu da mevcut duruma daha büyük güçlükler getiriyor.

Gamsa Hurdia'nın ortaya attığı politik yorumdan vazgeçildiğinde bu tür kargaşalar ortadan kalka-

caktır.

◉ **Marje** Abhazya'nın Federasyona bağlanmak istemesini nasıl karşılıyorsunuz?

■ **A. Çernişev** Gerçekten de Abazaların Tiflis ile ilişkileri gerçekleştiği zaman Rusya'ya bağlanmak istemişlerdi. Durum normalleştiğinde ise onlar, Gürcüstan cumhuriyeti içerisindeki normal yaşamlarına döndüler. Her iki halkta birlikte yaşamayı öğrenmek zorundalar. Şimdi biz «Rusya Federasyonuna nakledilsinler desek» bunu Gürcüler istemeyecektir. Bu durumda sivil savaş çıkması kaçınılmazdır. Şimdiki yapının sürmesinde yarar var.

◉ **Marje** Konu hakkındaki hassasiyetimizi bağışlayın; ama, Abazalar bizim kardeşimiz olduğu için gözümüz kulağımız orada...

■ **A. Çernişev** Rusya bu konuya, insan hakları ve her milletin kendi varlığını sürdürme ve geliştirme haklarını nerede olursa olsun sürdürmesi gerektiği çerçevesinde bakmaktadır.

◉ **Marje** Benzeri bir durum Çeçenistan ve Tataristan'da görülüyor. Çeçenistan bölgesinde Dudayev konusunda farklı haber ve yorumlar söz konusu. Halkın bir kısmının gözünde kahramanken diğerleri tarafından diktatör olarak kabul ediliyor. Tataristan'ın yaptığı halk oylamasıda halkın % 60'ı bağımsızlığı gündeme getirdi. Bu çerçevede Rusya Federasyonu içerisinde kalan bu yapılar hakkında siz ne düşünüyorsunuz? Bunlar ileride Rusya Federasyonuna bağlı cumhuriyetler şeklinde mi olacak, yoksa egemenlik arayışları için problem olarak ortaya çıkacak mı?

■ **A. Çernişev** Gerçekten özerk oluşumlar açısından Rusya'daki durumun pek de kolay olmadığı görülmektedir. Rusya bünyesinde özel yöreler, özel bölgeler vardır. Rayonlar (ilçeler) vardır, Bundan küçük oluşumlar da vardır. Özerk kasabalar vardır.

Genel olarak Rusya derken sadece Rusları kasdetmiyoruz. Biz de iki ayrı terim vardır. Birisi Rus milletini gösterir. Buna RUSKI deriz. Öbür terim ise RUSAYANI, Rusya'da yaşayan herkesi belirtir. Burada önemli olan Rusya'daki olayların ne kadar demokratik geliştiğidir. Şimdi Rusya parlamentosu kanunlar kabul ediyor. Önümüzdeki günlerde Halk Temsilcileri Parlamentosu toplanacaktır. Bu bizdeki en yüksek karar organıdır. Evvelce bizde Yüksek Sovyet vardı. Şimdi ise bu yetki parlamentonun üzerindedir.

**DUDAYEV
KENDİSİNİ
DİKTATÖR GİBİ
GÖSTERİYOR
ARTIK ORADA
İNSAN HAKLARI
YOK..**

Parlamentonun bazı üyelerini de halk temsilcileri kongresi seçmektedir. Nitekim önümüzdeki günlerde parlamentonun 1/3'ünü de seçeceklerdir.

Burada anayasa kabul edilecek. Rusya Federasyonu antlaşması, bu anayasaya göre imzalanacaktır. Çeçenistan ve Tataristan haricindeki tüm özerk cumhuriyetler tarafından imzalanacaktır. Bunların sayısı 17'dir. Benim anladığım kadarıyla bu antlaşma cumhuriyetlerin, Rusya'nın içerisine giren oluşumlar tarafından kongre arifesinde imzalanacaktır. Kongre de bunu onaylayacaktır. Tataristan bunu imzalayacağını söylüyor; ama bazı şartlar da öne süreceğini belirtiyor. Görüşmelerin olacağını söylüyor.

Çeçenistan'a gelince; burada milli bağımsızlık ve insan haklarının sağlanması halinde 2 prensip bir

araya geliyor. Bunların arasında da bir çelişki var. Moskova bu konuda şöyle düşünüyordu:

Seçimler yapılacak, parlamento seçilecek, onlar insan hakları sağlanması konusunda çalışacaklardır. Ancak Çeçenistan'da şöyle oldu. Pek zamana uymuyordu ama yasal yollarla çalışan parlamento zorla dağıtıldı. Bir grup insan Dudayev'i iktidara getirdi. Bunun sonucunda Dudayev başkan oldu. Muhalefet bastırıldı. Orada İnguş'larda oturuyorlar. İnguş'lar bu gelişmelerden rahatsız olup, kabul etmediler. Bazı Çeçenler de bunu kabul etmiyor. Çünkü bu rejim aşırı nasyonalist. Dudayev de kendisini diktatör gibi gösteriyor. İnsan hakları artık orada yok. Bunu sağlarken büyük ölçüde din unsuru kullanıldı.

Bunun için Moskova veya Federasyon bu rejimi kabul etmiyor. Seçim lazım, parlamento lazım diyorlar. Herkesin düşüncesini demokratik yollardan dile getirmesi en güzeli. Çeçenistan'daysa muhalefetin hiç sesi yok. Şimdi ses vereceksiniz, sizi alacaklar ve susturacaklar.

**BİZ İKİ GÜNDE
VİZE VERMEYE
HAZIRDIK. TÜRK TARAFI
İSE 7 GÜN ZARFINDA
VİZE VEREBİLECEKLERİNİ
SÖYLEDİLER...**

Rusya'nın bazı yöneticileri, eski duruma göre hareket edip olayları askerle çözelim düşüncesindeydiler. Bu ilk redüksiyondur. Ama düşündüler, biz demokratiz böyle yapamayız dediler.

• **Marje** Sonuç ne olacak?

■ **A. Çernişev** Kanaatime göre her iki tarafın anlaşabileceği bir çözüme ulaşılabilecektir. Çeçenistan'da durum iyiye doğru gidecektir. En azından seçimler yapılacak, parlamento seçilecektir. Bu da durumun iyiye gitmesi demektir.

• **Marje** Peki seçilen parlamento, seçimle iş başına gelenlerde aynı yönde karar alırlarsa ne olacak? Bu kararlarında direnirlerse ne olacak?

■ **A. Çernişev** Tabii o zaman ciddi bir surette konuşmaya başlarız. İki demokrat gibi oturur konuşurlar müzakereleri başlatırlar. Ortak bir dil bulurlar. Şimdi Moskova'dakiler Dudayev'in dilini bilmiyorlar, anlaşıyorlar. O diyorki; «Rusya Çeçenistan'a bir şey yaparsa, Moskova metrosunu mahvedeceğim, nükleer tesisleri havaya uçuracağım, petrol

tesislerini yakacağım.» Bu böyle olamaz. Tamamen terörist bir yaklaşım.

• **Marje** Bizlerin konut fonu, vize satın alınması gibi sorunlarımız da bulunmaktadır... Bunlar hakkında ne düşünüyorsunuz?

■ **A. Çernişev** Geçen yıl bu antlaşma imzalanmıştı. O zamanki SSCB ve Türkiye arasında imzalanan antlaşma konsolosluk açmayla ilgiliydi. Her şehirde bir konsolosluk da açmak mümkün değil. Kuzey Kafkasya'yla Bakü'de açılacak bir konsolosluk tüm Kuzey Kafkasya ile ilgilenecekti. Ancak gelişen olaylar bunun böyle olmayacağını gösterdi.

K. Kafkasya şehirlerinden birinde Türkiye'nin konsolosluk açmasını gündeme getirmekte haklısınız. Prensip olarak pozitif bir teklif. Yakın zamanda Türkiye ile konsolosluk ilişkilerimize dair görüşmeler yapılacaktır. İşte bu görüşme neticesinde bunlar ele alınacaktır. Bizim de o zaman Türkiye'de yeni bir yerde konsolosluk açmamız gerekecektir.

Bu; Bursa ve Adana olabilir.

• **Marje** Olayın iki yönü var. Bugün Rusya Federasyonu ve dağılan SSCB bir ekonomik yatırım alanı olarak görülüyor. Bugün Türkiye'deki birçok işadamları da o bölgeye yönelik olarak birtakım girişimlerde bulunuyorlar. Siz de zaman zaman verdiğiniz demecilerle oraya işadamlarını yatırıma çağırıyorsunuz. Türkiye'de K. Kafkasya kökenli işadamları var, onlar da orada yatırımda bulunmak istiyorlar.

T.C. ile Rusya Federasyonu arasında bir ekonomik ilişki geliyecekse bugün Türkiye'de yaşayan ve son derece değerli işadamları yetiştirmiş olan K. Kafkasyalıların, (orayla aynı dili konuşan, aynı tarihsel geçmişe sahip olan insanlara) bu ilişkilerde belli kolaylıklar sağlarsa bu işler daha kolay olmaz mı?

Yani bir işadamları nihayetinde ekonomist düşüncektir. Kapitalist düşüncektir. Türk işadamları oradaki değerleri nasıl Türkiye'ye taşıyım, Fransız ise nasıl Fransa'ya taşıyım diye düşüncektir. Ama çerkes işadamları oraya yatırım yaparken nostaljik birtakım olayları da düşünerek, buna uygun davranacaktır.

Bu hem T.C.'nin hem de Rusya Federasyonu'nun işine yarayacak olan bir durumdr. Bu konuda yapılacak birtakım şeyler yok mu?

■ **A. Çernişev** Tabii yapılacak çok şey vardır. Bir taraftan sizinde söylediğiniz gibi K. Kafkasya kökenli işadamlarının orada yatırım yapması ve ikinci olarak oraya gidip yerleşmek isteyenlerin konusu.

Her iki konu hakkında bizim tarafımızdan her hangi bir zorluk söz konusu değildir. Engel de yoktur. Bütün bunların organize edilmesi sorunu vardır. İşte bu açıdan tamamen haklısınız, belli çalışmalar yapılmalıdır.

Ekonomik alanda yapılacak işlere gelince: K.

**ŞU ANDA
GELEN İNSAN SAYISI
YILDA 5.000.000
CİVARINDA**

Kafkasya'da bizim buradaki ticari ateşeliikle görüşebilir. Veya gidip orada yerinde araştırmalar yapılabilir. Yerliler ile görüşülebilir.

Bu çerçevede sizin tarafınızdan yapılacak girişimleri ancak olumlu karşılarız. Bu yatırımlar K. Kafkasya'nın da gelişmesinde büyük yardımlar sağlar.

• **Marje** Bu konuda bize de büyük talep var sayın Büyükelçi. Türkiye'deki işadamlarının oradan da bir talep geldiğinde Maykop'ta kişisel teşebbüslerle ortaklaşa bir toplantı yapılabilecek ortaklaşa yatırımların neler olabileceği çerçevesinden, yerel yöneticilerden bilgiler alınması, Moskova ile temaslara geçilmesi konusunda Haziran ayında böyle bir hazırlık içerisindeyiz. Bu konuda sizin de destek verdiğinizizi okuyucularımıza açıklayabilir miyiz?

■ **A. Çernişev** Elbette, tabii...

• **Marje** Şu anda elimizde Rusya Federasyonu Vatandaşlık Kanunu var. Türkçe tercümesi, tam karşılığı.

Bunu incelemeden önce büyük bir beklenti içerisindeydik. Konuyla ilgili şöyle bir söylenti vardı: «Tarihsel sınırları içerisinde akrabalık bağlarını ispat edecek insanların geri dönmeleri konusunda hak tanınacağı» umutları içerisindeydik.

Ancak söz konusu kanunu incelediğimizde böyle bir şey görmedik. Burada enteresan bir nokta var.

Bir fahri vatandaşlık olayınız var. Bir de vatandaşlık edinme hakları olarak, «Onu tanımakla, tescili yapılmakla, doğumu dolayısıyla, vatandaşlığa kabulü ile, Rusya vatandaşlığının iadesi ile gibi bir takım maddeler var. Bu maddeler içerisinde, vatandaşlığa kabul maddesinin 53. maddesinin (4) fıkrası «Rusya Sovyet Federatif Cumhuriyetinin içindeki halklara hizmet» diye bir cümle var.

■ **A. Çernişev** Biz önce bir kanuna bakalım, bizde de Rusça'sı var. Eski olabilir, ayrıntılı incelemek lazım. Ben sadece bir göz gezdirdim. Ben irdelerim aynı metin olup olmadığını, sonraki görüşmemizde daha ayrıntılı görüşebiliriz.

• **Marje** Türkiye'de bulunan oraya yerleşmek isteyen K. Kafkasyalılar normal müracaatlarını yaptıkları zaman bu işler çok uzun sürüyor. Bu süreleri beklemek doğal mıdır?

■ **A. Çernişev** Eskiden sürüyordu, şimdiyse bu işlemler daha kolay ve kısa.

• **Marje** Giden insanın oraya yerleşmesi konusunda bir hakkı olmalı diye düşünüyoruz...

■ **A. Çernişev** Tabii.

• **Marje** Şimdi bize bir müracaat yapıldı diyelim, bu insanın karşılaşıcağı işlemleri madde madde olarak net bir şekilde söyleyebilir misiniz?

■ **A. Çernişev** Böyle insanlar varsa gelip elçiliklere konsolosluklara müracaatta bulunmalıdır. Yani işlemleri madde madde yerine getireceklerdir. Evvelce bu insanlar böyle müracaatlar yapıyorlardı. Sonra bana geliyorlardı. Ben imzalayıp Moskova'ya gönderiyordum. Bekliyoruz. Çünkü orada kuyruk var. Tabii ki bu işlemler evvelce daha zordu. Uzun zamanda hallediliyordu. Şimdi daha kolay ve kısa zamanda hallediliyor. Ama komple bir şekilde madde madde istiyorsanız konsolosumuzla görüşmelisiniz. Onlar her şeyi madde madde biliyorlar. Uzmanlıkları o...

• **Marje** Şimdi bir işadamımız oraya gidiyor, yatırım yapacak, niyetli. Biliyorsunuz kapitalist sistemde yatırımcı ürkektir. Zorlukla karşılamak istemez. İşler kolay yürüsün ister. İşadamı yatırım yapacaksa mutlak suretle davetiye almak zorunda. Sizin elçiliğinize bir müracaat olsa gitmek istiyorum denilse, yatırım yapmak istiyorum denilse, vize alabilme imkanı olabilir mi?

■ **A. Çernişev** Daha önce SSCB'ne yılda iki üç milyon turist ve yatırımcı gidiyordu, onlar için gerekli şartlar sağlanıyordu. Şimdi ülkemize karşı büyük bir ilgi var. Ülke dışı açıldığı için çeşitli mak-satlarla gelmek isteyenlerin sayısında önemli artışlar olmuştur. Şu anda gelen insan sayısı yılda 5.000.000 civarındadır.

Birisi akrabasını görmeye gidiyorsa sorun yoktur, akrabası yatak sağlayacağını ihtiyacını karşılayacağını belirtmiştir.

Ama bir işadamı gidiyorsa kalacak yer bulamaz. Söz gelişi yerel makamlar bizden önceden haberimiz olsun diye rica ederler. İhtiyaçlarını karşılamaya hazır olalım, sıkıntı yaratacak bir durum olmasın isterler. Şimdi bu işlemler çok basitleşti, gidiş gelişlerin kolaylaşması yönünde bir eğilim var.

Yakın zamana kadar Türk yetkililerle konsolosluk ilişkilerine dair görüşmeler olacağını söylemiştim, eminim birçok konu çözüme kavuşturulacaktır. Bu da karşılıklı olacak bir iştir.

Bundan 2 yıl önce konsolosluk antlaşması imzalandık ilişkilerin daha ileri gitmesi ve çabuklaşması için biz hazırдық. Ama Türk tarafı henüz hazır değildi. Mesela biz 2 günde vize vermeye hazırдық ve bunu teklif etmiştik. Türk tarafı ise 7 gün zarfında vize verebileceğini söyledi... Herşeye rağmen bu konunun üzerinde önemle duruyoruz ve en kısa zamanda halledeceğimize inanıyoruz...

Merhaba,

Yepyeni bir MARE'yle emekleyerek
de olsa ulaştık size, ne güzel...

Rengarenk şiirler seçtik sizlere. Bu
sayıdan sonra da her ay bir ustayı
tanıtıp şiirlerinden örnekler sunacağız
sizlere... Tabi sayfamızı siz
okuyucularımızdan gelen şiirlerle ve
desenlerle doldurmak bizler için daha
büyük bir mutluluk olacaktır.

Dileğimiz, şiir kadar sıcak, duyarlı ve
kargacı kalsın yüreginiz...

Sevgi ve dostlukla...

MARE

CANÖZÜM

Bir akbüyüdüdür canözüm
Bir akbüyüdüdür, şu senin
Bakışında buğulanan bahar

Ölümsavar miknatıslı bir meyve
O yumuk uçları göğüslerinin
Ve temmuz senin tenin

Dört süremi birbirine düğümler
Öperken
Dağgülü dudakların
En umarsız karanlıklardan bile
O suskun onurunla bakarken
Gözlerinden gün doğar

Sen ki ey, bir başka adınla özgürlüğün
Yokluğunu yaşadığımdan beri
En yasak bir düşün üstüne uyuyorum

Sensizliğe dayanır olursam
Demektir damardan kuruyorum...

TAHSİN SARAÇ

VER ELİNİ

Yemyeşil gözlü kayalardır
bilgesi

Uçsuz açıklığın
Ver elini güneşe
Kurumaz balıkların ağladığı deniz

NUR BULUM

K.F.

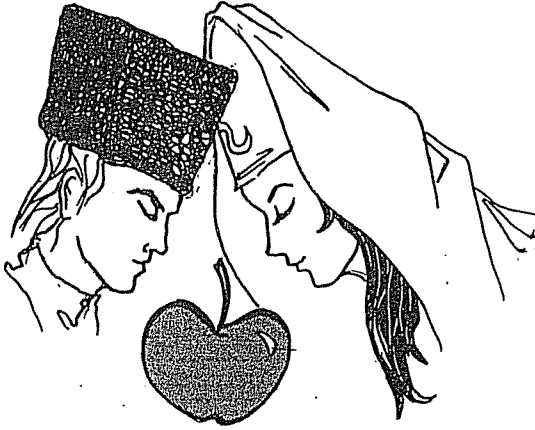
Bir kafes kuş aramaya çıktı
(Kafka)

Bir kuş bir kafes aramak için uçu
Ve kanatları boş olarak döndü yanmış ormana
(Ferit Edgü)

SİMURG

Kafdağını aşmaya çalışan bir kuş sürüsü ile ilgili
Bir masal dinlemiştim: Sürü ön taraftan eksilirken
Arka taraftan artıyormuş böylece Kafdağını
ne geçiyorlarmış ne de geçemiyorlarmış
- Bizim gibi desene
- Farkımız bizim yalnız oluşumuz.
Ne önümüz ver bizim ne de arkamız.
-Ferit Edgü-

SEVGİ

Buradan giderken atımı da beraberimde götürmek
isterim, dedi. Böylece o da ben de daha az
yoruluruz.

Ferit Edgü

«Atları da vururlar»

.....

Bağlanmayacak kadar
özgürse atlar...

Cihan İşbanı

GÜRCÜLER ANAPAYA KADAR HARİTA YAPIP BİZİM TOPRAKLARIMIZA DA SAHİP ÇIKMIŞLARDI DA NE KADAR GÜLMÜŞTÜK...

■ MARJE/Almanya

Ocak 1992 yılında Rus birliğinden otuz kişi kadar üst düzeyde politikacı Almanya Federal Cumhuriyeti'nin davetlisi olarak iki haftalığına Almanya'ya geldiler. Berlin, Hannover, Stuttgart, Bonn ve Köln gibi belirli şehirlere götürülen bu grup içinde Kafkasya'dan da iki kişi vardı. Bunlardan bazıları bir çoğumuzun yakından tanıdığı, Adige Cumhuriyeti Kültür Bakanı Ruslan Peneşu ile Karaçay Çerkes Cumhuriyeti'nden Sultan Temir de vardı. Her iki siyle yaptığımız röportajı aşağıda yayınlıyoruz:

☉ Sayın bakan, yeni değişimler hakkında düşündüklerinizi söyler misiniz?

■ Yeni yola, bir çok yenilikler ve yenilik arzularıyla daha iyi olacak düşünceleriyle çıktık. Ancak bir çok zorluklarla kargaşalıklara neden oldu. Temen-ni ve arzumuz her şeyin daha iyiye gitmesi, barış içinde belirli ekonomik rahatlamalara gidilmesidir.

☉ Yeni dönemde, Almanya TV ve basınında bir çok yoklukların olduğu yazılıyor ve gösteriliyor. Bunlar doğru mu? Doğru ise bundan Çerkesler (Adige ve Abhazlar) ne kadar etkilendiler?

■ Bizler çok iyiyiz, diğerlerine bakarak. En azından şimdilik yiyecek sıkıntımız yok. Tüm ekonomi durakladığından, fabrikalarda imal edilen malzemelerde bizde de sıkıntı var haliyle. Örneğin ilaca muhtacız. Bu ekonomik sıkıntıyı bilhassa büyük şehirlerdeki insanlar daha çok duyuyorlar.

☉ Adigey'de yapılan parlamento seçimleri hakkında bize bilgi verir misiniz?

■ Reisicumhurumuzu seçtik. Bir çok adaylar arasında en çok oy alarak sona kalanlar, Carime AS-LAN ile Pşıpiy XEKUJ oldular. İkisi arasındaki son yarışmada Carime Aslan Cumhurbaşkanı olarak seçildi. Bugünlerde hükümeti kurmakla uğraşıyor. Parlamentomuzda 100 milletvekili olacak. Bunlardan 63 kişisi seçildi. Seçilenlerden 35'si Adige kökenli. Diğerleri ise Adige değiller. Geri kalan 37 milletvekili de ileride seçilecekler. Bunlar arasında Adigelerin şansı az. Çünkü Rus köylerinde ve bölgelerinde de olacak seçim.

● Sonuçlar pek de sevindirici değil. Yeniden yapılanma bizim aleyhimize işleyecek bir çark gibi görünüyor. Adigey'de yaşayan 500 bin nüfusun 120 bini Adige.

Peki ileride Reisicumhur başka bir halktan olmaz mı?

■ Hayır olamaz. Anayasamızda Reisicumhur olacak bir kişinin iki dili yani Adigece ve Rusça'yı iyi bilmesi şartını koyduk.

● Yani Adigece ve Rusçayı iyi bilmemesi halinde adaylığını koyamayacak öyle mi?

■ Evet. Böylece bu da bize en azından Reisicumhurun Adige olma şansını veriyor.

● Adigey'in ayrı bir bayrağı ve milli marşı olacak mı?

■ Olacak. Bunlar için yarışmalar açtık. Gönderilen resimlerden, şiirlerden seçilerek en son kararı meclis verecek.

● Peki Çerkeslerin, dünyaca bilinen ve tanınan en eski bayrağı olan oniki yıldızla üç oklu bayrağı ne dersiniz?

■ O da yarışmaya girecek olanlardan.

● Peki bizler de bayrak için ya da milli marş için teklifler getirebilir miyiz?

■ Tabii ki gönderebilirsiniz. Bilhassa bekleriz ve çok memnun da oluruz.

● Sayın bakan, Yeltsin Slav halklarında bahsederken, siz de aynı yolla neden Adige halklarından söz ederek tüm cumhuriyetlerle birleşme yoluna gitmediniz?

■ Önce sayı bakımından azız. Sonra sınırlarımız birleşmiyor. Adigey'de, Karaçay-Çerkes'te ve Şapsığ bölgesinde Adige olmayanların sayısı çok çok fazla. Yapılacak bir referandumda hayır oyları çok olaktır, kayıp edebiliriz. Siz vatan dışında yaşayan Çerkeslerin sayısı bizlerden çok çok fazla. Hepiniz gelemezseniz bile bir kısmınız geri dönün «ki bunu hep söylüyordunuz», topraklarınıza sahip çıkın, Çerkes nüfusu yoğunluk kazansın, sorunlar da kendiliğinden çözülür. Hem 1. Dünya Çerkes Kongresindeki zorlukları bizzat sen de yaşadın. Anlaşmamamızın zorluklarını gördün. Buna rağmen başarılı da olduk. Biz her türlü sıcak uğraşının karşısındayız. Her şeyin barış ve dostluk içinde halledilmesi taraftarıyız.

**HEPİNİZ GELMEZSENİZ BİLE
BİR KISMINIZ
GERİ DÖNÜN,
TOPRAKLARINIZA
SAHİP ÇIKIN**

● Sayın Peneşü. Geriye dönüş diyorsunuz. Peki bunun politik ve ekonomik zorlukları olmayacak mı?

■ Politik yönden hayır diyebilirim. Her Çerkes istediği an gelip, Çerkes devletlerinden birisine yerleşebilir. Örneğin; Yahudiler, Almanlar eski Soyvet devletini istedikleri an terk ederek başka yerlere yerleşebiliyorlar. Bunun için de hiç bir engelleri yok. Bu hak onlar için geçerli ise, bizler için de geçerli. İsteyen istediği an geri dönebilir. Hoşgeldiniz anavatanınıza diyoruz. Ekonomik yönden ise zorluklar olabilecektir. Gelen kişiler yatırımcı, zanaat sahibi kişiler olurlarsa bunların zorlukları daha az olur. Biz yeni cumhuriyet olduk. Cumhuriyetimiz yerine oturuncaya kadar daha da zorluklarımız olacak. Orada yaşayanların da kendilerine göre zorlukları var. Sizlerin de aynı zorlukları görmenizi doğal saymanız gerekir herhalde?

● Konu Yahudilerden açılmışken şunu da yerinde belirtmeyi uygun görüyorum. Bir Yahudi dünyanın hangi ülkesinde yaşarsa yaşasın, istediği an İsrail vatandaşlığına geçerek, pasaport alabiliyor ve diğer vatandaşlığını da yitirmiyor. Böyle bir şey bizler için de geçerli olamaz mı?

■ Çifte vatandaşlık hakkında bahsediyorsunuz galiba?

● Evet.

■ Bu imkan şu anda var. Çerkeslerden isteyenler gelsinler Maykopa, müracaat formlarını doldursunlar, iki üç ay içinde Adige Cumhuriyeti pasaportunu alabilirler.

● Peki eski pasaportu elinden alınıyor mu? Vatandaşlık hakkını yitiriyor mu?

■ Hayır. İsterse iki devletin vatandaşı olarak iki pasaportu olabiliyor. Bunda bizim yönümüzden hiç bir sakınca yok.

● Anavatanlarına geriye dönerek, en kutsal görevlerini yerine getiren kişi ve aileler var. Sanırım Maykop'a şu ana kadar 50 hane yerleşti. Bunlar hakkında düşünceleriniz ne? Oraya uyum sağladılar mı? Ne gibi zorluklarla karşılaşılıyorlar?

■ Şimdilik gelenler az. Daha çok olmasını canı gönülden arzuluyoruz. Perestorikadan önce Suriye'den gelenler çok zorluklarla karşılaştılar, uyum sağlayamadılar. Bu nedenle de geri dönenler oldu. Onlardan bazıları maalesef çok kötü propaganda yaptılar. Bu da bizi politik yönden zorluklarla karşı karşıya getirdi. Kişiler dünyanın neresine giderse gitsinler Örneğin, Almanya'ya gelip çalışan milyonlarca yabancı -bunların içinde sizler de varsınız- hemen buraya alıştırılar mı? Halen problemleriniz yok mu? Örfleri adetleri, inançları değer yargıları ayrı olan herhangi bir devlete giden herkesin uyum zorlukları olacaktır. Geri dönenler bu zorlukları peşinen kabullenerek gelirlerse, hayal kırıklığına uğramazlar. Bir de en büyük zorluk dilde oluyor. Biz onlar için dil kursları, okuma yazma

kursları açtık. Adıgey'de okuma yazma oranı % 99.5' dır. Bu bilgileri Unesco araştırmalarının neticesi olarak söylüyorum. En büyük sorun da ev sorunu oluyor. Her gelen şehirde oturmak istiyor. Şehirlerde konut sorunu büyük. Köylerde ise hemen kendi imkanla-rınla evini yapabilirsin. Ev yerini devlet ücretsiz veriyordu şimdiye kadar. Bundan sonra paralı olabilir. Ayrıca köyde işlemek istediğin toprak da parasız veriliyor. Gelmek isteyenler acele ederlerse daha kârlı çıkarlar. Sonra konut sorunu dünyanın her yerinde var. Almanya'da yok mu?

● **Almanya'da en büyük sorun konut sorunu. Almanya'da bir ev bulabilmek, denizde iğne arayıp bulmak gibi oldu. Kaldı ki Almanya dünyanın en zengin devletlerinden biri...**

■ İşte bu zorlukları bildiğimizden bir kaç yıl önce Suriye'den bir grup geldi, bize yer gösterin geri döneceğiz diyerek. Bu temsilcilere tüm Adıgey topraklarını göstererek yer beğendirdik. Gelerek evlerini yapacaklardı ve bir arada oturarak uyum sağlamaları da daha kolaylaşacaktı. Ancak bugüne kadar herhangi bir hareket yok. «O da Çerkes usullerinden oldu» diyerek üzüldük.

● **Sayın Bakan, iş ortamı ve durumları nasıl?**

■ Burada da sıkıntı ve üzüntülerimiz var. Bize geliyorlar, şunu yapacağız, bunu yapacağız, kuracağız vs., vs. diyerekten. Gerekli makamlarla görüştürüyoruz. Moskova'ya kadar gidiyoruz; yazıyoruz, çiziyoruz. Ama üzüntüyle söyleyeyim ki lafazanlıktan başka hiçbir şey olmadı bugüne kadar. Gelenler konuştukları gibi sözleriyle birlikte kayboldular gittiler. Artık Ruslar bizimle alay etmeye başladılar. «Adıgeler lafla çok şeyler yapıyorlar» diyerekten. Şu güne kadar iki üç kişi elle, gözle tutulur bir şeyler yapmaya başladılar. Biri Suriye'den diğerleri de Türkiye'den.

● **Sayın bakan, son sözleriniz bizi hem utandırdı, hem de düşündürdü. Buna çare olarak şöyle bir teklife ne dersiniz? Hangi nedenle gelirse gelsin, derneklerimizden mühürlü ve imzalı belge getirmeyenlere fazla ilgi göstermemeniz. Bu belgeye göre gelen kişinin ciddiyeti hakkında da bilgi almış olursunuz.**

■ Güzel bir düşünce. Teklifinizi Reisicumhuru-muza götüreceğim. Ben Kültür Bakanı olarak Türkiye'den okumaya gelenlerin hepsinden, Ankara derneğinden belge getirmelerini istedim. Aynı şeyi ekonomi için de uygulayabilir miyiz bilmem? Gerekli makamlara bu sözünüzü iletirim.

● **Sayın Peneşü, Gürcüstan'daki son gelişmeler hakkında düşünceleriniz nedir? Yeni iktidar sahipleri, eskisinden daha mı demokratikler acaba?**

■ Birinin öbüründen hiç bir farkı yok. Onların durumuna gelmek istemiyoruz. Belki duydunuz. Türkiye'den Adıgey'e gelen öğrenci grubunu soyup soğana çevirdiler Gürcüler. Ne kadar utanç verici bir durum. Kafkas halkları adına en alçaltıcı bir durum. Haa

şunu unutmayın Adıgey'e öğrenci kabul ediyoruz artık. Her yıl için kontenjanımız var. Maykop'ta okumak isteyenler, Ankara Kuzey Kafkasya Derneği, Almanya'da ise Çerkes Kültür Dernekleri Federasyonu nezdinde bize müracaat edebilirler. Gürcüler bir ara bırakın Abhazya'ya ta Anapa'ya kadar harita yaparak bizim topraklarımıza da sahip çıkmışlardı da ne kadar gülmüştük onlara.

● **Sayın Bakan yanınızda Karaçay Çerkesk'ten Temir Sultan var, onunla da biraz konuşmak isteriz. Arada tercümanlık yapar mısınız?**

■ Memnuniyetle...

● **Dolaylı yollardan aldığımız haberlere göre, Çerkeslerle Karaçaylar arasında ölüme varan anlaşmazlıkların olduğu söyleniyor, duyuyoruz ve üzülmüyoruz da. Bunların doğruluk dereceleri ne kadar? Halbuki biz Türkiye'de Karaçayları aramıza alıyor ve derneklerimizde kardeşçe geçiniyoruz. Aynısının da Karaçay Çerkesk'te olmasını bekleyemez miyiz?**

■ Bizleri bölmek anlaştırmamak ve sıcak savaşa sokmak isteyen güçler var. Onlar bu türlü haberleri yayıyorlar. Onlara karşı çok dikkatli olmalıyız. Onların tuzaklarına düşmemeliyiz. Oyunlarına gelmemeliyiz. Karaçayların 1940'da Özerk Cumhuriyetleri vardı. 2. Dünya harbinden sonra pek çok Karaçay Sibiryaya sürüldüler. Kruşçev zamanında geri döndüler. Ancak 30 yıldır bu özerklikleri geri verilmedi. Bizim sıkıntı ve mücadelemiz budur. Yoksa yıllarca beraber yaşadığımız, içiçe olduğumuz komşularımızla, dostlarımızla, arkadaşlarımızla değil. Özerk Cumhuriyet kurulabilmesi için üç toplantı yapıldı ve halk oylamasıyla karar altına alındı. Bu oylama neticesi ise, Moskova tarafından kabul edilmedi.

● **Durumu bize az ve öz olarak anlattığınız için teşekkür ederiz. Çerkeslerle Karaçayların kardeşçe birbirlerinin her türlü haklarına saygı duyarak yaşamalarını arzuluyor ve diliyoruz. Birlik ve beraberlik barış içinde her halkın hakkının diğer halklarca kabul edildiği, sayıldığı bir dünya ve Kafkasya dilekleriyle Anavatandaki kardeşlerimize sonsuz selamlarımızı iletiniz.**

■ Sizlerde anavatan dışında yaşayan tüm hemşerilerimize sevgilerimizi iletiniz. Vatanınıza dönün ve sahip olun topraklarınıza. Böyle fırsat bir daha elinize geçmeyebilir.

● **Tüm mücadelemiz zaten bu. Selamlarınızı memnuniyetle iletiriz. Her ikinize verdiğiniz bilgiler ve ayırdığınız zaman için teşekkür ederim.**

(Bu röportaj seçimlerle ilgili konularda güncelliğini yitirmişse de, diğer konularda güncelliğini korumaktadır. Seçimlerde 44 milletvekilini Adıgeler çıkardılar. Bu topraklarımızda yaşayan halkların bize olan itimat ve sevgisini göstermektedir ki, onlara burdan bizler de teşekkür ederiz. Bildiğiniz gibi 400.000 nüfuslu Adıgey'de sadece 120.000 Adıge yaşamaktadır.)

A**LMANYA NOTLARI/Batıray Özbek (Yedic)**

Geçtiğimiz yıl Çerkesler için tarihe altın yazılarla geçecek bir toplantı yapıldı. Çünkü, Çerkesler tarihlerinde ilk kez bir araya gelerek fikir ve yöntem birliğine varabildiler.

Kabardey Balkar Cumhuriyeti'nin başkenti Nalçik, tarihte ilk kez, yerinden kalkarcasına sarsıldı. Öyle bir sarsıldı ki, sanki kutsal Oşhamafe dağı daha da sivrilererek, yükselerek, şefkat içinde kollarını açarak sınıksız çocuklarını kucakladı ve tüm evlatlarına gülümseyerek yıllardır kanayan kalbine birazcık olsa da merhem sürebildi. 21 Mayıs 1991'de tüm Kafkasya'da yer yerinden oynadı ve tüm Adigelerin gözleri, kulakları Kongre oldu ve tüm kalpleri hep birden orada attı, Kafe Zığatlat oynarcasına.

21 Mayıs Anavatanımızdan sürülüşümüzün yıl dönümü.

21 Mayıs tüm Çerkesler'in yas günü.

21 Mayıs yokluğa atılan adımların en sonuncusu.

21 Mayıs tüm zulümlere ve baskılara rağmen yok edilemediğimiz ve yok edilemeyeceğimiz dünyaya haykırıldığı gün.

21 Mayıs tarımın ikinci dönüm noktası.

21 Mayıs Çerkes halkının birleştiği ve kenetlendiği tarih.

21 Mayıs var olduğumuzun, var olmaya başladığımızın ilk adımının atıldığı kutsal gün.

21 Mayıs yasla sevinçin, yok olmakla var olmanın kaynaşarak bütünleştiği gün.

21 Mayıs dünyanın dört bir tarafından; Türkiye'den, Suriye'den, Ürdün'den, İsrail'den, Yugoslavya'dan, Almanya'dan, Hollanda'dan ve ABD'den gelen Çerkes delegeleri ile, Anavatanımızdaki çeşitli Çerkes yerel hükümetleri ve Adige Xase'lerinin temsilcilerinin bir araya gelerek Adigey topraklarında birbirlerine sarmaş dolaş sarıldıkları gün.

21 Mayıs dünyanın çeşitli ülkelerinden ve kültür yörelerinden gelen delegelerin, Çerkes halkının geleceğine yön verdikleri gün.

21 Mayıs, çok çeşitli sistemlerden gelen kişilerin, politik ve ekonomik sistemlerini bir tarafa atarak günde birlik ve beraberliğin ve kardeşliğin en güzel örneğini gösterdikleri gündür.

21 Mayıs, bu toplantıyı başarıya ulaştırmak ve bizi birbirimize düşürmek için uğraşan kara güçlerin isteklerinin, delegelerin tümünün gösterdiği duyarlılık, medeni ve demokrat insan anlayış ve davranışları içinde boğularak, kursaklarında bırakıldığı gündür.

21 Mayıs; 128 senelik ayrılığın, hayallerin, ütopyaların, gerçeklerin, gözyaşlarının, acıların, sevinçlerin, ideolojilerin, önyargıların, düşmanlıkların, dostlukların, sevgilerin kaynaşarak, yoğrularak yeniden en doğru yolda yepyeni bir fide olarak yeşerdiği gündür, tıpkı ilkbahar mevsimi gibi.

21 MAYIS TÜMÜMÜZÜN ANAVATANIMIZDA KUBAN'DAN TEREK'E, TEREK'TEN KARADENİZ'E KOLKOLA GİREREK VİC OYNADIĞIMIZ GÜN OLMASI DİLEKLERİMİLE 21 MAYIS'IMIZ KUTLU OLSUN ÇERKES HEMŞEHRİLERİM...

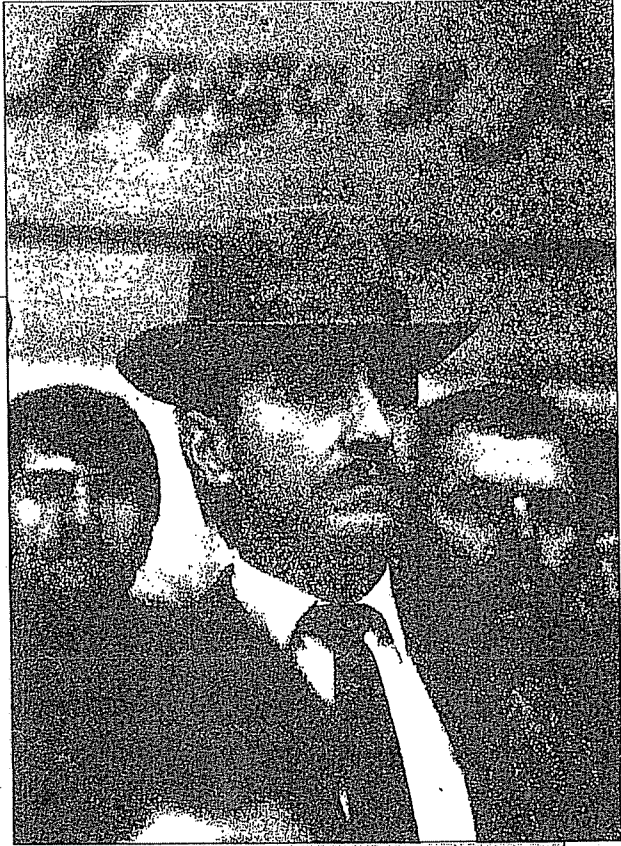
İzzet Aydemir/GROZNI

DUDAYEF KİMDİR?

Çeçen-İnguş Cumhuriyeti lideri Sayın Cuhar Dudayef, kırk yedi yaşında, uzun boylu, hafif esmer tenli, sert görünüşünün altında insancıl duyguları kuvvetli, dünya görüşü oldukça geniş, centilmen, kişilik sahibi, fakat dış güçlere karşı bana göre biraz sertlik yanlısı bir lider. Evli ve biri kız diğeri erkek iki çocuk babası. Sovyet Ordusu'nda generalliğe yükseltilen iki Çeçen generalinden birisi. İlk Çeçen general, yanlış hatırlamıyorsam kısa bir süre önce bir uçak kazasında şehit olmuştu. Bir söylentiye göre ise, Uskanov bir sabotaja kurban olmuş ve yerine Dudayef atanmış.

Yağışsız, soğuk bir havada, yanımda Türkiye'den çalışma arkadaşım Ekonomist Sadı Duman, yeğeni Mahmut Duman ve oğlum Janberk Aydemir olduğu halde, özel otomuzla Kabardey Cumhuriyeti başkenti Nalçik'ten, ulusal adı Sunç Kale olan Çeçen-İnguş Cumhuriyeti'nin başkenti Grozni'ye öğle üzeri ulaşabildik. Grozni kentinin büyük bir bölümü, petrol kuleleri, rafineriler ve büyük depolarla kaplı. Sıkıyönetim altındaki kentin kilit noktalarında stivil giysili, kalpaklı (Kuzey Kafkasya'da kalpaksız pek az insana vasıtlarsınız), ellerinde otomatik silahlar bulunan korumalar yer almış durumda. Başkanlık konasına geldiğimizde, görevliler ilk anda bize pek sıcak bakmıyorlar. Ancak Çerkes olduğumuzu, Türkiye'den geldiğimizi, Sayın Dudayef'le resmi anlamda görüşmek istediğimizi söyleyince hemen tutumlarını değiştiriyor ve biraz da utanarak bize aşırı ilgi göstermeye başlıyorlar.

Binanın içi yer yer otomatik silahlarla donatılmış insanlarla dolu. Oradan oraya, aceleci tavırlarla gidip gelmeler, konuşmalar büyük bir düzensizlik yaratıyor. 'Viva Zapata' filminde sergilenen sahneler, aynen burada da egemen. Konuk salonuna beklemeye alınıyoruz. Biraz sonra zayıf, uzunca boylu, sarışın, güler yüzlü ve bizi içten bir duyguyla selamlayan Dışişleri Bakanı içeri giriyor. Şamil Amin Beno... Kendisi kırk yaşlarında. Kısa süren ve daha sonra biraraya

Beno, şu sıralarda devrik Gürcistan Cumhuriyeti Grozni'de bulunduğunu, Gamsa Hurdia'nın şu anda Grozni'de olduğunu ve Bakanlar Kurulu'nun da bununla ilgili olarak toplantılar düzenlediğini söyledi. Biraz sonra da Sayın Dudayef'le görüşmek üzere, kabul salonuna geçtik.

★ ★ ★

Başkanın odasına girilen salon, oldukça dolu. London Times muhabiri de orada bulunuyor ve ilgili bakışlarla bizi süzüyor. Çok genç biri. Kanadalı, Amerikalı birkaç işadami ve bazı ileri gelen Çeçen'ler konuşmak için sıradalar. Bizim öncelikli olarak kabul edilmemiz hoşumuza gidiyor.

Sayın Dudayef salonun sol köşesinde bizi ayakta karşılıyor. Arkasında yeşil beyaz çizgili, ay yıldızlı ulusal Çeçen bayrağı duvarda asılı duruyor. Yanımıza İngilizce bilen Zelimhan adındaki genci verdiler. Dışardaki kalabalığı düşünerek, ayrıca başkanın yorgun olduğunu da hesaplayarak söyleyişi yeterince kısa kesmek istiyorum. Fakat ben ne kadar uğraşırsam da birçok şeyi sormaktan vazgeçtiğim halde yine de iki saatte yakın bir süre orada kalıyoruz...

Sayın Dudayef'e sorduğum sorular ve yanıtları şöyle:

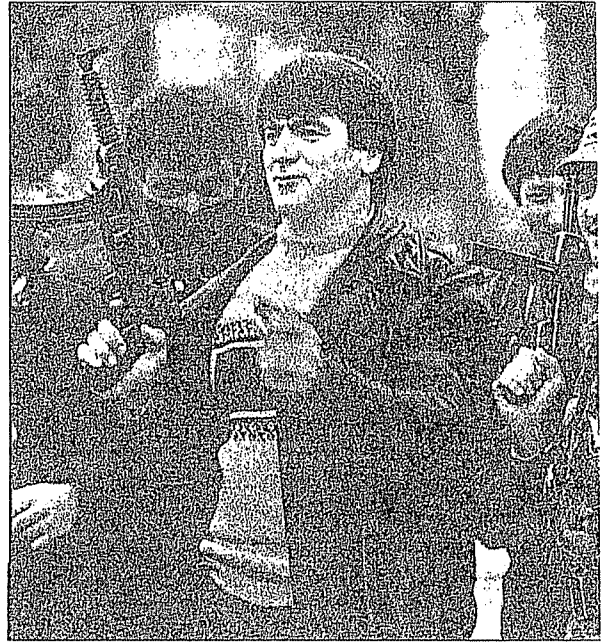
● Yeni kurulma aşamasında bulunan cumhuriyetin çeşitli sorunları karşısında ne gibi güçlüklerle karşılaşıyorsunuz?

■ Önce Türkiye'deki Çerkesler adına benimle söyleşide bulunmak üzere buraya kadar gelmenizden ve sizinle tanışmaktan, konuşmaktan son derece memnun olduğumu belirtmek isterim. Ülkede en büyük sorunlarımızdan birincisi politik yapıyı oluşturmak. Daha önce hiç bilmediğimiz bir sorunla karşı karşıyayız. Ne yazık ki, Rusya'nın çeşitli provokasyonları ekonomik ve politik alanda gelişmemizi, daha açığı kalkınmamızı engelliyor. Kendi problemlerimize ilişkin kararlarımızı kendimiz veremiyoruz. En büyük sorunumuz Cumhuriyetimizin diğer devletler tarafından tanınması. Ekonomik potansiyelimiz çok geniş. Fabrika ve kuruluşlarımızı yenileyip geliştirebiliriz. Özellikle petrol sanayimizi.

● Bugün bütün dünya her cumhuriyetin demokratik kurallar çerçevesinde kurulmasından yana. Demokrasiye geçiş yolundaki düşünceleriniz nedir?

■ Demokratik ve antidemokratik tanımlar her zaman açık değil. Demokratik görünmek isteyen Rusya, demokrasiyi, sadece kendi çıkarları sözkonusu olunca düşünür. Çeçen halkının bağımsızlığını tanımamak ve Çeçenistan'ı koloni kabul etmek demokrasi ile bağdaşır mı? Bu sahte bir demokrasidir. Ülkemizin politikası açık ve güçlü olmayı gerektirir. Böyle olduğumuzda demokratik yapıyı hemen kurabiliriz. Şu anda TC. hükümetinin politikası Rusya yanlısı, Çeçen cumhuriyetine yardımcı olunmuyor. Üzerinde önemle durduğumuz ve şimdiye kadar uygulanan politikadan çok farklı bir politika uygulamalıyız. Rusya bu projemizi desteklemek şöyle dursun, engellemeye çalışacaktır. Ancak bu projeyi gerçekleştirmek çok önemli ve ivedilik taşımaktadır. Bu proje Kafkas cumhuriyetleri arasında bir Kafkas konfederasyonu kurulması gereğini ortaya koymaktadır. Şöyle ki: Şu anda büyük bir güç dağılımı söz konusudur ve bu tam Rusların isteği doğrultusundadır. Ermenistan'la Azerbaycan savaş halindedir, batılılar hristiyan olması nedeniyle Ermenistan'ı desteklemektedir. Gücsüz bir Azerbaycan istiyorlar. Gürcistan'da iç savaşı çıkaranlar Ruslardır. Kaberdey-Balkar'ı parçalamak istiyorlar, Balkar'ları Rusya'ya bağlamak istiyorlar. Bir grup İnguş Rusya'ya bağlı kalmak istiyor, amaç

Çeçen-İnguş cumhuriyetini parçalamaktır. Güney Osetya Rusya'ya bağlı kalmak istiyor. Kuzey Osetya Rusya'nın öncü kuvvetleri konumunda bulunuyor. Dağıstan'da da her an bir iç savaş çıkarabilirler. Bir an önce harekete geçip Rusya'nın Kafkaslar'daki çıkarlarını köreltmeliyiz. Kafkasya'nın bütün sorunları Kafkasya'nın kendi halkları içinde çözümlenmeli ve Rusya başta olmak üzere kesinlikle dış müdahaleler önlenmelidir. Kafkas halkları arasındaki çatışmalar hemen durdurulmalı ve bir an önce ortak bir askeri güç oluşturulmalıdır. Öncelikli olarak da Türkiye, Kafkas devletleri arasındaki bu dayanışma ve işbirliği çalışmalarını desteklemelidir.

Sayın Dudayef, bu konulara ilişkin yapılacak eylem ve alınacak önlemleri şu şekilde sıraladı:

✓ Tüm Kafkas ulusları, Rusya'nın bu bölgedeki çıkarlarını engellemeye çalışmalıdır. Yeterli ve istikrarlı bir çalışma ile bunu başarmak olasıdır.

✓ Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki savaş hemen durdurulmalı ve Azerbaycan'ın zayıflatılması önlenmelidir. Gürcistan'da yasal düzenleme tekrar kurulmalı ve yasal bir şekilde işbaşına gelmiş olan eski başkan Gamsa Hurdia yeniden görevine dönmelidir. Bunu gerçekleştirmemiz gerekir ve gerçekleştirebiliriz.

✓ Kuzey Kafkasya, burada yaşayan tüm halkların ortaklaşa evi olmalı ve sorunları kendi aralarında hallolunmalıdır.

✓ Bu program zaman yitirilmeden hemen uygulamaya konulmalıdır.

✓ Kafkasya'nın sorunlarını biliyoruz. Sorunların çözümü konfederasyonun ve birleşik bir ekonomik

**RUSYA
DEMOKRASİYİ SADECE
KENDİ ÇIKARLARI
SÖZKONUSU OLUNCA
DÜŞÜNÜR...**

birliğin kurulmasında yatıyor. Bu ekonomik birlik içerisinde Krasnodar ve Stavropol dahil olmalıdır.

✓ Şu sıralarda Avrupa ile ilişkiler içerisindeyiz. Almanya, Avusturya, İngiltere, Japonya ve diğer devletlerle ilişkiler kurmaktayız. Bunlara Amerika'nın çeşitli holding ve kuruluşları da dahildir. Kafkasya Federasyonu ve ekonomik birlikteliğin oluşması, aynı zamanda Kafkas birliğinin temelini oluşturacaktır.

✓ Bu yapı içerisinde Çeçen Cumhuriyeti'ne önemli bir rol düşmektedir. Ekonomisi, tarihi, coğrafi konumu ve güncel koşullar bu rolün önemini açıkça ortaya koymaktadır. Olaylar, gelişmeler, bütün çözümün büyük ölçüde Çeçen Cumhuriyeti'nin yükümlülüğünde olduğunu ortaya koymuştur. Ordumuz, hava kuvvetlerimiz hazır. En güçlü silahımız ise Rusya'nın Kafkasya'daki egemenliğini kırabilmiş olmamızdır.

✓ Şu sırada devrik Gürcüstan başkanı G. Hurdia Çeçenistan'da bulunuyor.

⊗ Şu sırada devrik G. Hurdia Çeçenistan'da bulunuyor, dediniz. O'nu Çeçenistan'a kabul etmek ve yardımında bulunmakla yanlış hareket etmiş olmuyor musunuz? Abhazya olayları onun eseri değil mi?

⊗ Türkler ve siz Çerkesler durumu yanlış değerlendiriyorsunuz. G. Hurdia'nın politikasını çarpıtmak ve kamuoyunu onun aleyhine çevirmek, Gürcüstan'daki muhalefetin temel politikası idi. G. Hurdia muhalefetin baskıları karşısında kendi demokratik politikasını uygulamak fırsatını hiçbir zaman bulamadı. G. Hurdia'nın Abhazya'yla ilgili politikasını çok iyi biliyoruz. Kendisinin de bir tarafı Abhaz'dır. Abhazlara karşı sempatisi var. Muhalefet G. Hurdia'yı dünya kamuoyuna diktatör olarak tanıttı. Misaket-Türkleri meselesi de yine muhalefetin G. Hurdia'ya yüklediği bir oyundur. G. Hurdia kendileriyle görüşmek üzere yüksek Abhaz yetkililerini davet ettiyse de bu davet geri çevrildi. Muhalefet iktidar olduğunda halk asıl diktatörün kim olduğunu daha iyi anlayacaktır.

Türkiye Gürcüstan'a yardım elini uzatmalıdır, çünkü Gürcüstan'daki Avarların yarısı Türkiye'dedir. Gürcüstan bağımsız olduğu zaman Türkiye ve Kafkas Cumhuriyetleri bilhassa Çerkesler arasında köprü görevini yüklenecektir. Gürcüstan'da anayasal düzen kurulacaktır. Çeçenistan'ın batı ile ilişkileri tüm Kafkasya ve bilhassa Dağıstan'a çok yararlı olacaktır. Tüm Gürcü halkı G. Hurdia'yı istemektedir. Türkiye, Gürcüstan ve Çeçenistan üçlüsü çok iyi bir ekonomik ve politik güç oluşturabilir.

⊗ Son olarak Türkiye'deki Türk ve Çerkes halkına bir mesajınız var mı?

⊗ Tabii var. Anayurttaki Çerkes toplumunun başkanı olarak Türkiye'deki Çerkeslerin anayurtlarına dönmelerini öneriyorum. Bunun için de elimden

geldiğince çalışacağım. Türk halkına, Çerkes halkına karşı gösterdiği konukseverlikten dolayı sizin aracılığınızla teşekkür ediyorum. Tarihi sınırları içinde yaşayan ve oraya dönecek olan Çerkeslerin ve ayrıca tüm Kuzey Kafkasyalıların, dünya ulusları arasındaki yerlerini almalarını diliyorum. Bugün Çeçen Cumhuriyeti, tüm Kafkasya'nın ve Kafkasya ise tüm dünyanın temel problemi durumundadır. Dilerim bu süreç hem kısa hem de bizim lehimize gelişmelerle sonuçlanır.

Son olarak Sayın Dudayef beni, İngilizce çevirmenliğimizi yapan Sadi Duman ve kendi çevirmeni Zelimhan'ı kastederek;

— Profesyonel bir çevirmenimiz olsaydı, bir tarihçi ile çok daha ilginç bir söyleşide bulunabilirdik.

Dudade'fi büyük sorunlarıyla başbaşa bırakarak ve bütün kalbimizle başarılarını dileyerek kendisinden ayrıldık.

TÜM
KUZEY
KAFKASYALILARIN
KURBAN
BAYRAMLARINI
KUTLAR
ESENLİKLER
DİLERİZ

MARJE

ÜNCE/Mehmet Uzun (Yedic)

Merhaba!

Alışılmış dengeleri alt-üst olmasına paralel, yepyeni dengeleri oluşan bir dönem yaşıyor yaşı dünyamız. Dünya bu yeni dönemi yaşarken yeni bir çağa da girmek üzere. Dengelerin değişmesi, yeni bir dönemin açılması; insanları, toplumları, ulusları farklı ölçülerde de olsa da ilgilendiriyor. Çağdaş olmak, gelişme ve değişimleri izleyebilmekle olası. Bunda da iletişimin önemi yadsınmaz. «MARJE» çok gereksinim duyduğumuz bir dönemde yayına başladı. Marje ülkede çok sesliliğin ve demokrasinin ne denli içten benimsenip benimsenmediğinin önemli göstergelerinden biri olurken, halkımızın iletişim alanındaki önemli bir eksikliğini de gidermeye çalışacağına inanıyorum. «Marje»ye ülkenin, insanların ve hepimizin çok ihtiyacı vardı...

ÜNCE

Ğunce (ayna); yüzyıllar öncesinde, insanların kendilerini görüp tanıyabilmeleri amacıyla buldukları bir araç. Evimizde, büromuzda, dükkanımızda, cebimizde, çantamızda hep yakınımızda, yaşamımızın içinde-dir bu araç. Bir yerlere giderken, sabah kalktığımızda, gece yataktan şöyle bir aynaya görünürüz.

Aynayla barışık olmak insan için güzel bir alışkanlık. Bir «Çerkes» atasözü «*Topluma; katıl, dilinle yer edin, bilginle de saygınlık kazan*» der. İnsanın toplum içine çıkarken, dış görünüşü önemli, bunda da aynanın işlevi var.

Oysa ayna, yalnızca dış görünüşümüzün başlıklarını tarafından yadırganmaması ya da güzel görünüm diye kullandığımız bir araç olmamalı. Bir araç olmaktan çok daha önemli bir işlevi olmalı ayrıların. Biz kendimizi bir tek aynada görebiliyoruz, kendimizle yalnızca aynada yüz yüze gelebiliyoruz. İnsanın, eşinden, dostundan, arkadaşından, toplulardan, devletten istek ve beklentilerini acaba kendisi

kişiler için yapıyor mu? Devletlerin, devletlerden istediklerini acaba kendileri yerine getiriyor mu? Biz kendimizi, insan, birey, üy vatandaşı olarak, üzerimize düşeni, gerekeni yapıyor muyuz? Yoksa başkasının eksikliğini, yanlış hatasını söyleyerek hem egomuz mu tatmin edip, hem de kalkış olarak mı kullanıyoruz? İşte aynanın yaşamsal alandaki önemli işlevi burada. Çağımız insanı kendisini karşısına oturtup, başkalarından beklentilerinin ne kadarını kendisi yapıyor ya da yapması gerekenlerin ne kadarını yapıyor? Sorgulayabilmeli. Bun yaparken de objektif olabilmeli.

Aynayla olan ilişkilerimiz yüzeysel dış görünümde öteye zaman zaman detaya kayabilmeli. Çağdaş olmak güzel bir araç ayna.

Bu köşemizdeki «ÜNCE» (ayna)'yı, toplumun olayların ve insanların önüne koymaya çalışacağız «Ğunce»mizdeki görüntüler üzerine sizlerle tartışıp söyleşeceğiz. Güzelliklerle karşılaşmak umuduyla...

Hepimize mutlu günler...

MEHMET UZUN

Çerkes'lerin Abzex boyundan. Aile adı «Yedic». Antalya-Yeleme 1955 doğumlu. Antalya, Ankara Kuzey Kafkas K. Derneklerinde yöneticilik, Nartların Sesi Gazetesi'nin Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürlüğü görevlerinde bulundu. «Eğitimci» olan arkadaşımız bize yönelik yayınların hep içinde oldu. Türkiye'de serbest çalışmasının yanı sıra, Adige Cumhuriyeti Maykop kentinde «konuk öğretim elemanı» olarak da ders veren Mehmet Uzun, Guşef ile Guşav'ın babası, Bğaşe Sevil'in eşi...

MARJE'de

Marje 2

ÇERKESLERİN ÖRGÜTLENME SORUNLARI

Bu ülkede 128 yıl süren misafirliğimizde iyisiyle kötüsüyle bir hayat sürüyoruz. Evsahibimize gerekli her türlü yardımı yaptık. Ama her konuğun gönlünde ne de olsa evi yatar. Hepimizin de eninde sonunda evine dönmek gibi bir hayali, ideali var.

Evimize dönmemizin imkansız olduğu günlerde biraraya gelip evimizi andığımız tek yer ise derneğimizdir.. Türkiye'nin birçok köşesinde, üç-beş Çerkes'in birarada olduğu yerlerde dernekler kurduk. Bunların bazıları evsahiplerimizden çok memnun kalıp burada kalacakların, çoğu da evsahibi ne kadar konuksever olsa da «evim gibisi yok» diyerek vatana dönmek isteyenlerin oluşturduğu derneklerdi.

Yüzyirmisekiz yıldır bu böylece sürüp gitti. Kimi zaman el üstünde kimi zamansa ayak altında ama her zaman yabancı bir ülkede olduğumuzun verdiği kırıngılıkla yaşadık. Bu konumdaki dernekler, bizlerin anavatanımız ile bağlantıya geçebildiğimiz kurumlar oldular...

Bundan beş yıl öncesine kadar Türkiye'de anadilimizle okuyup konuşabilmek, yasal kısıtlamalardan dolayı aklımıza bile gelmezdi! O günlerde dernekte oturup, «böyle birkanun çıksa da kurslar açsak, herkes anadiliyle okuyabilse» derdik. Bugün bunlar gerçekleşti. Derneklerimizde neler yapabileceği ise tartışılır. O kahrolası gururumuz, yapmamız gerekir dediğimiz herşeyi yapılmaz kılan gururumuz olmasaydı, dünyamız mutlaka daha değişik olurdu. Otuzbeş-çirak yaşlarında anadilini çok iyi bilen ağabeyimiz «Ben bu yaşta oturup ders mi dinleyeyim, ayıp olmaz mı?» diyerek dernekte açılan kurslara katılmıyor. Böylece derneklerin açtığı kurslar da başarısız oluyor.

Kültür eğlence gecelerini, toplantılarını da derneklerimiz düzenliyorlar. Ama Türkiye'nin içerisinde

bulunduğu ekonomik yapı, Çerkes derneklerinin de ekonomik olarak zorlanmasına neden oluyor. Bir ekibin hazırlanması, gösteriye çıkabilmesi için Derneğin milyonlarca liralık bir masrafa girmesi gerekiyor. Bu durumda da dernekler yavaş yavaş Kafkasya'dan bir ekip getirterek olayı hem daha ucuza maletmek hem de daha geniş bir kitleye hitap edebilmek amacıyla bazı girişimler yapıyor.

Yukarıda bahsettiğim ekonomik yapının Çerkesler üzerindeki etkisini ortadan kaldırma girişimleri de dernekler tarafından sürdürülüyor. Düzce'de Çerkes işadamlarını bir araya getirme çabaları, Ankara'da, K. Kafkasya Kültür Derneği Başkanı Mustafa Aziz Özbek'in oluşturmaya çalıştığı katalog vb.leri en belirgin örneklerdendir. Fakat Düzce ve Dostluk Kültübünde amaçlanan derecede başarılı olunamamıştır.

Anavatana dönüş fikrinin yerleşmesinde en büyük rolü de dernekler üstlenmiştir. Fikrin yerleştirilmesinde gösterilen başarı ne yazık ki uygulama aşamasında aynı derecede gösterilememiştir. Bunun başlıca sebebi K. Kafkasya Cumhuriyetleri'nin Çerkeslerle ilgili konularda dernekleri direkt olarak (böylece derneklerin temsil ettikleri Çerkesleri de) karşılarında bulamamalarından kaynaklanmaktadır. Türkiye'deki Çerkeslerle anavatandakiler arasındaki ilişki şöyle olmaktadır: İlk önce taşra derneği sonra Ankara Derneği BDT (SSCB) Büyükelçiliği ve son olarak da K. Kafkasya Cumhuriyetlerinden birisi (Rodina ve yerel Xaseler) aracılığı ile sağlanmaktaydı. Türkiye'deki dernekler bu çok başlılığın ortadan kalkması için KAFKUR'u oluşturdular. Böylece taşra ve Ankara derneği aradan çıkmış oldu. Türkiye'nin K. Kafkas Cumhuriyetleri ile resmi ilişkiler kurması ve BDT'nin bu konuda Türkiye'de muhatap olarak K. Kafkasyalıların oluşturdıkları kurumları tanıması

olayın tek reel çözümü olarak ortaya çıkmaktadır.

Derneklerimiz ve anavatan bu konuda ellerinden gelen her şeyi yapmaktadır. Ama iki ülkenin sorunu-muzla ilgili bağlayıcı yaklaşımlar sergileyen çizgi-den uzak olması anavatan ve muhaceretin elini kolunu bağlamaktadır.

Derneklerin bir diğer amacı üyelerinin dünya ve Kafkasya kültürleri açısından gelişimlerini hızlan-dırıcı faaliyetlerde bulunmaktır. Fakat her yıl ye-nilenen seçimleri (dernek seçimleri), aciliyeti ön pla-na çıkan yatırımlar (dernek lokalleri, binaları, Kaf-kasya ve muhacerette yapılan toplantı ve benzeri faaliyetlere yapılan yatırımlar) bülten ve yayın or-ganlarının düzenli olarak yayınlanmasını engelle-mektedir.

Çerkesler, derneklerin önündeki bu sorunlar kar-şısında, başka kurum ve kuruluşların oluşturulması şeklinde çözümlemelere başvurmuşlardır. Bu yöneliş derneklerin bilgisi dahilinde olmaktadır. Söz konusu yapılanmaları ya direkt olarak ya da derneklerde yetişmiş insanlar aracılığı ile gerçekleştirmektedir.

Başlıcaları şunlardır:

KAFKUR:

Kuzey Kafkasya Kültür derneklerinin tüm Tür-kiye'de Çerkeslerle ilgili, Çerkeslerin tamamını tem-sil eden bir yapılanmaya gitmek için oluşturdukları bir kuruldur. Direkt dernekler aracılığıyla kurul-muştur. 21 Mayıs 1991'de Nalçık 'te yapılan Dünya Çerkes Kongresi'nde Türkiye Çerkeslerini temsil etme-si başarılı olduğunun göstergesidir. Yeni oluşturulmuş her yapı gibi bazı küçük aksaklıklarının kısa bir süre-de ortadan kalkacağını tahmin etmek zor değildir.

KARDEŞ KENT UYGULAMALARI:

Derneklerin desteği ile seçilen bazı politikacı-ların çabaları ile Kafkasya'daki kentlerin muhaceret insanının yoğun olarak yaşadığı kentlerle kardeş kent ilan edildiklerini görüyoruz. Örneğin Adapazarı ile Sohum'un, Düzce ile Maykop'un kardeş kentler olması da bu kalemdendir.

Dernekler kendi girişimleri ile yapamayacak-ları bu işi arkalarındaki halkın desteği ile gerçek-leştirebildiler. Bu çabalar aynı zamanda bu kentlerin ekonomik gelişimini de olumlu etkileyecektir. Mesela Düzce dünyanın başka bir yerinde başka bir kentle kardeş şehir olsaydı, ne olurdu? Bu soruyu Düzce ma-halli basını da kendi kendine sormaktadır. Biz söy-leyelim: Bu günkü kardeş kentin getireceği kadar ya-rar getirmeyecektir. Çünkü, o zaman en az elli bin kişinin bildiği dille ve o elli bin kişinin öz akrabala-rının olmadığı bir kentle diyalog kurulmuş olacaktı. Bunun da ne kadar yararlı olacağı tahmin edilir. Şayet bu bölgede belediye başkanlığına Çerkes olma-yan birisi bile gelmiş olsa, bölgenin iyiliği için bu uy-

gulamayı sürdüreceğine inanıyorum.

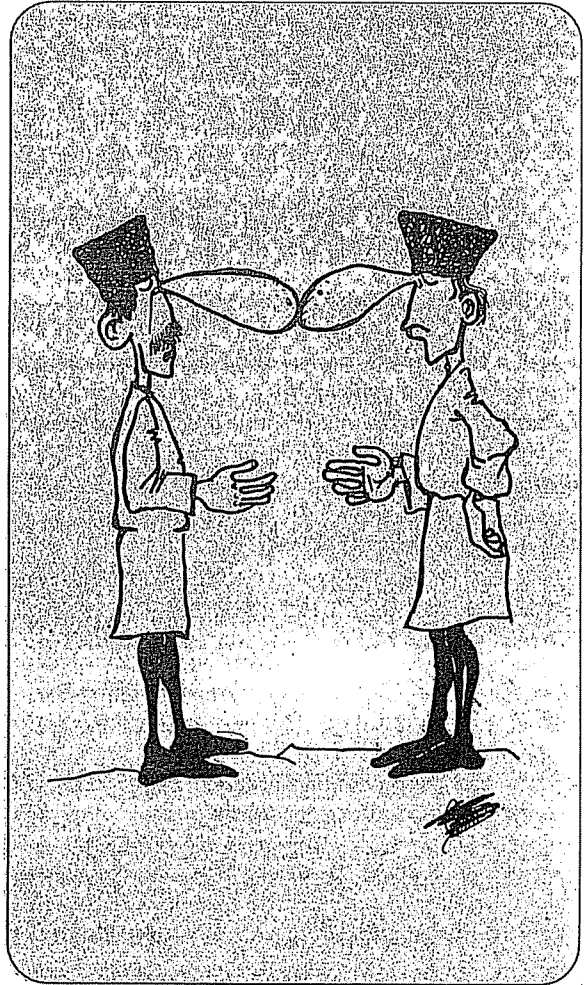
DERNEKLERDEN BAĞIMSIZ OLARAK ÇIKARTILAN YAYINLAR:

Bu tip eserleri yayınlayan insanların yetişme-sini dernekler sağlamıştır. Dolayısıyla derneklerin içinde bulunduğu mali zorluklar da dernek dışında faaliyetlerin sürdürülmesiyle ortadan kalkmaya baş-lamıştır. Örneğin Türkiye'deki derneklerin gerek mali gerekse yasal sebeplerden dolayı zorlanarak yayınlayabilecekleri Türkçe-Adigece sözlük anavatanda ba-sılmıştır. Yazarı olan M. Yasin Çelikkıran'ın dernek-lerde hâlâ etkin olarak çalışması kanıtımızdır.

Elinizde tuttuğunuz derginin de ortaya çıkış se-beplerinden birisi de yukarıda açıkladığımız zincirin halkalarından bir tanesidir.

Derneklerin muhaceret yaşamında büyük bir yeri vardır. Daha iyi şartlarda daha iyi bir ortamda çalışmak temennisiyle...

MARJE

ATEŞ HIRSIZI

Ateşe dokunamaz hiç kimse

HİLMİ ÖZEN (Aççumijj)

SOSYAL DEMOKRATLAR, ÇERKESLER ve KÜRTLER

Ethem Beyefendiye hususidir.

(Kütahya 31.12.1920)

... hiç kimse size açık ve samimi bir kardeşlik yapmadı...

*Garp Cephesi Kumandanı
İsmet (İnönü)**

...Biz hem demokrasi şampiyonuyuz hem de teröre karşı önlemleri almada öncüyüz...

(4.2.1992)

*SHP Genel başkanı ve
Başbakan Yardımcısı
Erdal İnönü***

Yukarıdaki alıntıları okuduğunuzda şaşıracağınızı biliyorum. Bu sözlerin Kürt olayları, sosyal demokratlar ve Çerkeslerle ne gibi bir ilişkileri olduğunu düşüneneceğiniz kesindir. Her iki beyanatta, üzerlerinde uzun yıllar konuşulacak, çeşitli spekülasyonlar yapılacak karışıklıklar öncesinde verilmiştir.

Baba İnönü bundan yetmiş iki yıl önce oğul İnönü gibi ikinci adamken, henüz hain diye sınıflandırılmamış Çerkes Ethem (Pşaw Ethem)'e açık bir dille ilk alıntıdaki cümleyi sarfetmiştir. Daha sonra Pşaw Ethem, Ethem Beyefendi gibi isimlerle çağrılan günümüzün Hain Çerkes Ethem'i TBMM'nin baskısına dayanamayarak Türkiye'yi terketmiştir.

Çerkes Ethem Düzce, Balıkesir, Biga vb. pek çok yerde kendi milletinin öz evlatlarını katletmiştir. Bunlara rağmen adının önüne getirilen Çerkes kelimesi ile psikolojik olarak tüm Çerkesler Ethem Bey'i savunmanın, onu sevmenin Çerkeslik gereği olduğuna inanmaya başlamışlardır. İsmet İnönü'nün Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda, demokrasinin uygulanmasında gösterdiği çabalar herkesçe bilinmektedir. Ama Türkiye'de yaşayan Çerkesler genel bir kan olarak Ethem Bey olayının sorumlusunun İsmet İnönü olduğuna inanmışlardır. Bu inanç günümüze kadar

sürmüş ve halkın büyük bir kısmında CHP ve günümüzün SHP'sine karşı antipati oluşmasını sağlamıştır. Netice itibariyle 1990'ların «Aslan Sosyal Demokratları» Çerkeslerin yoğun olduğu bölgelerden milletvekili çıkartamamış veya çıkartmakta zorlanmışlardır. Örnek olarak Samsun, Sinop, Kayseri, Bolu (bu meyanda Düzce) illeri gösterilebilir. Tahmini iki-buçuk-üç milyonluk Çerkes nüfusunun büyük bir kısmının sağ partilere oy verdiği gözlenebilir.

Kırkbeş-elli yaşlarında bir büyüğümüz televizyonda Erdal İnönü'nün demecini dinlerken şöyle söylüyor:

– Güzel konuşuyor konuşmasına da; bir de Paşa'nın oğlu olmasa.

Görüldüğü gibi İsmet İnönü yaşadığı zamanda, zamanına uygun olarak aldığı kararlarla yerini sağlamlaştırmıştır. Ama ikinci nesil olan oğlunun yaşadığı dönemlere kadar uzanan bir nefret odağı da olmuştur.

İkinci cümle ise bahsettiğimiz günlerden yetmiş iki yıl sonra benzer bir ortamda söylenmiştir. Farklılık sadece Çerkeslerin (Çerkes Ethem ve Kuvayı Seyyare'nin) yerinde Kürtler'in (PKK ve HEP) İsmet İnönü'nün yerine de Erdal İnönü'nün olmasıdır. Olay ise tarih kitaplarına «Çerkes Ethem'in İhaneti» diyerek geçen hadiselerin bir benzeri bugünkü şekliyle Kürt hareketi, PKK şeklinde ortaya çıkmıştır.

23 Nisan 1920'de Ankara'da Çerkes Ethem tarafından da faydalanılarak oluşturulan ilk Millet Meclisi ile 20 Kasım 1991 seçimlerinde HEP'çileri destekleyen kitlenin desteğiyle oluşturulan koalisyon hükümeti arasındaki benzerlik de ilgi çekicidir. Her iki beyanatta meclisin kurulmasından (oluşturulmasından) sonra olayların çıkışından önce verilmiştir.

En ilginç noktada söz konusu olan Çerkes ve Kürt halklarının tepkilerinin birbirlerine benzerliğidir. Ne demek mi istiyorum? Şunu anlatmak istiyorum:

1920'lerde Çerkes Ethem olayında Kürtler tepkisizliği tepki edinmişken, 1990'larda Çerkeslerin aynı şekilde davranıyor olmalarıdır.

Hatalar, hep aynı hatalar. Konuyla ilgili herkes tarih kitaplarını açarak benzeri olayları inceleseler belki de tekrarlanmayacak hatalar yapmazlar. Zaten tarih tekerrürden ibarettir diyen ne güzel demiş.

Sanırım ki; Erdal İnönü geçmişe dönüp Kurtuluş Savaşı'nın o cafcacalı günlerini araştırdığında bugün nasıl davranması gerekli olduğunu daha iyi anlayabilir. Babasının hatalarından dolayı kendisinin ve sosyal demokratların uğradığı oy kaybının devam etmesini engelleyebilir. İsmet İnönü'nün Çerkes Ethem olayında sergilediği yanlışlıklar Çerkeslerin sosyal demokratlara olması gerekenden daha az önem vermesini sağlamışken; oğul İnönü'nün bugün Kürt olaylarında sergileyebileceği hatalar da bölge halkında aynı sonucun oluşmasını sağlayacaktır. Şayet bu tip yanlışlıklara düşülmezse sosyal demokratların dolayısıyla sosyal demokrasinin geleceği günümüzden daha parlak olacaktır.

HEP'çiler de geçmişte yapacakları kısa bir gezintiyle Çerkes Ethem'in konumuna düşmekten kurtulabileceklerdir.

Çerkeslerde geçmişe ve günümüze dikkatle bakarak kendi geleceklerini oluştururken nasıl davranmaları gerektiğini öğreneceklerdir.

(*) CEMAL KUTAY, Çerkes Ethem Dosyası, Boğaziçi yay., 4. baskı, Temmuz 1990, ikinci cilt, s. 379.

(**) Sabah Gazetesi, 5 Şubat 1992 günlü nüshası, s. 11; «Özal, Kurnazlık Yapıyor» başlıklı haber.

KAFKASYA KAYNIYOR! KURTULUŞ NEREDEDİR?

21-22 Mart 1992 tarihinde Vladikavkaz şehrinde Kafkasya Dağlı Halklar Konfederasyonu Parlamentosu'nun VI. toplantısı düzenlenmiştir. Toplantıda Kafkasya'daki genel içtimai ve siyasi durum ele alınmış, ayrıca Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki çatışmalar, Gürcüstan'daki olaylar, Güney Osetya'daki gerginlik ve silahlı çatışmalar, Gürcüstan'ın Abhazya'da uyguladığı olağanüstü hal görüşülmüştür.

Toplantıya katılanlar, Rusya İmparatorluğu'nun zorla kabul ettirmek istediği Federasyon anlaşmasını titizlikle tahlil ederek Rusya Federasyonu'na dahil olan halkların eşit haklarına uymadığı, Rusya'nın eski özerk teşekküllerine tanınan özgürlük ve egemenlik haklarına ters düştüğü kanaatine varmışlardır.

Aşağıda yer alan belgede bu konuya ayrıntılı olarak değiniyoruz. Daha önce 28 Şubat günü Grozni şehrinde parlamentonun kabul ettiği «Kuzey Kafkasya Halklarına Müracaat»da, okurların ilgisini çekecektir.

KAFKASYA HALKLARINA MÜRACAAT

Kafkasya bölgesindeki son olaylar, Moskova'nın Kafkasya'ya yönelik emperyalist siyasetinin değişmediğini açık şekilde ortaya koymaktadır. Sadece taddik değişmiştir. Rusya yönetimi eskisi gibi dev imparatorluk hayaline tutulmuştur, fakat şimdi de yeni bir «demokrat» sıfatıyla hareket etmektedir. Rusya'nın gerçek demokratları ise iktidar ve yetkiden uzakta kalmışlardır.

Gürcü halkının sarsılmaz iradesi, Kafkasya Dağlı Halkları Federasyonu'nun kurulması, Azerbaycan'da siyasi durumun değişmesi ve Çeçenistan'ın kesin ve kararlı tutumu karşısında Moskova, Kafkasya'ya yönelik planlarını hızlandırmaya gayret etmektedir. İşte bunun içindir ki, binlerce sivilin kanını döken 366. Motorlu Piyade Alayı'nın yerine Karabağ'a hava indirme birlikleri sevk edilmiştir. İşte bu yüzdendir ki, acele bir şekilde sözümona profesyonel Gürcü ordusu kurulduğuna dair beyanat verilmektedir. Oysa bu «profesyonellerin» Gürcüstan ve Gürcü halkıyla hiçbir ilgisi bulunmadığı herkesce bilinmektedir. Aynı sebeplerden dolayı Çeçenistan'a karşı bir enformasyon savaşı başlatılmış, askeri hareket hazırlığı hızlandırılmıştır. Üstelik açık şekilde, çekinmeden, halkın

virdiği komünist kadro üzerinden hesaplar yapı-
rak bu hainler kullanılmaktadır. Çeçen-İnguşa top-
klarını Rusya senaryosu doğrultusunda bölme çaba-
ı da işte bu maksattan kaynaklanmaktadır. Bütün
ı gayretlerin amacı, Karabağ'daki yangını körükle-
ek ve bölgedeki askeri çalışmaları Kafkasya'nın ta-
amına yaymaktır. Rusya yönetimi böylece Mosko-
'da iktidar mücadelesi sürdüğü müddetçe düşman-
ları büyütürerek Kafkasya'yı azami derecede zayıf
ışürmektedir.

Amacımız ve görevimiz, planlanan kanlı çatış-
aları önlemek, dışarıdan gelen tehlike karşısında
rlık ve beraberliği muhafaza etmektir. Bağımsız
afkasya'nın ve buradaki halkların istikbali işte
nu gerektiriyor. Böyle bir bağımsızlığın güvencesi
afkasya Devletleri Birliği olacaktır.

Biz, bir an önce Kafkasya Cumhuriyetleri lider-
rinin bir araya gelerek, tehlikeli durumu görüş-
eleri için konferans düzenlenmesini öneriyoruz. Bu
nferansta halklarımızın birliği yolunda önemli ka-
rlar alınabilir, Moskova'nın davetsiz misafirleri-
n Kafkasya'dan kapı dışarı edilmesi temin edilebi-
. Konferans, Bağımsız Devletler Topluluğu'na bağlı
itün askeri birliklerin bölgeden çıkarılması, BDT'ye
ıtılmak, kendi Birleşik Silahlı Kuvvetlerimizi kur-
a, bölgede BM ve eski SSCB'den kopan devletlerin
ımı gözlemcilerini bulundurma kararları alınma-
dır.

Uyan KAFKASYA

Bugün kader ve istikbalimizi belirleyen gündür.

Çeçenistan Cumhuriyeti
Devlet Başkanı
C. DUDAYEV

KUZEY KAFKASYA MİLLETLERİNE ÇAĞRI

İmparatorluğu dağılmaktan kurtarmak, Rus ol-
ayan milletleri siyasi esaret altında tutmak ama-
yla Rusya yönetiminin etkili kişilerinin de müsama-
a ve teşvikleriyle büyük devletçi, emperyalist, şö-
en parti ve hareketler giderek güç kazanmakta, etki
e boyutları yoğunlaşmakta, silahlı teşekkülleri bile
arulanmaktadır. Çeçenlerde «Kızıl ve Kahverenklile-
n» düzenlediği, onbinlerce komünizm ve faşizm ta-
ıftarının katıldığı mitingler ve gösteriler söyledik-
rimizin gerçekliğini ortaya koymuştur. Bu güçler,
us olmayan milletlerin özgürlük hareketlerini siyasi
arak ezmek istediklerini saklamaya bile gerek duy-
uyorlar. Rusya'nın şehir ve köylerinde, ayrıca Mos-
ova gibi başkentte, son zamanlarda Kafkasya asıllı
işilere karşı katliam, yağmalama gibi cinayetlerin
rtışı, şiddet eylemlerinin yoğunlaşması, Rus şöven-

lerin artık planlarını uygulamaya koyduklarını gös-
termektedir.

Gerçeklere bakarsanız, Rusya yönetiminde ve
kitle hareketlerinde yer alan ve kendilerine demok-
rat diyen ve demokrasi havarisi geçinenlere de güve-
nemeyeceğimiz kesinleşmiştir. Demokrasi sloganları
ve edebiyatıyla maskelenen bu parti ve kuruluşların
siyasi amaçları aslında iktidara gelmekten ibaret
olup, Rus olmayan milletlere karşı tutumları, mahi-
yet itibarıyla şövenist parti ve hareketlerden farklı
değildir. Bunun açık bir delili de imparatorluk kitle
iletişim araçları, basın ve televizyonu tarafından
enine boyuna reklam ve methedilen yeni Rusya Ana-
yasası gibi yutturulmak istenilen bu anayasa, Rus mil-
letvekillerinin önümüzdeki genel toplantısında kabul
edilmesi, Rus olmayan milletler için kuşkusuz siyasi
facia olacak, hakları çiğnenecek, tarihi sonuç itibarı
ile bu milletler ölüme mahkum bırakılacaklardır.

Olayların tarihi seyri böyleyken, her an Kaf-
kasya halklarının varlığına tehlike oluşturabilecek
gelişmeler söz konusuysun bu zor durumda bir tek seçe-
neğimiz mevcuttur: Aralarında varolan tartışma ve
anlaşmazlıklara moratoryum uygulayarak, çatışma-
lara son vermek ve Kafkasya milletlerini bir çatı al-
tında birleştirecek olan Birlik Devleti kurmak. Kaf-
kasya'da milletler arasında düşmanlık ve fesat to-
humları eken, kavga ve tahrik kaynağı oluşturan, im-
paratorluktan vazgeçmeyen Rusya'nın müdahalele-
rine yalnız bu şekilde karşı koyabiliriz. Yalnız böy-
lesine bir birlik içinde kendi sorunlarımızı çözerek,
milli eşitlik ortamında huzur ve refaha kavuşabi-
liriz.

Gerek Rusya İmparatorluğu içinde yer alan, ge-
rekse de bağımsızlığını ilan eden Kafkasya milletle-
rine ve cumhuriyetlerin yönetimine seslenen Kafkasya
Dağlı Halkları Federasyonu Parlamentosu, bizi bek-
leyen tehlikeleri idrak etmeye, birlik devleti kurmak
için bütün güçlerini kullanmaya, böylece Kafkasya
milletlerinin ekonomik ve politik istikbal ve refahını
garanti etmeye çağırıyor.

Kafkasya Dağlı Halklar
Konfederasyonu Parlamentosu

KAFKASYA DAĞLI HALKLAR KONFEDERASYONU PARLAMENTOSU'NUN BEYANATI

Yayınlanmış bulunan Federasyon anlaşması, ha-
len mevcut olan Rusya İmparatorluğu'nu değişmez
şekilde koruma amacını ortaya koymaktadır. Bu bel-
genin içerik ve ruhu, hatta eski anayasalarda bile ye-

ralan ve Rusya İmparatorluğu'nun esir halklarına hak tanıyan siyasal hükümleri bile tamamen yok edecek mahiyettedir.

Rusya İmparatorluğu'nu ilelebet korumayı amaçlayan ve bu anlaşma metnini hazırlamış olan siyasetçiler, kendi emperyalist iddia ve kibirlerini gereken hukuki şekle sokmaya bile vakit bulamamışlardır. Örneğin anlaşmada yeralan ve halklara self determinasyon hakkı tanıyan madde bir harikadır. Bir devletin (Rusya), kendisine self determinasyon hakkı tanıdığı halkları, aynı zamanda kendi terkinbine sokması dünya tarihinde görülmemiştir. Bu nasıl federasyon anlaşmasıdır ki, metinde, tarafların eşitliğinden, anlaşma ilişkilerinin subjektlerinden hiç bahsedilmiyor? Oysa sadece yetkileri sınırlayabilecek taraflardan bahsediliyor ve bu konuda da ayrıcalık peşinen bir tarafa, yani Rusya devletin en üst makamına tanınıyor.

Rusya İmparatorluğu, halkların vazgeçilmez hakkı olan self determinasyon hakkını açık bir şekilde gözardı ediyor, milletlerin kendi devlet şekli konusunda seçme hakkını görmemezlikten geliyor.

Anlaşmanın bu ve diğer birçok hükümleri, Rusya'nın gelecek anayasasının IV. Bölümü için zemin hazırlamaya yönelik olup milli devlet ilkesini tamamen yoketmektedir. Ve bu da ardından sadece iktisadi esareti değil, bütün milletlerin siyasi köleliğini anayasa düzeyinde hukuken tescil edecek duruma sebebiyet verecektir. Bu esaret, Kafkasya halkları için de söz konusudur.

Kafkasya Dağlı Halklar Konfederasyonu Parlamentosu'nun kanaati şudur ki, Federasyon anlaşmasının imzalanması için daha önce, halen Rusya İmparatorluğu içindeki cumhuriyetlerle tamamen eşit bir müstakil Rusya Cumhuriyeti kurulmalı, Rusya İmparatorluğu tamamen feshedilmelidir.

Kafkasya Dağlı Halklar Konfederasyonu, söz konusu milletlerin siyasi hak ve özgürlüklerini savunmak için kurulduğundan ve faaliyetleriyle imparatorluk esaretine son verip bağımsız devlet kurmayı amaçladığından dolayı, ilke açısından Kafkasya Dağlı Halkları Konfederasyonu'nun söz konusu Federasyon anlaşmasını kabul etmesi imkansızdır.

Kafkasya Dağlı Halkları Konfederasyonu içinde yer alan cumhuriyetlerin resmi temsilcilerinin ve yetkili liderlerinin böylesine bir anlaşmaya imza koyması, bize göre Kafkasya milletlerinin özgürlük ve bağımsızlığına, temel çıkarlarına ters düşmektedir ve bu halklar için hiç bir hukuki geçerliliği bulunmayacaktır.

Kafkasya Dağlı Halklar
Konfederasyonu Parlamentosu

ХҮЭШЭДЭГҮ НЭРМИН

ГУАШХЬЭМАХУЭ

Гухэлэ пхузиэр сэ, Гуашхьэмахуэ,
Уи шхьэшугу тхьахэм нэхь иолъэгэ!
Пшыхь пхуэзылгьагьуу дэким зы махуэ,
Си гур дапшэши уэ ныпхуоплъэки!

Хамэш! ипхьауэ шыгэ уи быпхэм,
Дэ гугьэ гьуазуу дилэр уэраш.
Нэхь лъапгьу дыбжыр дуней-насыпхэм
Уи лъапэ дышлэснжыпураш.

Уэмылгьагьужу сылэмэ, сошлэ,
Зэтхьэпукьым си папгьэр, Хэку.
Хуэлгьу уи куэшым сыухмэ си гьашлэр,
Хьумын си кхьашхьэр уи ятгэ тгьэку.

Тыркум, Копья кьалэ.

ЧУРЕИ АЛИИ

ТХЫДЭ

Си адыгэ пашхьуэ,
Уи пэ пашхьунтпыр
Гьэушхьэунтгьин
Хьы шхьуантгьэм хэплгьэ,
Хэплгьэ, хэплгьин
Хэплгьагьуэр кьыжгьэ!
Псы шыгэ дэуабэу
Нобн хьым хэтыр
Кьыжгьэ зы лэпсыр.
Гупсысэ, гупсысн –
Си лъэпкьым и тхьдэр
Пэж дыдэу схуэлуатэ
Тсмышуэу и шыгум
Шыклауэ кьикла?
Кыфлыгьэм шигьауэ
Гьуэгуыгьуэ тсхьа?
Кыпхьахэм и лъахэр
Флаубыду кьикла?
Кгэ дэдзэ уи лъэпкьыр?
Кьуэладжэ – кьуэладжэм
Ар шхьэ дэкухьа?
Тхьэшыхьэ бийжхэм
Лъэужыр яутэ.
Кьэтэджи, си пашхьуэ,
Уи лъэхьур ихьж.
Ди хэку дгьэггьээжи
Ди тхьдэр дгьэджыж.
Ипжыджи Тэрчыжн
Я тгьуэлсхэр быдзышэу,
Ди кьуэпсыр гьэкьыж.

Тыркум, Истамбыл.

MUTSUZUN YERİ

Ne mutlu Türküm diyene...

K. ATATÜRK

CIHAN İŞBAŞI (Janisagoh)

Yaptığımız kişisel araştırmalar sonucu Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya en çok «Erat» evlat yetiştiren Muhaceretperver(leştirilmiş) Uzunyayla insanının dikkatine sunuyoruz:

Mevzuu; Paralı Askerlik.

Yani yurt dışında çalışan ya da -mış- gibi görünen işçi ve işçi çocukları için getirilen nadide bir 12 Eylül yasası.

Sabah gazetesi köşe yazarı Bekir Coşkun'un güzel yazısını okuyup bu durumu bir de Çerkesya ahaline duyuralım diyor, vatanın her derdinde gönül birliği (?) içinde bulunduğumuz devlet büyükle-
rimizle samimiyet derecemizi bir kez daha aşağıda açıklıyoruz.

İşbu liste

Gurbette işçi vs. olarak ter döküp(?) 10.000 DM vererek askerliklerini Burdur gölüne nazır bir mekanda kısaca bir müddet yapanların ve yapmaya devam edenlerin listesidir:

- Genelkurmay Bşk. Org. Doğan Güreş'in oğlu,
- Cumhurbaşkanlığı Gen. Sek. Emekli Org. Kemal Yamak'ın oğlu,
- Emekli Org. Milli Güvenlik Kurulu Üyesi Haydar Saltık'ın oğlu,
- Eski Jan. Gen. Kom. Adnan Doğu'nun oğlu,
- Milli Güvenlik Kurulu üyesi (sekreter) Emekli Org. Sabri Deliç'in oğlu,
- Eski İçişleri Bak. Korkut Özal'ın oğlu,
- Yusuf Bozkurt'un oğlu,
- Mükerrrem Taşcıoğlu'nun oğlu,
- Ali Şen'in oğlu,
- Hasbi Menteşoğlu'nun oğlu,
- Cevher Özden'in oğlu,
- Aileden Sorumlu Bakan Türkan Akyol'un oğlu,

(Efe Özal da şu sıralar yurt dışına gidip gelerek hazırlık yapıyor ve liste devam ediyor...)

Bekir Coşkun şunu ekliyor yazısının sonuna «Parası pulu olmayan terör cephesine, General, Bakan, Politikacı, İşadamı çocukları Burdur Gölü kıyısına...»

Şimdi bir de biz soruyoruz, daha bu halk «Birlik, beraberlik» sloganlarını yutar mı?

Cevap: Yutar...

Öyle geniş mide var ki bizde, yani insanımızda hem de çiğnemenen YUTAR...

Bir söyledi

Pir söyledi

* Hür basınsız yaşayamam...

S. Demirel

(T. C. Başbakan)

* GAP televizyonundan
Kürtçe yayın yapıl-
sın...

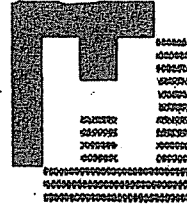
Turgut Özal

(T. C. Cumhurbaşkanı)

* Orası da bizim vatanımız burası da bizim va-
tanımız.

K. Berzeg

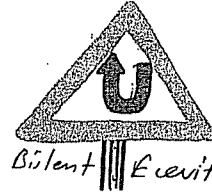

* Türkiye Türk'lerindir.

Hürriyet Gazetesi

* Sorun Kürt sorunu değil,
Güneydoğu sorunudur.

Bülent Ecevit

* Bu kötü binada... Bu kötü dernek binasında sizle-
ri... Sizleri bu kötü ağırlamakla...

A. An

AKKKD

Onur Kurulu

Başkanı

* Allah'ın izniyle Ankara Derneğini düzeltereğiz.

-Herhalde birileri diyordur-

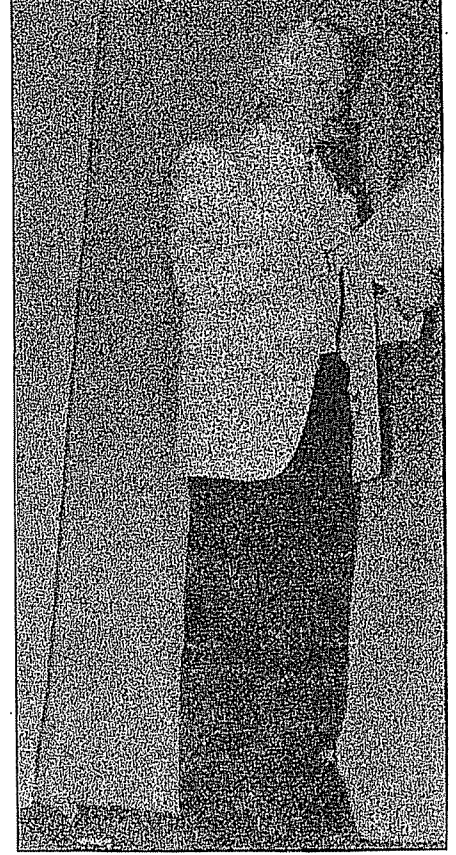
* Güvenlik güçlerini küstürmeye gelmez.

S. Demirel

(T.C. Başbakanı)

ANADİLİMİZ BUGÜNKÜ İTİBARIYLA UTANILACAK YERDEDİR

■ MARJE/NALÇIK

Muhabirimiz size ulusal okulların işleri ile ilgili enstitünün direktör yardımcısı Sıkun Hasen'i tanıttacak. Hasen'in mesleği Dilbilimci. Nalçık Üniversitesi'ni bitirdi ve Aspirantür oldu. Halen, Filoloji İlimleri Kandidatı. Bunlarla yetinmiyor ve birçok uğraşları var. O, anadilde dil ve edebiyat öğretmenlerinin akıl ve fikir danıştıkları yakın bir dost ve arkadaş. Değişik ulusların anadil ve edebiyatlarının okullarda başarı ile okutulabilmesi için önemli çalışmaları var. Ülkemizde yaşayan küçük ulusların çocuklarının okutulmasında kullanılacak kitap ve alfabeleri hazırlıyor.

Adige halklarına dil, kültür ve edebiyatlarının üretilmesi, çeşitli ülkelerde yaşayan soydaşlarının dillerini kaybetmemeleri, gençlere Adigece'nin ve ulusal tarihin öğretilmesi ile ilgili çalışmalarla yoğun şekilde ilgileniyor. Sadece kendi bilim alanı ile sınırlı kalmayıp, ulusunun sorunları ve kültürü üzerine kitaplar çıkarıyor, sinema filmlerinin hazırlanması ile uğraşıyor. Dış ülkelerde yaşayan soydaşlarımızın ricası üzerine sözlükler hazırlıyor, onlara kültürümüzle ilgili kitaplar gönderiyor. Şu anda Büyük Sözlük'le uğraşıyor. Adigece-Çerkesce-Rusça-

Arapça ve Türkçe olarak düzenlediği sözlük, kendi anadilini öğrenmek isteyen her Adigenin işine yaracaktır. Ünlü ressam Paşte German sözlüğü renkli resimlerle süsledi.

Bugünkü değişimlerin imkanlarından yararlanarak Adige ulusunun geliştirilmesi için Hasen çok çalışıyor. «Yeter artık uyuduğumuz, uyanalım, dünyaya adımızı duyuran kültürümüzü, güzel geleneklerimizi, tarihimizi geliştirelim» diyor Dilbilimci Hasen. Gegel Adigeleri dünyanın en güzel ve iyi uluslarından sayıyordu. Diğer ulusların bu kadar saygısını kazanan, bugünde gurur duymamız gereken atalarımızdan kalan güzel geleneklerimizden neleri kaybettik? Derinliğine çalışmamız gereken bir konudur bu, çünkü hastalığın ne olduğu iyice öğrenilmişse, onu iyi edecek ilacın da ne olduğunu araştırmamız gerekir.

Akıllı insan tüm kalbi ile ulusunu sağlam, güzel, barış içinde ve medeni dünyaya katkıları olan bir ulus olarak görmenin özlemi içinde çalışıyor. Moskova'da yaşayanlar da Hasen'i iyi tanıyorlar. Çünkü kendisi Moskova Adige Derneği'nin başkanı. Dış ülkelerde çok kaldı, muhabirimizin kendisi ile yaptığı konuşmanın, okurlarımızın ilgisini çekeceğini umuyorum.

• **Kazbek** Hasen, adınızı çoktandır duyuyorum, telefonla da görüştük ama yüzyüze yapılan görüşmenin daha yararlı olduğuna şüphe yok. Karşılışmamızdan ve tanışmamızdan dolayı çok memnun olum. Çok işin olduğunu ve zamanınızı aldığımı bilerek özünü uzatmadan bir soru sormak istiyorum, uygun görürseniz.

• **Hasen** Ben de çok memnun oldum. Adıgeyden tanıdıklarına biri daha katılmış oldu. Ben, Adıge Cumhuriyeti ve Miyakope'de fazlaca kalmam, ama oradan çok insan tanıyorum, kendileri ile karşılaştıkça haberlerinizi alıyorum.

• **Kazbek** Sizin tanıdıklarınız Adıge Derneği'nin toplantılarına katılanlar olsa gerek, kimdir bunlar?

• **Hasen** Derneği kurduğumuz çok olmadı, çok işler başardık, diyemeyeceğim ama imkanlarımız ölçüsünde ulusal sorunlarımızı çözmeye çalışıyoruz. Gelecekte yapacağımız işleri konuşuyoruz. Dernek şlerinde öğrenciler, bilimadamları ve sosyal işlerle uğraşan kişiler görev alıyorlar. Adıgeyden uyanık gençler de var içimizde. Profesör, filoloji ilimleri doktoru Delekare Kadirbeç, Edebiyat Enstitüsünü bitiren Şavko Ruslan ve başkalarının çok yararları oluyor. Toplantılarımıza 250-300 kadar kişi katılıyor.

• **Kazbek** Bu kadar insan Moskova için azdır sanıyorum...

• **Hasen** Pek azdır diyemeyiz ama, fazla olduğunu da söyleyemem. Bizim tesbitlerimize göre, Moskova'da 4000 kadar Adıge yaşıyor.

• **Kazbek** Adıgeyim diyen her kişinin derneğe gelmesi çok iyi olurdu, bu kadar çok kişinin aklı ve düşünceleri bir araya gelirse daha iyi çözümler ortaya çıkar, ama herşey istediğin gibi olmuyor. Herkesin kalbi, düşüncesi, anlayışı değişik...

Halkımızın yetiştirdiği kişilerin Moskova Derneği çalışmalarına katılmaları çok yararımıza olurdu, hepsinin dernek çalışmalarından haberdar olduklarından şüpheliyim. Çünkü ulusal sorunlara büyük ilgi gösteren kişilerin Moskova'da olduklarını biliyorum. Örneğin Akademisyen Besleniye Kaplan, Prof. Vusteko Hasental ve bazı kişilerin haberleri olup da gelmemeleri mümkün değildir.

• **Hasen** Toplantı günlerimizi telefonla herkese duyuruyoruz. Dernek üyelerini kastediyorum. İş ne olursa olsun herkesin ulusu için çalışması gerekmez mi? Herkes düşüncesi ve anlayışına göre toplumsal işlerde görev alır. Dünya Çerkes Derneği Başkanı Kalmuk Yura'nın işi, hiç kimseninkinden daha önemsiz değil ama, O, ulusu için çalışma gereğini bir gün bile unutmuyor. Akademisyen Besleney'in adını

ilk defa duyuyorum ama Prof. Vusteko adını çok duydum, her ikisi ile de en kısa zamanda tanışacağım. İlgileneceklerini umuyorum.

• **Kazbek** Hasen, size dernek çalışmalarımızda başarılar diliyorum. Biraz da çalıştığınız enstitünün görevlerinden kısaca bahsedelim.

• **Hasen** Enstitümüz, 1949 yılında açıldı. En önemli görevi küçük ulusların dil, edebiyat ve kültürleri hakkında çalışmalar yapmak, okullarında çıkan sorunların çözümüne yardımcı olmaktır. 129 ulusun temsilcisi burada görev yapmaktadır. Toplam görevli sayısı 350'dir. Enstitü Başkanı Nikolayeviç Kenmin, küçük ulusların okul miktarlarının artırılmasına çok dikkat ediyor. Onun başkanlığı döneminde çok gelişmeler kaydettik. Bugün enstitümüz Birinci Kategoriye ulaştı ve çalışanları arasında Akademisyenler, bilimadamları ve Profesörler vardır. Enstitümüzün bir çok yerde şubeleri vardır. Miyakope'deki Ulusal Okullar Laboratuvarı Başkanı Buzere Kim, İlim Araştırma Enstitüsü Direktörü Mehul Cebrail ile iyi tanışırım. İmkanlar ölçüsünde kendilerine yardımcı olmaya çalışıyoruz.

Burada önemli bir konuya değinmek istiyorum. Enstitümüz eskiden olduğu gibi küçük ulusların dil ve edebiyatlarına yan gözle bakmıyor. Bugün dil sorunlarının çözümüne tek yönlü yaklaşmıyoruz. Sosyolojik, demografik, psikolojik, etnopsikolojik ve kültürel yönlerden soruna yaklaşıyor ve olumlu sonuçlar alıyoruz. Yazı dili olmayan uluslara alfabe yazıyoruz. Çeşitli okullar için okuma kitapları hazırlıyoruz. Ben şahsen bu tür 17 kitabın hazırlanmasında görev aldım.

**BUGÜN ADİGELER
50 ÜLKEDE YAŞIYORLAR
NÜFUSLARI
3-4 MİLYON
OLABİLİR...**

• **Kazbek** Hasen, siz Adigelerin kendi dillerine yeterince sahip çıkmamalarına ve dudak bükmelerine ne diyorsunuz? Adıgece, Adıge toplumunda hakettiği yeri alabilir mi? Bu konuda ne yapmamız gerekir?

• **Hasen** Konuya dikkatle bakıldığında anadilimiz bugünkü konumu itibarıyla utanılacak yerdedir. İki Adıge karşılaştıklarında, Rusça kullanmadan anlaşamadıkları oluyor. Bu hastalık en çok şehirlerde yaşayanlarda var. Bu gibilerin anadilleri

ni kullanmalarına kim engel oluyor? Kimsenin engel olduğu yok, yalnızca alışkanlık haline getirmişler, çok önemli görevler ifa ettiklerinden, anadilleri ile konuşmayı kendilerine yakıştırmıyorlar. Bu konuda kendi kusurları olmasa da sistemin hastalığına yakalanmışlardır.

Sovyet Devrimi'nin ilk yıllarında dilimize kavuşmuş olsak da, küçük ulusların dillerinin pek ilerleme kaydettiklerini söyleyemeyiz. İnsanları Rusça konuşmaya iten sebepler de vardı. 1958 yılında başlatılan uygulama, küçük ulus dillerine ağır bir darbe indirmiştir. Anne ve babalara çocuklarını yetiştirmek için istedikleri dili seçebilecekleri belirtiliyordu. Bununla ulusal dillerin yokolmaya başladığını söylemek gerekir. Anne ve babalara anadili terketmenin ulusal varlığa vereceği zarar hiç söylenmedi.

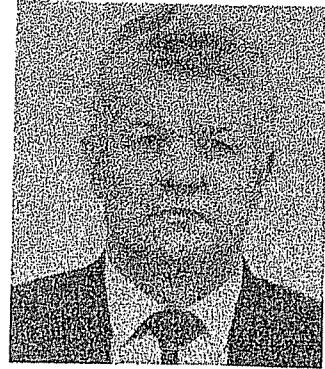
• **Kazbek** Propagandanın gücü çoktur. Yarın komünizm kurulduğunda, o mutlu günde tek bir Sovyet halkı oluşacak diye, parti ve Sovyet yöneticilerince, halk kandırıldı.

Aynen öyle oldu. Bu parolaya uyularak, ulusal diller ihmal edildi. Anaokullarında, ilk ve orta dereceli okullarda, anadili lüzumsuz hale geldi. Şimdi demokratik gelişmeler, ulusal hayatı canlandırıyor gibi görünüyor. Adigeler tarihlerinde hiç böyle uygun bir fırsat bulamadılar, şimdi ulusal sorunlarını istedikleri gibi çözmek imkanını elde ettiler.

• **Kazbek** Hasen, bizim için demokratik rejimin gelmesi çok sevindiricidir. Ulusal sorunlarımızı yeterince konuşmak ve gerekli düzenlemeleri yapmak imkanı doğdu. Her türlü ulusal sorunu çözmek, bugün hala dünyaca imrenilen gelenek ve göreneklerimizi canlandırmak için bir engel kalmadı. Sistemimizde her türlü hürriyet var. Buna Dünya Adige Derneği programının Moskova'da Adalet Bakanlığı'nda onaylanmasını örnek gösterebiliriz. Tüm Adigelerin tek bir ulus oluşturmaları, tek bir yolda ilerlemeleri için büyük önemi olan dil, kültür ve tarihimizin derinlemesine öğrenilmesi ve ulusal bilincin güçlendirilmesi gerekmektedir. Adigelerin yaşadığı her üç cumhuriyette birleşmek için çok güzel çalışmalar yapılıyor ve bu alanda Adige dernekleri önemli işler başarıyor. Bununla birlikte ulusal birliğe karşı çıkan bazı gruplar da mevcut. Er veya geç, Adigelerin birleşerek, küçük bir devlet oluşturacaklarına inancım tamdır. Bu oluşumu çabuklaştıracak ve güzel bir şekilde sonuçlandıracak olanlar insanlar ve toplumsal hareketlerdir. Bunun için edebiyat ve dilimizi birleştirip geliştirmemiz gerekiyor. Siz tek bir edebiyat dili ve tek alfabe konusuna nasıl bakıyorsunuz?

• **Hasen** Ne demek istediğinizi anlıyorum. Bugün Adigeler 50 ülkede yaşıyorlar. Nüfuslarının 3-4 milyon olması muhtemeldir. Kimse kesin sayı vere-

miyor. Çünkü diğer ülkelerde Adigelerin ulusal adlar kabul edilmiyor, Türk veya Arap sayılıyorlar. Dili miz dialektlere ayrılıyor ve doğrusunu söylemek gerekirse Kabardey ve Adigeler rahatça anlaşıyorlar; ama bu durum, tek dile ulaşılamayacağı anlamına gelmez. Çeşitli ülkelerde kaldım ve soydaşlarımızı yaşamlarını gördüm. Onların gözleri de anavatanı çevrili, içlerinde dönüş yapmak isteyenler de az değil. Kendilerini anadillerinin durumu, Atalarının eski yaşadıkları yerleri bilmemeleri üzüyor. Bence bunlar çok önemli engeller değil. Dilini unutan isterse öğrenebilir. Önemli olan kökümüzü, Adigeliğimizi, ulusumuzu unutmamamız gerektiğidir. Ulusal birliğimizi sağlamak için Latin esasına dayanan tek bir alfabenin şart olduğuna inanıyorum. Adige Cumhuriyetlerinden oluşturulacak bir komisyonun bu konuda önemli işler başaracağına da inanıyorum. Dialektleri derinlemesine incelemeliyiz, bir tek kelimeyi dahi kaybetmemeliyiz. Küçük çaylar birleşerek nasıl nehirleri oluşturuyorsa, dialektler de büyük dilleri oluşturur. İleride tek bir edebiyat dili istiyorsak zorlamadan ve aceleye getirmeden azar azar işi ilerletmeliyiz. Sözcük gruplarını, daha güzel söylenilen sözleri, kolayca anlaşılana, kısa olan kelimeleri, tüm dialektlerde ortak olan kelimeleri toparlarsak, çok yararımıza olur. Adige dilinin tüm imkanlarını araştırmalıyız. Bilim-Araştırma Enstitülerinin görevlileri, bu konuda çok önemli çalışmalar yapabilirler.

• **Kazbek** Tek bir ulus olup, tek bir edebiyat dilleri olduğu halde, muhtelif dialektleri konuşan bir çok milletler var. Mesela Almanlar...

• **Hasen** Yalnız Almanlar değil, Araplar da öyle. 25 Arap ülkesinin ayrı ayrı dialektleri var ama ortak bir edebiyat dili yaratmış olup, aralarında bu dili kullanıyorlar. Biz de aynı yolu izlemeliyiz. Dilimizi resmi dairelerde, okullarda, ailelerde, sokakta daha çok kullanarak geliştirmeliyiz.

• **Kazbek** Sizin sözünüzden dilimizin resmîlik kazanması gerektiği anlamı çıkıyor...

■ **Hasen** Bunda olmayacak ne var? Rusya Federasyonu Yüksek Sovyeti kararları bu imkanı bize sunuyor. Bundan cumhuriyetlerimizde yaşayan, Adige olmayan insanların hemen yarın dilimizi öğrenip kullanmaları gerektiği anlamı çıkmıyor. Kendi insanlarımızdan olup benliğini kaybedenleri yeniden kazanmak, o da yeter.

● **Kazbek** Siz bu konuda yetkili olsaydınız, nasıl hareket edersiniz?

ÇOCUĞUN ANADİLİNİ ELİNDEN ALMAYA ÇALIŞAN DÜZEN, HIÇ DÜZEN OLUR MU?

■ **Hasen** «Koruyamadığımız şey sizin değildir» derler. Biz de anadilimizin değerini hiç bilmedik. Şimdi nasıl kalkındıracağımızı birlikte düşünmemiz gerekiyor. Benim yetkim olsaydı, okulda kendi anadilinde eğitim görmüşse, yüksek öğrenime girerken başka bir dilden sınava tabi tutmazdım. Bir işe alınırken Adige dilini biliyorsa, okur-yazar kabul ederdim. Bu uygulama cumhuriyetlerde resmen kabul edilirse, dilimizin çok çabuk gelişeceğine inanıyorum. «Çukura bir kere düşene yavru, iki kere düşene kör» derler. Yetmez mi çukurlara düştüğümüz? Artık kendimizi bilmemizin zamanı gelmiştir. Çocuğun anadilini elinden almaya çalışan düzen, düzen olur mu?

● **Kazbek** Hasen, bazen halkımızın iyi ve güzel yönlerini anlatırken, acaba fazla mı abartıyoruz? diye düşündüğüm oluyor. Karşılaştığım olumsuzluklar insanın umudunu kırıyor. «Bu kadar kötü kişiler nereden çıkıyor, bunlar Adige ailesinde yetişmediler mi? Halkım için eskiden beri söylenen övgüler asılsız mı?» diye insanı kuşkuya düşürüyor.

■ **Hasen** Hayır Kazbek. Ulus için layık olmadığı övgüler yapılmış olsaydı, bunlar zamanın acımasız yollarında yok olup giderlerdi. Diğer ulusların elçileri, tarihçileri, savaşçıları, gezginleri ve tüccarları aramızda bulundukları sırada gördükleri şeyleri yazmışlardır.

Şimdi şartlar değişti, dünya değişti, bununla beraber yaşam ve toplum da değişti. Ve bu değişim insanları ayrı ayrı etkiliyor. «Dedelerimiz iyiydi, yığitti, insanlık sahibiydi» diye bağırarakla işimiz bitmez. Bu tür davranışların hiçbir faydası olmaz. Önemli olan onların iyi yönlerini bir bir araştırıp, in-

sanların önlerine sermek ve yeni nesilleri bu doğrultuda eğitmektir. Halkımızın tarihi ile gurur duymaktayız. Atalarımız kötü olsalardı, kötülüklerini de yazan biri olurdu. Strabon, Herodot ve diğer Fransız, İtalyan, Türk ve İngiliz seyyahlarının halkımız için söyledikleri güzel sözleri ve gelenek-göreneklerimiz için söyledikleri övgüleri unutmamamız gerekir.

● **Kazbek** Hasen, ulusumuzun eski kültürünün araştırılıp ortaya çıkarılması için kaybedilecek hiç zamanımız yoktur. Siz dış ülkelere çokça gittiniz. Dünya medeniyetine Adigelerin yaptıkları katkılara benzer veya yakın olan ve müzelerimizi zenginleştirebilecek maddelere, diğer dünya ülkelerinde rastladın mı?

■ **Hasen** Sizin sözünü ettiğiniz şeyler, Adigelerin kültürel materyalleri, el sanatları gibi şeylerdir. Bir zamanlar ülkemizi terketmek zorunda kalan insanların, vatanlarından götürdükleri maddeleri tekrar bulup geri getirmek çok önemlidir. Ben bizzat çok enteresan şeyler gördüm. Atalarımızın bizlere mimari eserler, Mısır Piramitleri veya Rus mabedleri gibi eserler bırakma olanakları olmadı. Bunun nedeni de; güzel yaşamlarını sürekli olarak düşmanlarından korumak zorunda kalmalarıydı. At sırtında, silah elde yaşamları geçti. Silah elde çift sürüyor, 'ekin biçiyorlardı. Düşmanlar köylerini basıp yakıyor, evlerini yeniden kurmaya vakit bırakmıyorlardı. Buna rağmen Adige halkı dünya medeniyetine önemli katkılarda bulundu. Topraklarımızın altından çıkan ve Maykop kültürü diye adlandırılan maddelerin değeri çok büyüktür.

Ben Adigelerle ilgili olarak Mısır'da, Türkiye'de, Amerika'da bu ülke dillerinde yazılmış çok kitap gördüm Bu ülkelerde yaşayan Adige aydınları bu kitapları satın alıp anavatana göndereceklerini söylediler.

Anavatandan götürdükleri değerli eşyaları evinde saklayan bir aileye rastladım. Örneğin Ürdün'de karşılaştığım zengin bir Adigenin evi, ulusal bir müze gibiydi. Altından kama ve kılıçlar, gümüş eğer, altından ve gümüşten Adige mutfak eşyaları vardı. Aile 600.000 \$ değer biçilen bu eşyaları satmadan muhafaza etmişti.

● **Kazbek** Bunlar ulusumuzun müzesine getirilse iyi olmaz mı?

■ **Hasen** Bu konuyu birçokları ile konuştum. Zamanında vatandan çıkarılan bu değerli eşyaları tekrar geri getirmeyi isteyen soydaşlarımızda var, ama bu kolay bir iş değil, zorlukları var.

● **Kazbek** Soydaşlarımızın yaşadığı ülkelerin sayısı konusunda çeşitli rakamlar söyleniyor.

Kimileri hiç Adige yaşamayan ülkeleri de bu sayıya dahil ediyorlar. Siz, Yugoslavya'da çokça kaldınız. Bu ülkede Adige yaşıyor mu, yoksa duyduklarımız asılsız mı?

■ **Hasen** Adigeler 45-50 ülkede yaşıyorlar. Kesin rakam vermek çok zor. Bunun çok önemi yok. Yugoslavya'da 79 yılında kaldım. Belgrad Üniversitesi'nde 4 ay çalıştım. Adigeleri hemen araştırdım ama tatmin edici bir cevap alamadım. Sonra camiye gidip sormaya karar verdim. Cami imamına sordüğümde «Kosova Pole» bölgesinde iki köy olduğunu öğrendim. Yakın olan köye gittim. Köyde Adige düğününe rastladım ve enteresan şeyler gördüm. Yugoslavya Adigeleri, Adige dili ve geleneğini unutmamışlardı. Bu ülkede yaşayan Adigelerin yarısı da Türkiye'ye göçetmişlerdi.

■ **Kazbek** Hasen, bir sorum var, sinema filmleri hazırladığınızı duydum. Bu konuda kiminle çalışıyorsunuz?

**ADIGELERİN YAŞAMI,
KÜLTÜRÜ VE
ADETLERİNİ
KONU ALAN BİR
FİLM YAPMAYA
KARAR VERDİK.**

■ **Hasen** Bildiğiniz gibi Mısır'a bir zamanlar Adigeler egemen oldular. Bu tarihimizin en enteresan taraflarındandır. İngiliz yazarı James OLDRIDGE'nin «Kair» adlı kitabında Memlukler'den bahsetmektedir. Bunların üzerine filmler de vardır. Sirilanka'da kaldığım yıllarda böyle bir film izledim. Bu film beni çok düşündürdü. Moskova'da yaşayan hemşehrim rejisör Hat Kasım ile birlikte Adigelerin yaşamı, kültürü ve adetlerini koruma çabaları üzerine bir film yapmaya karar verdik. Film 5 bölümden oluşacak:

1. Ürdün
2. Türkiye
3. Suriye
4. Ülkemiz
5. Amerika, Almanya ve diğer ülke Adigeleri üzerine.

■ **Kazbek** Amerika'da yaşayan ünlü rejisör, Kandur Muhadin'i tanıyor musunuz?

■ **Hasen** Tanıyorum, çok karşılaştık, gerçekten ünlü bir rejisör. Dokümantal ve sanatsal üçyüz filmi var. Dünyanın en ünlü sinema merkezi olan Hollywood'da filmler çekti. Onun filmleri Avrupa ve Amerika'nın birçok ülkelerince satın alındı. Cannes Festivali'nde Edger Po'nun romanı üzere yaptığı filmi üçüncülük aldı. Muhadin, beş roman yazdı. Ünlü yazarlar kataloğunda ismi yer aldı. Ürdün'deki Adige Derneği'ne çok yararı dokunuyor. Amman'daki Adige okulunda, kendisiyle birlikte beş ay çalıştık. Çocuklar için birlikte birkaç film yaptık, ülkemize de çokça geliyor. Rejisör Bereko Vladmir ile birlikte «Sağdıy» adlı filmi çekiyorlar. Film Adige atının tarihi üzerine yapılıyor. Adigey, Kabardey ve Çerkesk'de çekimleri yapıldı.

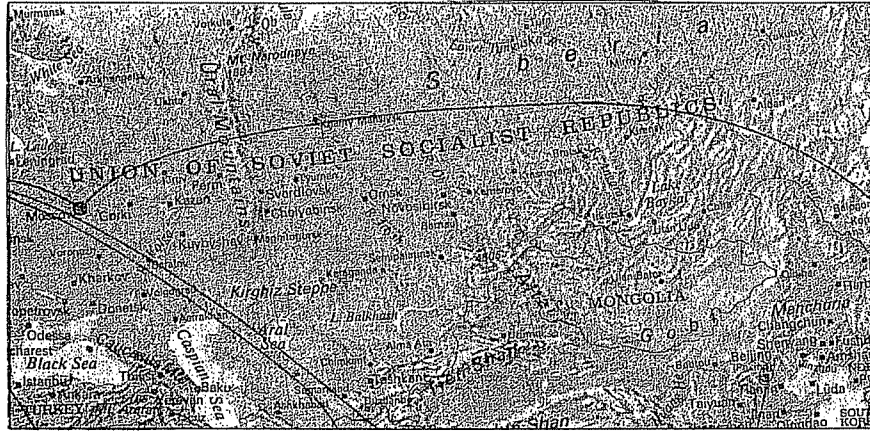
■ **Kazbek** Hasen, söylediğinize göre Moskova'da uzun zamandır kalıyorsunuz. En büyük şehrimizi iyi biliyorsunuz. Moskova'da Adigelerle ilişkili yerler yok mu? Bu konuda ne diyebilirsiniz?

■ **Hasen** Bu soruyla daha önce de karşılaştım ama Adige yöre isimleri ile ilgili konuyu kısaca özetleyeyim. Ivan Grozni'nin Adige eşi Guaşevunay'ın naaşının bulunduğu «Arhangelsk Katedrali» Kremlin'de bulunuyor. Birçok insan tarafından geziyor. Şerematevo, Kuskova ve Ostankino Müzelerinde Adigelerle ilgili olayları anımsatan materyallere rastlanıyor. Moskova caddelerinin bazıları da, soydaşlarımızın adını taşıyor. «Maliy Çerkeskiy», «Bolşoy Çerkeskiy», «Çerkeskaya», «Çerkizovo» gibi ünlü silah müzesinde ise Adigelere ait silahlar var. Lenin Kütüphanesinde halkımızla ilgili pekçok kitap yer alıyor.

■ **Kazbek** Son bir soru daha sormak istiyorum. Önce anlattığınız ilginç şeyler için teşekkür ediyorum. Gerçek bir Adige kalbi taşıdığınıza hiç kimse'nin şüphesi yoktur. Eski medeniyetlerimizin toparlanmasında «maddi ve moral yönden» çalışan bir kişisiniz. Çeşitli alanlarda verdiğiniz uğraşlar da bunun kanıtıdır. Bugünlerde uğraştığınız ve olmasını istediğiniz iş nedir?

■ **Hasen** Adige kadınının güzelliği, akıllılığı, becerikliliği, tatlı sözlülüğü, çeşitli dünya yazarları tarafından dile getirildi. Adige kadını birçok sanat eserinin kahramanı oldu. Fransız edebiyatına kalıcı eserler bırakan Şarlotte Ayşet gibi kadınlarımız da oldu. Ben tüm dünya edebiyatında Adige kadını hakkında yazılanları toparlayarak, Rusça çıkarmayı düşünüyorum. Ayrıca, Adige, Çerkesk, Rus, Türk, Arap dillerinde büyük resimli bir sözlük hazırlıyorum ve tüm Adigelerin dillerini öğrenmelerinde yardımcı olacağına da inandığım bu sözlüğün yakında çıkacağını ümit ediyorum.

YÜZYILIN ÇERKESELERE GETİRDİKLERİ

İçinde yaşadığımız yüzyıl kadar, devrimlere sahne olan bir asır, tarih boyunca insanların önüne çıkmamıştır. Yüzyılımız emperyalist imparatorlukların çöktüğü, dünya savaşlarının olduğu, sosyalist ve islami devrimlerin olduğu, hareketli yıllardan oluşmuştur.

Yirminci yüzyılın sonunda dağılan (belki de yeni bir birliğe doğru) Sovyetler Birliği'ni incelediğimizde, olayların hızına hayret ediyoruz. Bu topraklardaki Yahudileri İsrail, Türki cumhuriyetleri Türkiye ve İran, Ermenileri Fransa, Gürcüleri de İngiltere destekliyor. Peki, bu ülkede başka halklar yok mu? Tabii ki var. Kuzey Kafkasya halklarının siyasi yapılanmaları, bunun en belirgin örneklerinden. Birliğin içindeki tüm cumhuriyetler, % 50 - % 40 Rus oranlarına rağmen, bağımsızlıklarını ilan ettiler. Rusya ise Federasyon konumu ile, diğerlerinden farklı bir özellik gösteriyor.

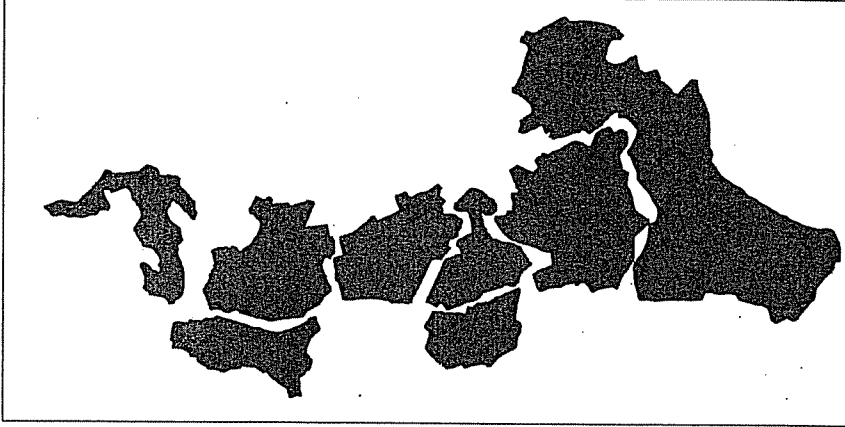
Rusya federasyonunda Adigeler, Çeçenler, Karaylar, Balkar ve Asetinler gibi, Çerkes diye tanımladığımız insanlardan bir kısmı yaşıyor. Adigeler yaklaşık 700.000, Çeçenler 1.000.000, bir o kadar da Dağıstanlı federasyona siyasi yapılanmalarıyla (is-

tem dışı) katılım içerisindedirler.

Ne yazık ki 150.000 nüfuslu K.K.T.C.'yi tanıyan ülkeler, toplamı milyonu geçen Kuzey Kafkasyalılarla ilgilenmiyorlar. Çünkü onların K.K.T.C., Estonya, Azerbaycan ve diğerleri gibi, ağabeyleri yok. Gerek Kafkasya'da gerekse muhacerette bir avuç, mücadeleyi ekmek davalarının önüne almış Çerkes'e kimse bakmıyor.

Basını taradığımızda, reklam aralarına sıkışmış, ya da mizampajcı tarafından sütun tamamlamak için kullanılmış, bizimle ilgili haberler de halkımızın önemsenmediğini gösterircesine yer alıyorlar. Halbuki halkımız o ülkede öyle çalışmıştır ki, kahraman olmuş, hain olmuş, küçük adam olmuş, büyük adam olmuş, ülke adına güreşip, Türk olmadan «Türk gibi kuvvetli» dedirtmiştir. Ürdün de Kralı, İsrail de, Türkiye de rejimi korumuştur. Ama bir türlü Çerkes olamamış, hain olmadan basında, tarihte «Çerkes» adını alamamıştır.

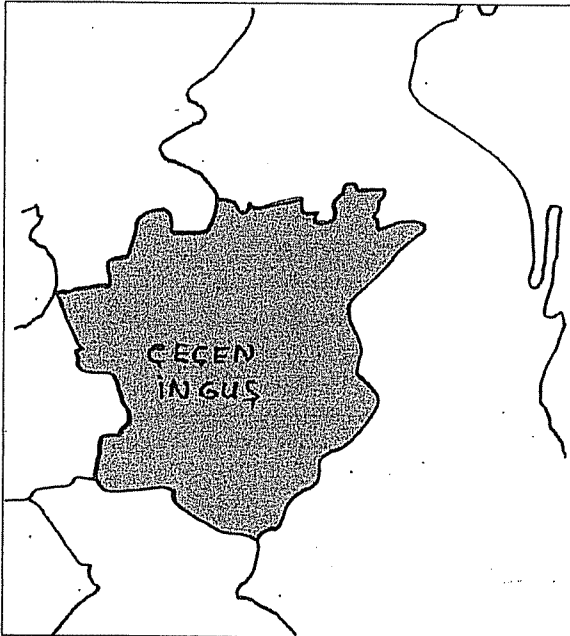
Bugün kırkdört ülkede yaşayan Çerkesler, o ülkeler tarafından ve uluslararası hukuk tarafından tanınan resmi bir vatana sahip değiller. Resmi vatan bir yana, ulus olarak bile tanınmamışlardır. Bizle, bizim

dışımızda ilgilenenler ise, birkaç antropolog ve dilbilimciden öteye gidememiştir. Bu birkaç kişi de, kitlelerin bizimle ilgilenebilmelerini sağlayamamıştır. Bu olumsuz ortamda Çerkeslerin çabaları şöyle bir yol izlemektedir.

Öncelikli olarak anavatanı ele alalım:

Hazar Denizi'nden Karadeniz'e kadar uzanan Kuzey Kafkasya otokton halkları içinde Dağıstan ve Çeçen-İnguş dışında hiçbiri, bölgelerinde nüfus çoğunluğuna sahip değildirler. Yeni oluşan, oluşturulmaya çalışılan Birleşik Devletler Topluluğu'nda konumlarının ne olacağı belli değildir. Ayrıca, Gürcüstan ve Rusya Federasyonu arasında, bölünmüş özerk cumhuriyetler kimliğinden nasıl sıyrılıp bir araya gelebilecekleri de belli değil. Gürcüstan'da alevlen-

meye başlayan iç savaşın ortasında yer alan Abhazya ve Güney Osetya'nın durumu vahimdir. Çerkes Birliği'nin oluşmasını engelleyen büyük sebeplerden birisi de bu konudur. Gürcüstan bağımsızlığını ilan etme-

nin yanında BDT'ye de katılmayarak, bu birliğin oluşmasına ayrı bir köstek olmuştur.

Bağımsızlığını ilan ederek, dünya kamuoyunca tanınmayı bekleyen Çeçen-İnguş'un durumu ise, oldukça ilgi çekici. İkinci Dünya Savaşı'nda, Almanlarla işbirliği yaptıkları gerekçeyle sürülen Çeçenler, günümüzde hiçbir devletin kabul etmeye yanaşmadığı, nazlandığı Doğu Alman

yöneticilerini ülkeye davet edip koruma sağlayacakları güvencesi vermişlerdir. Peki, Almanya yüzünden sürülen bu millete Almanların, Büyük Almanya'nın bir jest yapması söz konusu olamaz mıydı? Oysa ki Çeçen-İnguş Cumhuriyeti'nin konumu belirsizlikler içerisinde.

Sadece Çeçen-İnguş mu? Diğerlerinin de konumu pek farklı değil. Eskiden özerk bölge 11. dereceden cumhuriyet 1. dereceden cumhuriyet durumundaki bu siyasi yapılanmalar Rusya Federasyonu aracılığı ile BDT'ye katılmışlardır. Bunlar Adıgey, Kabartay-Balkar, Karaçay-Çerkes, K. Osetya ve Dağıstan Cumhuriyetleridir.

Statüde, ekonomik yapıda ve yaşam biçiminde olagelen hızlı değişimlerin 129 yıldan beri benliğini koruyabilmiş bu otantik halkları (acil tedbirler alınmazsa) kültürel ve ulusal yapı açısından aynı hızla büyük bir erozyona uğratması kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Muhaceretteki durum ise daha iç karartıcı nitelikler sergilemekte. Son Körfez krizi ile ortaya çıkan durum hiç de iç açıcı değildir. Kral Hüseyin'in daimi yandaşları olan Çerkesler Ürdün'ün ve Ürdün Kralı'nın prestijinin düşmesi ile zor günlere doğru yol almaktadır. Güçlü devletlerin ekonomik politik yaptırımları ve uzun vadeli hesapları (örneğin Filistin- Ürdün Konfederasyonu gibi) ülkede yaşayan Çerkeslerin geleceğini karanlıkta bırakmaktadır. Yokoluşa doğru bir gidiş gözlenmektedir.

Aynı bölge içerisindeki İsrail ise eski SSCB'den getirdiği Yahudileri ülkeye yerleştirirken onlara Çerkes ve Arap azınlıklarından daha öncelikli vatandaş muamelesi yapmaktadır. Bu göçmenler ve ülkenin coğrafi konumundan kaynaklanan kargaşa ekonomik yapıyı dolayısıyla Çerkesleri de etkilemektedir. Bu ekonomik sistem içinde de göçmen yahudilere her konuda öncelik tanınmaktadır. Kısaca sonuç yokoluştur.

Suriye'de ise yıllardan beri Çerkeslerin üzerinde uygulanan politik baskı hepimizce malumdur. Özellikle içinde bulunduğumuz bu yıllarda söz konusu

baskının daha da arttığını gözlemlemekteyiz. Örneğin Dünya Çerkes Kongresi'ne Suriye'den katılacak delegelere izin bile verilmemesi açık kanıtımızdır. Bölgedeki Çerkesler anavatanına dönebilmenin çarelerini aramaktadırlar. (Durum endişe vericidir)

Avrupa anakarasında ise durumun pek farklı olduğu söylenemez...

Yugoslavya gibi kendi geleceğinin bile ne olacağı belli olmayan bir ülkede sayıları binleri geçmeyen Çerkeslerin konumu bir yoruma bile açık değil.

TÜM BU OLUMSUZLUKLARA RAĞMEN İNSANLARIMIZ MÜCADELELERİNİ SÜRDÜRÜYÖRLER

Almanya, Hollanda ve diğer Avrupa ülkelerindeki Çerkeslerin içinde bulunduğu durumu ise, kültürel kaos diyerek isimlendirebilmemiz mümkün. Bu ülkelere Türkiye, Ürdün, Suriye vb. ülkelerden gelen Çerkesler, anavatanları, çalıştıkları ülke ve geldikleri ülke kültürleri arasında büyük bir bocalamaya girmişlerdir.

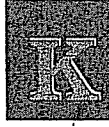
Muhaceretteki en büyük Çerkes nüfusunu barındıran Türkiye'dekilerin durumu ise bu yazıda ele alamayacağımız kadar çetrefilli ve incelemeye açıktır.

ABD'de ise, ülke nüfusuna göre lafı bile edilemeyecek derecede az Çerkes yaşamaktadır. Bu büyük ve geniş ülkede biraraya gelebilmeleri bile başarı sayılabilecek bu topluluk, ekonomik savaşın içine girmiştir. Ekonomik anlamda belli bir düzeye ulaşan insanlarımızda kendilerini kapitalin çekiciliğini kapıyı Çerkes sorunundan uzaklaşmışlardır.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen yukarıda saydığımız yerlerde yaşayan bir avuç insan ulusal ve kültürel kimlikleri adına mücadele veriyorlar. Nalçık'te yapılan (21 Mayıs 1991) Dünya Çerkes Kongresi bu mücadelenin doruğuydu. Ama ilginçtir ki, Dünya Çerkeslerinin bir ağabeyleri olmadığından, tümünü yakından ilgilendiren bu önemli olay dünya basınında yeterli ilgiyi göremedi.

Bir Paris Konferansı, bir AGİK veya Karadeniz Ekonomik İşbirliğinin konuşulduğu böylesi ortamda jeopolitik konumu ile dikkatleri üzerlerine toplaması gereken Çerkesler ve anavatanları nedense arka plana atılmış görülüyor. Çerkeslerin Ermeni, Gürcü ve Azerilerden daha kötü hatta daha büyük bir diaspora dünyasına sahip olmaları Dünya basını ve dünya hümanistleri tarafından gözönüne alınmalarını sağlamamıştır.

Sakın kimse yanlış anlamasın, arayışımız bizi kollayacak (dolayısıyla da sömürecek sözde dost) devlet desteğinden çok bizim haklı davamızda, davamıza sıcak bakacak devlet, basın ve her türlü kitlelerdir.

ONUK YAZAR
Stefanos Yerasimos

KAFKASLARIN YETMİŞ İKİ ULUSU

Paris'teki Harp Okulu'nun duvarlarında Birinci Dünya Savaşı sırasında bir İngiliz subayı tarafından çizilmiş rengarenk bir Kafkas haritası asılı. Her renk bir ulusu gösteriyor, yan tarafta da adları yazılmış, tam yetmiş bir tane, ancak Türkmenlerle Kırğızların her nedense aynı renkte gösterildikleri göz önüne alınırsa yetmiş iki tane eder.

O günden bugüne Kafkasya'da neler değişti? Savaşlara ve sürgünlere karşın galiba hemen her şey yerli yerinde duruyor. Kafkas sıradağlarının kuzeyinde Rusya'ya bağlı özerk bölge ve cumhuriyetler yer alıyor. Kuzeybatıda, Kuban Nehri'nin iki yakasında Adıge özerk bölgesi var, Adıge, Çerkeslerin kendilerine verdikleri ad, 1860'larda Ruslara karşı direnişleri kırılınca burada yerleştirilmişler, bir kısmı da Türkiye'ye göç etmiş. Nüfusları 1924'te 112.500 iken 1989'da 436.000'e ulaşmış. Bugün burada Çerkeslerin batı bölümünü oluşturan Bjeduh, Temirgoy, Şapsuğ ve Abadzeler yaşıyor. Son aylarda Şapsuğlar, Rusya'dan ayrılma eğilimi gösteriyorlar.

Çerkeslerin geri kalanı Karaçaylarla birlikte Karaçay-Çerkes özerk bölgesinde toplanmış. Karaçaylar Türk. Şubat 1944'te Orta Asya'ya sürülmüş. 1957'de geri döndüklerinde nüfusları 80.000 civarında idi, bugün 156.000'dirler. Çerkesler ise 52.000. Bunlardan başka toplam nüfusu 422.000 olan bu bölgede 34.000 Abaza ve 10.000 Nogay Tatarı vardır. Abaza ve Nogayların en büyük kısmı ise bugün Türkiye'de yaşamaktadır.

Bu bölgenin doğusunda 768.000 nüfuslu Kabarday-Balkar özerk cumhuriyeti bulunur. Burada da Sovyet politikası Çerkes ve Türk boylarını birbirine karıştırmıştır. Çerkes boylarından olan Kabardayların nüfusu 391.000'dir. Karaçaylarla birlikte 1944'te Orta Asya'ya sürülen Balkar Türkleri ise 1957'de döndüklerinde 40.000 kişi, bugün ise 85.000 dirler. Bu cumhuriyet de son aylarda Rusya'dan kopma eğilimini gösteriyor.

Bunların da doğusunda, Kafkas sıradağlarının ortasında bulunan Daryal (dar yol) geçidinin kuzeyinde Kuzey Oset Özerk Cumhuriyeti var, aynı geçidin güneyinde ise Gürcistan'a bağlı Güney Oset Özerk Cumhuriyeti yer alır. Osetler, kısmen Hristiyan olan bir Hint-Avrupa kavmidir. 1959'da 400.000 olan toplam nüfusları, bugün 600.000'e ulaşmıştır.

Hemen sonra geçen sonbaharda bağımsızlığını ilan eden Çeçen-İnguş Cumhuriyeti gelir. Bunlar, gazetele-
rin arada sırada yazdıkları gibi Türk değil Kafkaslıdır, ancak özellikle Çeçenler, Şeyh Şamil yönetiminde Ruslara karşı en uzun direnişi gösteren kavim-
lerdendir. 1919'da ve yeniden 1939'da isyan eden Çeçenler, 1944'te İnguşlarla birlikte Orta Asya'ya sürüldüler. Bugün 957.000 olan Çeçenlerin 50.000'i Dağıstan'da yaşamaktadır ve ileride Çeçen-İnguş Cumhuriyeti ile Dağıstan arasında sorn nedeni olabilir. Aynı biçimde 237.000 İnguş'un dörtte biri Kuzey Osetya'da yaşamaktadır.

50.300 kilometre karelik, 1.823.000 nüfuslu Dağıstan ise yeterince karışık olan Kafkasya'nın en karışık cumhuriyetidir, burada 32 ulus yaşar ve 32 dil konuşulur. Dilliler, Dağıstan'ta yaşayan Kafkaslıları üç kola ayırır. En kalabalık olanları 1959'da 268.000, 1989'da 601.000 nüfuslu, kuzeyde yaşayan Avar grubudur. Bunlar da üç alt gruba ayrılır. Son sayıldıkları tarih olan 1959'da 200.000 nüfuslu asıl Avarlar, 50.000 (1959) kişilik Andi ve 18.000 (1959) kişilik Didolar. Andiler: Asıl Andi (son sayıldıkları 1933'te 8.989 kişi), Ahvah (1933'te 4.610), Bagulal (1933'te 3.637). Botlih (1933'te 1.864), Godoberi (1946'da 1.500), Çamalal (1933'te 5.101), Karata (1939'da 6.235) ve Tindiler'e (1933'te 4.777) ayrılır. Didoların alt bölümleri ise şöyle: Asıl Dido (1955'te 7.200), Bejeta (1933'te 2.580), Hvarşi (1933'te 1.614), Cinuh (1933'te bir kaç yüz), Hunzal (1933'te 616) ve bir de bunlara bağlanan Arçi grubu (1933'te 1.930). İkinci kol, nüfusları 1959'da 158.000, 1989'da 365.000 olan Dargin ve 1959'da 63.529, 1989'da 118.000 kişi olan Lak grubu ki bunlara son sayıldıkları 1926'da 14.430 olan Kaytak ile yine 1926'da 2.322 olan Kubaçiler eklenebilir. Güney Dağıstan'da yaşayan ve 1959'da 223.000, 1989'da 466.000 kişi olan Lezgiler ise şu kollardan oluşur. Tabasaran (1989'da 98.000), Rutul (20.000), Aqul (19.000), Çahur (19.000) ve Udi (8.000). Bu son gruba ise kısmen Dağıstan'da, kısmen Kuzey Azerbaycan'da yaşayan Çek

(1926'da 590 kişi), Kryz (1926'da 2.600), Haput (1926'da 1.100), Budug (1926'da 2.000) ve Hinalug (1926'da 100) kavimleri eklenebilir. Sayılardan da anlaşılacağı gibi bu kavimlerin çoğu birkaç ya da bir tek köyün halkından oluşur. Saydığımız bu 29 Kafkasyalı tavin yanı sıra Dağıstan'da 1989'da sayıları 282.000'e varan Türk asıllı Kumun, 50.000 kadar Tatar Nogay ve Azerilerin Dag Çifutı dedikleri, dinleri İbrani olan 19.000 Tat yaşar. Bu karışıklığın ulusçuluğu engelleyebileceği ve Dağıstan'da İslamın bir birlik ögesi oluşturabileceği sanılıyordu. Oysa son aylarda en kalabalık kavim olan Avarlarla Kumuklar arasında çekişmeler başlamış, Darginler ise Cemaat-i Müslimin adında militan bir İslam partisi kurmuşlar.

Güney Kafkasya'da durumun daha basit olduğu düşünülebilir, çünkü üç büyük millet; Azeri Türkleri (1989'da tüm SSCB'de 6.700.000 kişi), Gürcüler (4.800.000), Ermeniler (3 milyonu Ermenistan'da 600 bini Gürcistan'da, 150 bini Karabağ'da olmak üzere tüm SSCB'de 4.623.000 kişi) ve üç cumhuriyet var. Ancak Gürcistan'da iki yıldan beri Gürcülere baş kaldıran ve SSCB sistemi içinde kendi özerk cumhuriyetlerine sahip olan 105.000 müslüman-hristiyan karışık Abhaz, son sayıldıkları 1926 yılında nüfusları 71.390 olan Acar Özerk Cumhuriyeti'ndeki Müslüman Acaralar ve yukarıda sözü geçen Oset'ler var. Gürcüler kendileri de birçok kola ayrılır. Karadeniz kıyısındaki Mengrelyalılar (son olaylarda Gamsahurdia'yı destekleyenler) (1926'da 285.000), en büyük kısmı Türkiye tarafında kalmış Lazlar ve Kafkas eteklerinde yaşayan Svan (1926'da 13.200), Hevsur (yüzyılın başında 6.500), Psav (yüzyılın başında 10.000), Tuş, Mohev, Mtiul, İngilo boyları. Ayrıca Gürcistan'ın kuzeydoğusunda 1926'da 2.40 kişi olan hristiyan Batslar, Kura ile Arpaçay arasında yaşayan Türk Karapapaklar (1926'da 6.300) var.

Azerbaycan'ın güneydoğusunda İran kökenli Talişler (1989'da 22.000), kuzeyde Müslüman Tatlar ve Nahcivan Özerk Cumhuriyeti'nde 50.000'den fazla Kürt var. Ermenistan'da ise Aisor adını alan (1939'da 20.000), Hasturi Hristiyanlar yaşar. Bunlara tüm bölgede yayılmış Rusları ve Çingeneleri, Azerbaycan'da bulunan İranlıları, Gürcistan'da izleri kalmış Yunan ve Alman kolonilerini, Kafkasların kuzeyinde yaşayan Türkmenleri ve Kalmukları da eklerseniz 72 ulusa varırsınız.

Bütün bu adları sıralamanın amacı, Kafkas sorununu bir Müslüman-Hristiyan ya da Türk-Ermeni çekişmesinden çokdaha karışık olduğunu göstermektir. SSCB'ye «halkların hapishanesi» denmişti. Bugün aynı zamanda «halkların müzesi» olduğunu görüyoruz. Sayılardan görüleceği gibi bunlar zaman zaman artan nüfuslarıyla baskılara karış dillerini, özelliklerini korumuşlar. Acaba komünizmin yerini alan ulusçuluk rüzgarları, bu kadarına bile olanak verecek mi?

MARJE'nin bu ilk sayısında «merhaba» diyorum tüm okuyuculara. Bu köşeyle sizlerin Çerkeslerin 'gündem'ine, Çerkesleri ilgilendiren dünya olaylarına bacağım. Derneğimizde, diğer kentlerdeki derneklerinizde gündeme gelen tartışma konularını, anavatanımızı doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren dünyadaki siyasi gelişmeleri yorumlayacağım. Köşenizi kısaca bu şekilde tanımladıktan sonra hemen kamadaki birkaç 'gündem'i aktarmak istiyorum.

Kafdağı-Marje konulu tartışmaların, hemen başını lıp yürüdüğünü görüyoruz dernek çevresinde. Kimileri derneğin süreklilik arzeden bir kurum olduğunu, kurum çalışmalarının da süreklilik arzemesi gerektiğini, bu açıdan Kafdağı'nın yayın hayatına devam etmesi gerektiğini savunuyorlar... Kurumlar sürekli-ir, ama onu sürekli kılan birşeylerdir. Yasaların ısıtlayıcı hükümlerine karşı derneği koruyacaksınız, herkesi memnun edecek bir yayın anlayışı güdeceksiniz, kadronuz profesyonel olmayacak, abone sayısı eşyüzü geçmeyecek, kısıtlı ekonomiyle iki ayda bir ayın yapacaksınız, soğumuş gündemlerle okuyucu arşısına çıkacaksınız... Sürekli zarar ettiği halde, kunmadığı halde yayına devam edeceksiniz. Bu oşullar içerisinde Kafdağı devam etsin, diyerek leştiren babayığitler ortaya çıksın da ne yapacaklar örelim.

Maalesef Türkiye'de yaşayan biz Çerkeslerin ulusal sorunları doğrultusunda sığağı sığağına yayın yapan gazete ve dergilerimiz yok. İki üç ay gibi aralıklarla ve gündemi soğumuş konularla dergi çıkarmak, kuyucunun ilgisini çekmediği gibi kaynak bulmak da üçleşmektedir. Kafdağı yıllarca bu sorunlarla mücadele etmiştir. Yazarı, okuyucusu ve ekonomik kaynağı olmayan bir dergiyi de inatla çıkarmanın mantığı yoktur. Zaten bunun hesabını MARJE değil, Hazine'daki Genel Kurul'da Ankara Derneği Y. Kurulu erecektir.

Şimdi sorun, reklam kaynakları ve boyalı basın aberleriyle yaşamaya çalışan Türk basını içinde MARJE, kendi halkının ulusal sorunlarını, halkının eleceğini sahiplenen bir dergi kimliğiyle, okuyucu içinde yaşam bulacak mı! Kısır didişmeler bir kenara urakılıp bu cesur çıkışı yükseltilecek mi? Bunu hep irlikte göreceğiz...

Bu günlerdeki en güncel gündem konularından birisi e 6 Haziran '92 tarihindeki Y. Kurulu seçimi. Seçim alışmaları sürerken gündemi meşgul eden en önemli ci tema yönetim kadrosu ve dernek politikası üzerine. Ankara tarihinde uzun bir aradan beri yönetime alıp olan farklı bir kesim var. Av. Kazım Berzeg ve evresindek bazı hemşehrilerimizin katılımıyla tas-

lak bir program çıkarılmış. Bu program taslağını ol- duğu gibi buraya aktarmam mümkün değil. Genel hat- larıyla değinmek gerekirse, Kafkasya'daki Çerkes cumhuriyetleri adına muhacerette yaşayan Çerkesle- rin yürüteceği, bugünkü uluslararası hukuk ilkeleri ve anlaşmaları uyarınca doğan hak ve özgürlüklerin, içinde yaşadığımız Türk ve Müslüman aleminin de destekleri sağlanarak, Rusya Federasyonuna, tarihten gelen mülkiyet, bağımsız devlet, izinsiz giriş çıkış haklarını kabul ettirmek ve bunların da barış, uzlaş, hukuk kuralları içinde gerçekleştirme, diyebileceğimiz bir program.

Hedef, başlığı altında yaşadığımız ülkede Çerkes kimliği ve kültürünün korunması, Kafkasyadaki Çerkes Cumhuriyetlerin haklarının uluslararası düzeyde teminat altına alınması, Kafkasya dışında yaşayan Çerkeslerin Kafkasya'daki haklarının da takibi, şek- linde ifade ediliyor. Birçok noktasını atlayarak özet- leyebileceğimiz bu program bir takım iyi yaklaşımlar içerse de gerçekçilikten çok uzak bir hayal ürünü ol- maktan öteye gidemiyor.

Neden mi, sayalım! Kendi Türk dünyasına gereken yardımı gösteremeyen TC.'den medet umulduğu için. 1974'den beri Kıbrıs meselesi çözümsüz kaldığı için. Ermeni lobisiyle yeterince mücadele edemediği için. Çeçen Türkleri ve Azeri Türkleri bağımsızlığını ilan ettiklerinde, Azeri Türklerinin bağımsızlığı tanı- nırken güdülen ayrımcılık yüzünden gerçekçi değildir.

Neden İslam aleminden medet umulmaz? Çünkü islam alemi cadı kazanı da ondan. Filistin halkının bugün geldiği nokta yüzünden. Kendi kaitalist çıkar- larıyla hareket eden batı dünyasından medet umul- duğu için. Kuzey'de yeni doğan dev Rus kapitalizmiyle ters düşmek istemeyeceği için... 1864 öncesi tarihi gerçekler gözardı edildiği için. Kafkasya'daki Çerkes cumhuriyetlerinden bağımsız hareket ve siyasi yak- laşım mantığı hakim olduğu için.

Türkiye'deki diğer Çerkes derneklerinden kopuk olduğu için. Tüm bunların tek tek irdelenmesi gerekir. Derneği daha iyi yönetmek, yönetecek kadroları bul- mak, ideal programlar oluşturmak elbette mümkün. Ama dernek dışında durarak, kadro ithal ederek de- ğil, içinde yer alarak yapmak gerekir. «Ulusal kim- liğini inkar etmeyen, sahip çıkan tüm yapılara açı- ğız» diyen derneğin içinde adını atmayıp, sonra da o derneğin yönetimine talip olanlara kuşkuyla yak- laşılması kadar doğal ne olabilir!

Ankara K.K.K. Derneği Genel Kurulunda bugüne kadar derneğe ve derneğin politikalarına, çalışma- larına sahip çıkmış insanların iradesi hakim ola- caktır. Saygılarımla...

HABERLER

BJAMİY TÜRKİYE'DEYDİ...

Mayıs ayı milletimizin anavatanından sürüldüğü, tarihimizin hiç unutulmayacak aylarından birisidir. Bizi sürenler yokolmamızı istiyorlardı. Yıllar geçti, mayıslar geçti bizi yoketmek isteyen devletler yıkıldı; ama biz hala yaşıyoruz. Zorluklar, baskılar yıldırmadı bizi. Vatanımızda sayımız azaldı, iki cihan harbinde yokolma eşğine geldik, yokolmadık. Sürgünde bir daha bir daha sürüldük. Balkanlar'dan, Marmara'ya, Marmara'dan daha doğuya, hatta çöllere. Gün geldi hain olduk, gün geldi kahraman. Yıllar böyle geçip gitti.

Şimdi Kalkasya'dan Türkiye'ye bir grup insan geldi; ama sürgün olarak değil, üledikleri flütle diaspora insanına bereket saçmaya geldiler. Bjamîy Topluluğundan bahsediyoruz. Sözü fazla uzatmadan kendilerinin kendilerini tanıttıkları elilani çevirisini size sunuyoruz.

«Sevgili Kardeşlerimiz,

Sizlere anavatandan sınırsız bir sevgiyle örülü en iyi dilekleri getirdik.

Flüt mitolojimizde de yer alan bir müzik aletidir. Nart Aşemey'in flütünün bir kenarı siyah diğer kenarı beyazdı. Beyaz kenarından ülediğinde bereket, siyah kenarından ülediğinde kıtlık olurdu. Bizim flütümüzün her iki ucu da beyazdır. Hastaları iyileştirir, sağlıklı insanları da dansa davet eder. Şarkılarımız ve danslarımız insanları coşturur. Flüt, Şıcepşine, Pşinedıkhakho, Pıkheçiş ile süslediğimiz Çerkes mızıkası antik melodilerimizi geçmişten geleceğe taşımaktadır...»

BJAMİY

BJAMİY- Müzik: Bereşun Vladimir, Söz: Gınaz Hurbi

TLAĞUNIĞE VORED- Halk Şarkısı

ŞELEĞOLE VORED- Müzik: Kuraş Arsen

MELİHO GİBZE- Klasik Halk Şarkısı

CEDİR Ç'ETSİM CEDEŞİM VOGOE- Komedi şarkısı

KHAFERE GÜHEM ŞİPSEV ADİGEHEM YA VOREO- Enst.

KHEFEJ- Müzik: Bereşun Vladimir, Söz: Khejer Peş

NAHİJHEM KVİTH VUNAFE- Müzik: Kaberioko Boris, Söz: Kankul Fitse

SİTHER Cİ ŞAVE PŞ'EFİH- Komedi şarkısı

VIC- Müzik: Kodz Mikhael

HAFOTE- Meşiko Fenye-Kazdohk Sultan

BRAĞUN VLADİMİR'den 3 şarkı

HATSATSE- Meşiko Fenye-Kazdohk Sultan

HAĞAJEY ASE'den 3 şarkı

HORİBZEHAR- Meşiko Fenye-Kazdohk Sultan

YİSTANBILAKO- Halk Şarkısı

KHAME HETE

Sİ MANE- Müzik: Thabisım Vumar, Söz: Jeney Karamırze

AYTEÇ- Halk şarkısı

MALHE TEŞE- Skeç: Mısoştışho Pşizebi

ZEHOKO- Koro

T-İRAV- Komedi şarkısı

YİSLAMEY

NİSAŞE CEGU- Müzik: Davır Aslan, Söz: Cedgef Boris

VORİDADE NİSE MAHOE YİDOŞE- Halk şarkısı

NİSAŞE VORED- Müzik: Thabisım Vumar, Söz: Baho Betal

ADİGE NEMİS- Müzik: Davır Aslan, Söz: Manten Alim

SÖYLEYENLER

Azemet Nataşa-Kaşırğa Muhammed

Kunij Alim-Hupsircen Albeç

OYNAYANLAR

Asey Syeta-Neğud Barışi

Ceze Madına-Ğurı Artur

DÜZENLEYENLER

Meşiko Fenye-Mısoştışho Pşizebi

BJAMİY TOPLULUK ŞEFİ: Beykul Livan

MARJE

LEZGİNKA, WAYNAH, NALMES, BJAMİY DERKEN İSLAMEY DE TÜRKİYE'DE...

Geçtiğimiz yıl içerisinde Türkiye'ye gelen Nalmes'in yarattığı büyük yankılar hala güncelliğini koruyorken, bu yılda (mayıs ayı içerisinde) Bjamiy'in ve İslamey'in Türkiye'ye gelmesi toplumumuzun yoğun ilgisi sonucunda olmuştur.

İslamey, 2-7 Haziran 1992 tarihleri arasında altıncısı gerçekleştirilecek olan «Uluslararası Bandırma Kuş Cenneti Kültür ve Turizm Festivali»ne katılmak üzere ülkemize geliyor.

Festival, her yıl kültür ve sanat etkinlikleri kapsamında yerli ve yabancı halk dansları ekiplerine yer vermektedir. Bu yıl Adıgey Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı'na İSLAMEY Halk Dansları ve Şarkı topluluğu festivale davet edilmiştir.

İslamey'in Türkiye'ye gelmesinde Festival Komite Başkanı ve Bandırma Belediye Başkanı olan Sedat Pekel Beyefendinin ve KAF-KUR'un büyük çabaları etkili olmuştur. Ekibi tüm Kuzey Kafkasyalıları yıllardır videolardan seyredip tanımaktadırlar. Fakat Türkiye'de diğer insanlar tarafından az tanınmaktadır. Bu festivalin ardından İslamey'in ve özellikle Adıgey'in daha iyi tanınacağına inanıyoruz.

MARJE

VAŞE RUSLAN FELÇ GEÇİRDİ...

Şapsığ Komite Başkanı Vaşe Ruslan, ağır bir felç geçirmiştir. Kendisi şu anda Krasnodar'da geniş olanaklı bir hastahane de yatmaktadır. Nalçık Adıge Xase'nin aktif çalışanlarından Bidanuke Nihat başta olmak üzere bir çok kişi Krasnodar'a giderek, durumla yakından ilgilenmişlerdir. Vaşe Ruslan'ın sağlık durumu halen ciddiyetini korumaktadır.

İZZET AYDEMİR (Nalçık)

KONSOLOSLUKTA ÇERKES GÖREVLİ...

Kabardey Hükümeti, yurt dışında yaşayan Çerkeslerin, başta dönüşle ilgili sorunları olmak üzere tüm meseleleriyle ilgilenilmesi amacıyla, Türkiye, Ürdün ve Suriye'deki Rus elçilik ve konsolosluklarında birer Çerkes görevli bulundurulması konusunda girişimlerde bulunulmuştur.

İZZET AYDEMİR (Nalçık)

DEĞERLİ YURTTAŞIMIZ

Dünya Çeçen Kongresi'nde görev almak üzere
Çeçenistan dışında yaşayan tüm ÇEÇEN ve GALĞAY'lara

ÇAĞRI YAPIYORUZ

Kongre 15-18 Mayıs 1992 tarihleri arasında
GROZNI Sölja-ğala'da yapılacaktır.
Türkiye'de yaşayan Çeçen ve Galğay'lardan
10-12 kişinin bu toplantıya iştiraketmesi bizleri sevindirecektir.

İrtibat kurmak ve bilgi edinmek için:

SOLJA ĞALA GROZNI

Tel: 22 34 56 – 22 64 93

ÇEÇEN CUM. Mayakovsky Cd. No: 92

KONGRE ORG. KOMİTESİ

«HOŞGELDİN» ADİGE ÜLKESİ

Nisan 1992'de Nalçık'ten bir grupla birlikte Türkiye'ye gelen yazar Kambiy Cefar, 1992 yılında yayına başlayan «Adige Ülkesi» adındaki edebiyat, sanat, tarih ve kültür dergisinin birinci sayısını bizlere getirdi. 192 sayfadan oluşan dergi bir kitap hacminde ve «anneler, babalar, kız ve erkek kardeşler hoş geldiniz diyerek, önsözüne başlıyor. Adige halkının dünyanın dönmeye başladığı günden bugüne kadar var olduğunu, zamanına göre çeşitli dinlere inandığını Memlük devletini kurduğunu Rus-Kafkas savaşları ile yokolma tehlikesiyle karşılaştığını belirtiyor. Adigelerin tarihlerini, yazılı ve sözlü edebiyatlarını, toplumun bugünü ve geleceği üzerine düşüncelerini yazacaklarını dile getiriyor. Şimdiye kadar alışılmışın dışına çıkarak dergide Kabardey-Balkar ile birlikte, Adigey, Karaçay-Çerkes, Abhazyalı yazar ve şairlerin ürünlerine de yer vereceklerini, toplumun sesi olabilmeleri için herkesin desteğine ihtiyaçları olduğunu belirterek ve bizim gibi «MARJE» birleşelim diyerek önsözü bitiriyor.

Kuraşın Betal «değerli halkım» başlıklı yazısında, Adige halkının sayıca az olsa da, öz olduğunu, dünyanın en büyük saldırgan ordularıyla çetin savaşlar yaptığını, Kazanuko Jabağı gibi bilge kişiler, Andemirkan gibi halk kahramanları, Şocentsıku Aliy gibi yazarlar, Temirkan Yuri gibi sanatçılar yetiştirdiğini, Nart efsanelerini yarattığını ve dünyaca ünlü güzel Adige geleneklerinin sahibi olduğunu belirtiyor. Tüm dünya Çerkesleri için tarihi önemli olan DÜNYA ÇERKES KONGRESİ'nin ve ilk dünya Adige Festivalinin Nalçık'te yapıldığını belirterek toplumumuza hayırlı olmasını diliyorum. Tüm dünya Çerkeslerini birleştirmek amacıyla kurulmuş olan DÜNYA ÇERKES DERNEĞİ'nin başkan ve üyelerinin biyografilerine ve resimlerine de yer veriyor.

Tarihçi Bobeşi Elene «gerçek tarihe neden ihtiyacımız var?» ve «İlk Adige Devleti» başlıklı yazılarında, Hititlerin Adige olduğunu ve ilk Adige devletini beşbin yıl önce kurduklarını belirterek İstanbul'da yayımlanmış olan GUAZE gazetesinin 48. sayısında yer alan, bir Adige halk şarkısını da kanıt olarak gösteriyor. Ayrıca eski Adige tarihi hakkında değerli bilgiler veriyor. Kafkas'ın ünlü çocukları başlıklı yazıda Mareşal ünvanına sahip dört ünlü Kafkaslıdan söz ediyor. Bunlar; 1695 yılında Rus Çarlığına Mareşal ünvanı verilen asker v devlet adamı Adige asıllı ALİCIKO MİHAİL ÇERKASK, Osmanlı devletince Mareşal ünvanı verilen (1856-1913) Çeçen asıllı Mahmut Şevket Paşa, Çeçenistan ve Dağıstan'ın ünlü imamı, ülkesini Rus saldırganlığına karşı büyük bir azim ve inatla savunan, Avar asıllı İmam Şamil ve Sovyet Devletini 30 yıl yöneten politikacı, bilgin ve ülkesini II. Dünya Savaşı'nda düşmandan kurtaran, Gürcü asil-

lı Joseph Stalin'dir.

Dergide ayrıca Pşbiğ İnal, Duman Haşan ve Aslen İsmail'in değerli tarihi yazıları yer alıyor.

Muhammed Peygamberin hayatı, Fatiha, El Kur-si, El-İhlas, Kureyş, En-nasr, Ettakasar, El-Kafirun, El-Hasri, El-Kevser, El-fil surelerinin Adigecesiyle başka dini konuları içeren 15 sayfalık bir bölüm yer alıyor.

67-70. sayfalarda Adige halk ozanı Avanoko Laşe'nin şiirleri var.

Hafitse Muhammet «Duy sesimi canım Adige ülkesi» başlıklı yazısında, anayurt dışında yaşayıp kalpleri vatanları için çarpan gurbetteki sanatçılarımızdan kısaca söz ediyor ve bunların şiirlerine yer veriyor. Bu sanatçılar Arap ülkelerinden Çarım Aliy, Abaze Haris, Teymur Mahmut, Laşın Tahir, Abaze Sevret, Kalmuk Beslen, Jırçağö Fetih, Staş İzdin, Kumuk Mahmut, Duğuj Fuad Türkiye'den Gogul Öner, Yeğujuko Mushut, Çurey Ali, Çurey Muharrem, Thağazite Refik, Lu Cihan, Şığolgo Mecit, Yismeyl Özdemir, Afeşij Emin, Haşedegu Nermin, Yugoslavya'dan Çerkes Vladimir, Bulgaristan'dan kadın şair Petkove Vale'dir.

Şair Beşetoko Habaş'ın «Sijenazir» adındaki uzun şiirinin birinci bölümü, Hah Seferbiy ve Kambiy Cefar'ın bir çok ilginç hikayeleri yer alıyor.

Madam Kalendrin'e yazdığı mektuplarla Fransız edebiyatının klasikleri arasına giren Adige kadını Şarlotto Ayşet'in sanatına uzunca yer veriliyor. Ve Fransız yazarı Alexsandr Dölavery'nin onun üzerine yazdığı «Adige Kadını» adlı romanından bir bölüm yer alıyor.

Yazar Elmas Evuldin'in derin felsefi eseri «İhtiyar adam ile ihtiyar at» adlı hikayesi de dergide bölümler halinde yayınlanacak.

«Ünlü matematikçimiz» başlıklı yazıda Nehuş Adim'in bilimsel çalışmalarına da yer veriliyor.

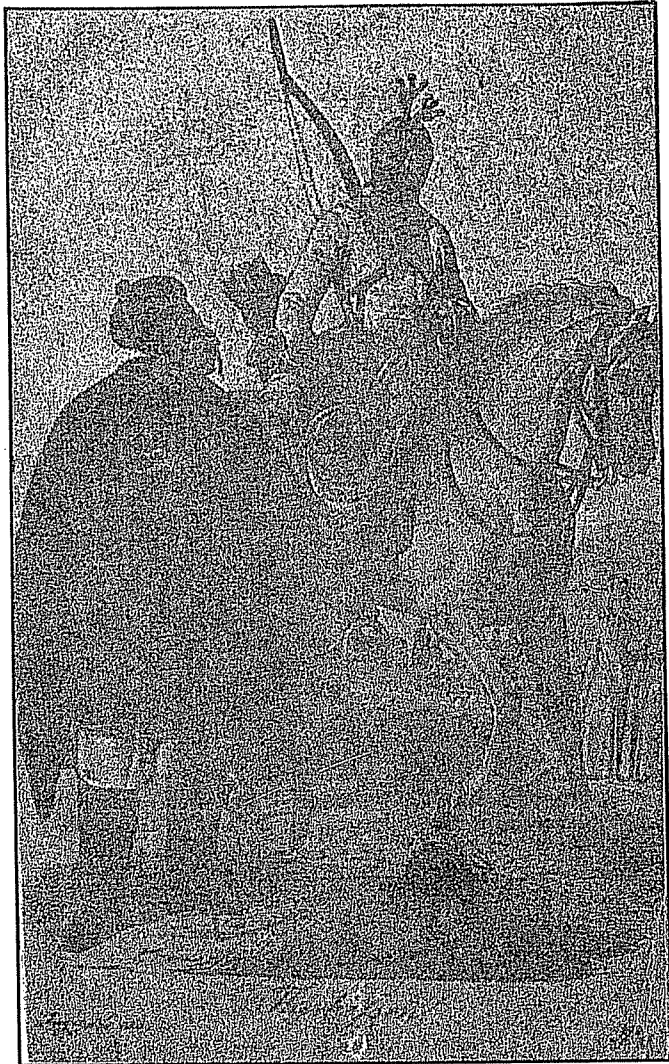
Adige ressamı Petişoko Feliks'in sanat eserleri anlatılıyor ve bazı tablolarına yer veriliyor.

«Adige Ülkesi» dergisi şimdiye kadar Adige Cumhuriyetlerinde hiç yayınlanmamış bir tarzda çok çeşitli konulara değinen değerli bir yayın olarak karışımıza çıkıyor. Önsözünde belirttikleri gibi, tüm Çerkeslerin dergisi olabilecek duruma gelmesini bekliyor, başta yazarları müdürü Kambiy Cefar olmak üzere tüm çalışanlarını kutluyor, Adige kültürüne sonsuz katkılarda bulunmalarını diliyoruz. Deriyi edinmek isteyen okurlarımızın aşağıdaki adrese başvurmalarını duyuruyoruz.

Адрес редакции: КБССР,

г. Нальчик, пр. Кулиева 3 – 28

ALMAN BASININDA DA ÇERKESLER YER BULDU: ÇERKESLER

TSCHERKESEN

Jeder von Euch, meine junge Freunde, hat wohl schon von diesem tapferen Gebirgs volke reden hören, das nun schon seit vielen Jahren mitwahrhaftem heldenmuthe, den selbst der Feind anerkannt, seine Freiheit gegen die gewaltige Macht des russischen Reiches vertheidigt, und ich glaube daher, daß es Euch willkommen sein wird, wenn ich Euch einiges Nähere über das Land Tscherkesen und seiner Bewohner mittheile. Man versteht unter Tscherkessen allenthalben das Land des nordwestlichen Kaukasus. Im Norden wird es durch die Flüsse Kuban, Malka, terek genau bestimmt; östlich sind die Tschetschenzen und Inguschen Nachbarvölker und eine Linie jenseits des Terek von Mosdok

gerade südlich herabgezogen, trennt das Gebiet der Ersteren von dem der Tscherkessen. Südlich bildet der Pschechesch und dessen Fortsetzung jenseits das Terek, dann das heuptgebirge Mjascheich= Bar, Tuturguh, Dschumantau, Maruch, Bistri, und endlich der Oschten mit seiner Fortsetzung bis zum Meere die Gränze. Im Westen das schwarze Meer.

Das Land ist bewohnt von den eigentlichen Tscherkessen, den Abassen, Tartaren, Ossen, Nekrasofischen Kosakken und Nogaiern. Die Einwohnerzahl soll sich etwa auf 700.000 Seelen belaufen. Der Norden und der Süden sind die fruchtbaren Theile, und im Durchschnitt ist das Klima gesund. Der Kaukasus ist das Hauptgebirge Tscherkessens, und seine Vorberge –

die schwarzen Bergezeichnen sich durch enge Thäler, tiefe Schluchten und steile Felsenwände aus.

Doch trifft man hier einen üppigen Pflanzenwuchs und dichte undurchdringliche Wälder. Bewässert ist das Land gut. Die Hauptflüsse sind der Kuban und der Terek, von denen der erstere aber niedere, morastige Ufer hat. Die verschiedenen Stammvölker, welche Tscherkessen bewohnen, unterscheiden sich nicht durch Körperform, nicht durch Sprache und Gebräuche. Die Bewohner dieses Landes sind von großem, starkem, schlankem Wuchs, kräftigen Armen und Beinen. Die Augen sind mittelmäßig groß und werden durch die über ihnen liegenden Braunen sehr hervorgehoben; das Gesicht ein schöner, männlicher Bart. Die Bewegungen der Tscherkessen sind frei und behend, aber dabei edel und stolz.

Das ganze Volk theilt sich in vier Klassen: Herrscher, Älteste, Volk und Sklaven. Die Herrscher sind die Fürsten. Bei einem Volke, welches, wie die Tscherkessen, gegenwärtig stets Krieg führt und kriegerische Tapferkeit über alles ehrt, ist es leicht, daß sich nur die tapfersten und kühnsten Anführer auf einem solchen Platz behaupten oder ihn erlangen können. Die Ältesten bilden, so zu sagen, den Adel der Tscherkessen; das sind Männer von besonderer Einsicht, Tapferkeit und gewissen Besitzungen. Vorrechte, wie sie der Adel bei uns besitzt, haben sie aber nicht. — Das Volk bildet den größten Theil der Tscherkessen; es ist in einzelnen Gegenden tributpflichtig. Die Zahl der Sklaven ist gering, da der mäßige Tscherkesse keine Sklaven Bedienung nöthig hat.

In früherer Zeit versammelten sich die Tscherkessen stammweise, um ihre Angelegenheiten zu berathen; seit den Angriffen der Russen aber sind die Berathungen wegen des Wohls des Vaterlands in größerer Ausdehnung statt. Bei solchen Gelegenheiten schwören sie alsdann den Bluteid, der sie verbindet, bis zum Tode für einander zu streiten, und wählen aus den Tapfersten und Einsichvollsten ihre Anführer, welchen strenger Gehorsam geleistet wird. Dieser erstreckt sich jedoch nur bis zum Anfang des Kampfes; sowie dieser beginnt, streitet Jeder nach eigenem Gutdünken, und der Einfluß des Anführers ist vernichtet. Den regulären Truppen halten die Tscherkessen nicht gerne Stand; sie weichen lieber aus, und fallen jene sodann von ihren günstigen Terrain an. Dagegen kämpfen sie mit den Kosacken in zerstreuter Ordnung fechtend, und verlassen dem Kampfplatz nicht eher, als bis sie die Unmöglichkeit des längeren Widerstandes erkennen. Sie entliehen dann auf ihren raschen Rossen, und wenn es das Terrain nicht gestattet, springt der Tscherkesse herab, verstümmelt sein Pferd, und erklimmt mit gewohnter Behendigkeit die steilen Fel-

sen, wohin ihm der Feind nicht folgen kann.

Der Tscherkesse ist gewöhnlich mit einer Art Litesska bekleidet, welche aber keinen Kragen hat. An der Brust sind die Patronentaschen angenäht, von denen jede acht bis zehn Stück faßt. Über den engen Beinkleidern trägt er gewöhnlich noch ein Paar. Den Kopf deckt eine Mütze, welche einen wattierten Deckel hat. Bei schlechtem Wetter hat der Mann noch einen Mantel, eine Regenkappe und Überschuhe. Die kriegerische Ausrüstung zeigt unserer Abbildung deutlicher. An Waffen, die fast nie abgelegt werden, hat der Tscherkesse: Flinte, Säbel mit leichter Krümmung und ohne Korb, Pistole, Dolch und Messer. Ferner hat er noch ein Täschchen mit Stahl und Stein, eine Art Zünder, Schraubenzieher und ein Büchsen mit Fett.

Aus: Die neue deutsche Jugendfreund, Stuttgart, 1847, s. 238-239. Hrsg. Franz Hoffman.

ГУ МЫГЪАСЭР

Къэдэлъ, гу мыгъасэр,
Къэдэлъ, сыолъэлъ.
Гъэсэлъ тхыдзу зыгъэсэгъазэ,
Ау слорэр щкълъэлъ, уафам окло...

Къэдэлъ, гу мыгъасэр,
Къыныгъом, а хъотым,
Оплъ гъашлэм ыуасэр,
Ухелъасэ шулъэгъум нжоты:

КЪУШЪХЪЭ

КЪЭГЪАГЪЭХЭР

Къушъхъэ къэгъагъэмэ сакълъхъопсынэу
Зы такъынкълъ къысэкълъгъэр.
Къыныгъо сифэми, гушлогъо тклъопсынэу
Гъашлэм инурэу къысфэнэафыгъэх.

Сыкълъхъопсы къэгъагъэмэ ягъашлэ,
Чыгу шъофым итмэ зэун афэмид.
Якълъныгъо къушъхъэмэ къадашлэ,
Жыбгъэм къафилорэр мыухыгъэ тхыд.

КИУАГЪЭ

ИЛЪЭС ПЧЪАГЪЭ

Илъэс пчъагъэ унусэ шъэфхэр
Бгъэгум рэхъатэу шыбгъэбылгыгъэх.
Илъэс пчъагъэм шулъэгъум нжэфхэр
Шъхъэзакъом ыгу чыплъ зырашэкълъыгъ.

Киуагъэ, чъагъэ илъэс пчъагъэ,
Шъынкълъэр плъштмэ, гъашлэри кълъны.
Гукъэкълъыжхэр плуакълъу хъагъэу
Унгъоногъуэхуэ къыбдеклъкълъых.

БЗЭДЖЭЖЪЫКЪО Фатим.

MARJE TROPHY

*Alaca bir gecenin şafağında
Uykusuz mahmur gözlerimizle
Düşünüyorsak hala ne yapacağımızı
Hala soru işaretleri varsa kafamızda
Yoksulluktur bizimki
Düşün yoksulluğudur.
Aradan bunca yıl geçmesine rağmen
Sayıyorsak hala yerimizde
Aşamamışsak dağları
Atamamışsak yüreğimizdeki şüpheleri
Korkudur bizimki
Can korkusudur...*

Her yayın organının bir oluşum safhası vardır. Doğum sancısına benzer. Bu önce düşünsel anlamda yavaş yavaş hazırlanmak, gerekli finansmanı sağlamak, yazar çizer kadrosunu oluşturmak, dizgi ve matbaa sorunlarını çözmek, yasal izinleri almak. Bu sancının ağır bir sürecidir. MARJE'de benzer ama ilginç bir süreçten geçti.

Biliyorsunuz değerli okuyucular, MARJE'nin çekirdek kadrosu şu anda yayın hayatına ara veren bir derginin elemanlarından oluşuyor. Daha MARJE'nin ilk sayısında genişlemeye başlayan bu kadro, 8 ay önce ilgili tüm şahıslara ve kurumlara çıkarttıkları derginin halkımızın ihtiyaçlarına cevap veremediğini, ekonomik anlamda tıkanmış, yeterli kadro anlamında problemleri olduğunu, dergi sahibi kuruluşun bağlı olduğu yasalar gereği yazılması gereken herşeyin yazılamadığını, bir tıkanmanın söz konusu olduğunu, ayrıntılı raporlarla defalarca anlattı. Çözümü de koyuyordu bu raporlar. Çözüm, özetle, profesyonel dergi, profesyonel kadro ve bağımsız bir yapıydı.

Sonuç ve tepkiler şaşırtıcıydı. Her kafadan farklı bir ses çıkıyordu. Ömerler tasvip görüyor, ama ısrarla o anki statünün korunması için muhafazakar bir tepki gösteriliyordu. Herkes yapı korunsun, dergi yayın hayatına devam etsin, diyordu. Diyordu ama hiç kimse (birkaç değerli insan hariç, Muhittin Ünal Bey, Dr. Necdet Hatam Bey, Harun Fidanoglu Bey ve Dr. Batıray Özbek Bey gibi) gerekli çabayı, yeterli destek ve ilgiyi göstermiyordu. En son İstanbul'daki derneklerarası toplantıda bu konu gündeme geldiğinde, bir arkadaşımız şöyle tepki gösteriyordu:

– Habire soruyorlar, dergiyi ne yapacağız diye.

Alın ne yaparsanız yapın.

İşte o an belki de MARJE'nin kesin doğum sancılarının başladığı andı. Önce bu çekirdek kadro, sorumluluk sahibi olduğu derginin abone döneminin son sayısını da, kişisel çaba ve olanaklarıyla çıkararak görev dönemini tamamladı. Sonra büyük bir hızla çalışmalarına başladı. Önce bir isim bulunmalıydı. Bütün Kuzey Kafkasya otantik halklarının benimseyebileceği bir isim olmalıydı, bir anlam ifade etmeliydi, bir mesaj

taşımalıydı, bir hareketi, dinamizmi anlatabilmeliydi.

Ve sonunda hemen hemen bütün Kuzey Kafkasya otantik halklarınca ortaklaşa kullanılan ve aynı anlamları ifade eden yukarıdaki özelliklere uygun olarak MARJE isminde karar kılındı. Ve Çerkes halkından birilerinin ilk profesyonel yayın girişi olan MARJE'nin yayın hayatına geçmek için çalışmalarına başladığı resmen açıklandı.

Önce tepkiler daha doğrusu tepkisizlikler şaşırtıcıydı. Ama çalışmalar inatla devam ediyor, gerekli finansman kaynakları araştırılıyor, profesyonelliğe aday genç bir kadro oluşturuluyor, prototipler, logolar, yazılar hazırlanıyor, dizgi ve matbaa bağlantıları yapılıyordu. Yavaş yavaş önce yurtdışından olmak üzere destek ve başarı mesajları gelmeye başlıyordu. Sıra resmi müracaatlara gelmişti. MARJE'nin Yazışları Müdürü, Av. Mustafa Aziz Özbek, başkanlığında tüm yasa ve hukuk kurallarına uygun bir biçimde hazırlıklar tamamlandı. İlgili makamalara sunulmak üzere tüm evraklar tamamlandı ve dilekçe, derginin yayın merkezi olacak olan Başkent Ankara'nın en büyük mülki amiri sıfatıyla Ankara Valiliği'ne sunuldu.

Dilekçe işleme konulup Ankara Emniyet Müdürlüğü'ne havale edildi. Evrak girişleri yapıldıktan sonra, Ankara Emniyet Sarayı'ndan Güvenlik Şube Müdürlüğü Kalem'i'ne çıkan dosya, daha ilk inceleme-sinde tepki almaya başladı.

- Derginin ismi ne, sahibi kim?
- MARJE, efendim.
- Ne biçim isim bu? Kürtçe mi?
- Hayır efendim, Çerkesçe. Dosyayı incellerseniz gerekli tüm bilgiler var.
- Ne demek Çerkesçe, sizde mi bölücülüğe başladınız?
- Bölücülükle alakası yok efendim.
- Ne demek bölücülükle alakası yok, hangi dilde yayınlayacaksınız bu dergiyi?
- Türkçe-Çerkesçe...
- Bölücülükle alakası yoksa niye Çerkesçe yayınlayacaksınız?
- Bölücülükle alakası yok efendim, bu bizim yasal tasarrufumuz, öyle yayınlamak istiyoruz.
- Anlamı ne Marje'nin?
- Marje efendim, Marje haydi anlamına gelir.
- Ben buna birşey diyemem, yetkililerle görüşün.
- Tabii, yetkililer kimse onlarla görüşelim efendim.

Üst düzey bir yetkilinin odası...

- Nedir bu efendim?
- Çerkesçe bir derginin yayını konusunda müracaatta bulunuyor arkadaşlar.
- Yahu siz de mi? Neyinize yetmiyor Türkçe.

- Efendim dergi çıkartmak için biz izin istemiyoruz. Bakınız, Basın Kanununun 8 ve 9 uncu maddelerine göre Mevkute çıkarılması izne bağlı değildir. Ancak Mevkutenin çıkarılacağı yerin en büyük amirine gerekli evraklar ve bilgi verilir, der. Biz de gerekli evraklarla beraber bilgi için müracaatta bulunuyoruz. Siz de bunun karşılığında bize bir alındı belgesi vermekle yükümlüsünüz.

Odadaki diğer bir görevli:

- Çıkartamazsınız efendim, toplatırız. Ver bakalım basacağınız matbaanın ismini.

- Yasaya göre matbaanın ismini verme zorunluluğum yok. Ama buyrun siz toplatın.

Üst düzey yetkili:

- Uzatmayın buyurun beyefendi, biz yetkili değiliz, sizi müdür beyle görüşturalım.

Koridor:

Odadaki aynı görevli...

- Bak arkadaş dergiyi basamazsın toplatırız, sizi de tutuklarız.

- Buyrun arkadaş, dergiyi toplayın bizi de tutuklayın.

- Ne demek o?

- Şu demek, şu anda dergiyi 3000 adet basacağız, dergiyi toplatın 30 bin adet basalım.

- Bak arkadaş gel buraya...

Kenarda bir yer, bir iki görevli daha...

- Bak kardeşim, bu arkadaş Çerkes. Burada görevli falanca arkadaşın annesi Çerkes, filanca arkadaşın da babaannesi Çerkes, benim de kız arkadaşım Çerkes.

- Pardon?

Kısa bir bakışma ve sessizlik...

- Sizin buradaki göreviniz ne, öğrenebilir miyim?

- Memurum.

- Yetkili misiniz?

- Hayır.

- Müdür Bey mi yetkili?

- Evet...

- O zaman biz müdür beyle görüşelim.

Müdür Bey'in odası, diğer üst düzey görevliyle beraber...

- Efendim, arkadaşlar, Çerkesçe bir dergi konusunda müracaatta bulunuyorlar.

Son derece nazik ama mesafeli bir tavır:

- Buyrun.

- Efendim, biz Basın Kanununun 8., 9. maddesi ile ilgili hükümleri gereğince bir müracaatta bulunuyoruz.

- Dosyanız tamam mı?

- Tamam efendim.

- İyi bırakın o zaman.

- Efendim, bunun karşılığında bir alındı belgesi istiyoruz.

- İnceleyeceğiz efendim siz dosyayı bırakın.

- Efendim yasaya göre...

- Siz dosyayı bırakın beyefendi. Biz size haber vereceğiz.

Bir hafta sonra müdür beyin odası...

- Efendim bizim bir dosyamız vardı akibetini öğrenmek istiyoruz.

- İnceliyoruz efendim.

- Biz dosyamızı geri almak istiyoruz efendim.

- Niye vazmıgeçtiniz?

- Hayır, efendim. Noter aracılığıyla göndermek istiyoruz da. Yasaya göre böyle bir hakkımız var.

- Birkaç gün bekleyiniz beyefendi. Cevap vereceğiz.

- Efendim hazırladığımız ilk tanıtım sayısında ki Haber ve röportajlar güncelliğini kaybediyor. Bir de bunun emek ve maliyet açısından diğer bir portresi var. Alındı belgesini almak istiyoruz. Siz de vermekle mükellefsiniz.

- Vermeyeceğiz de demiyoruz ki.

- Ama vereceğiz de demiyorsunuz.

- Bizi de sorumlu olduğumuz yerler var değil mi, sormak zorundayız efendi. Bir süre daha bekleyiniz efendim.

- Hangi makamlar efendim, onlarla görüşelim.

- Biz size haber verimiz.

- İsrar etmek durumundayım beyefendi.

- Dosyanız valilikte, bakanlığın görüşü alınacak.

Ertesi gün... Dosya valilikte yok, Emniyette de MARJE ile ilgili elimizde bir evrak da yok, sinirli bir bekleyiş ve temas trafiği başlıyor. Merkez Büro sorumlumuz Özlem Aktaş, Ankara Valisi'ne ulaşmak için yoğun bir çaba sarfediyor. Vali bey yerindedegiller. Vali Yardımcısı ile görüşüyor, bu konuya başka bir vali muavininin baktığını söylüyor. Onunla temas kuruyoruz, göreve yeni geldiğini, birkaç gün sonra aramamızı söylüyor. Tekrar gergin bir bekleyiş. Basın toplantısı yapmaya karar veriyoruz, bunu ilgililere de bildiriyoruz. Tekrar bir koşturmaca başlıyor. Dosyamız bulunuyor. İçişleri Bakanlığı'nın oluru ile ve Ankara Valiliği'nin onayı ile aşağıdaki belgeyi alıyoruz. Artık MARJE resmi olarak yayın hayatında. Belki de, muhaceret tarihimizde önemli bir belge olarak yerini alacak olan aşağıdaki kağıt, MARJE'nin doğum belgesi...

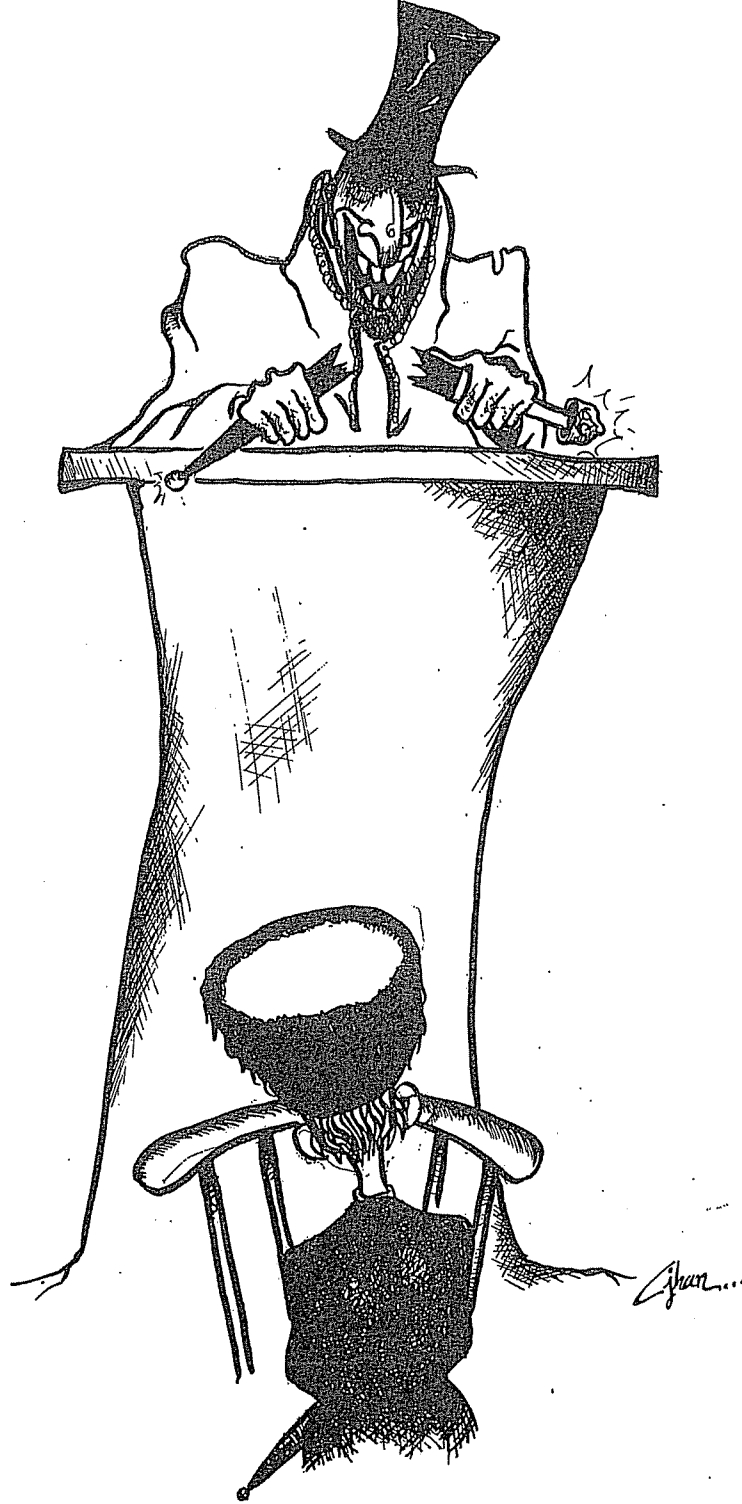
Uzun yıllar devam etmesini dilediğimiz Marje Thophy'nin ilk etabı böylece tamamlanıyor.

T.C. ANAYASA VAKIFLARI Emniyet Müdürlüğü	
SAYI: B.05.1.EH.4.06.00.12 BS/Y: 1794 2683 KONU: Marje Dergisi.	24.1.92
ALINDI BELGESİ	
Yayının Adı	: Marje Dergisi
Türü	: Dergi
Yayın Şekli	: Siyasi, Aylık, Türkçe-Çerkesçe.
İmtiyaz sahibi	: ŞÖNMEZ BAYRAM
Yayın İdar. Adresi	: Yeşilarmak Sokak 12/48 Maltepe
İş bu alındı belgesi adı geçen-Yayın İmtiyaz Sahibinin 24.1.92 tarihli beyannamesine istinaden, 13.11.1983 tarih ve 2950 Sayılı Kanunla değiştirilmiş, 5680 Sayılı Basın Kanununun 9. maddesi gereğince verilmiştir.	
Nizamettin GÜVEN Vali Yardımcısı	

K

ARİKATÜR

CİHAN İŞBAŞI

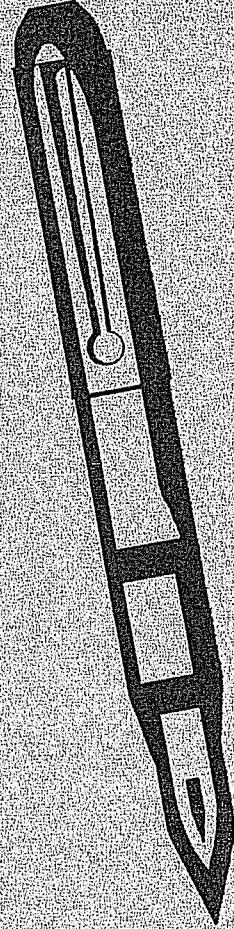

MUHACERETTEKİ

CERKES AYDINLARI

İzzet AYDEMİR

Ankara 1991

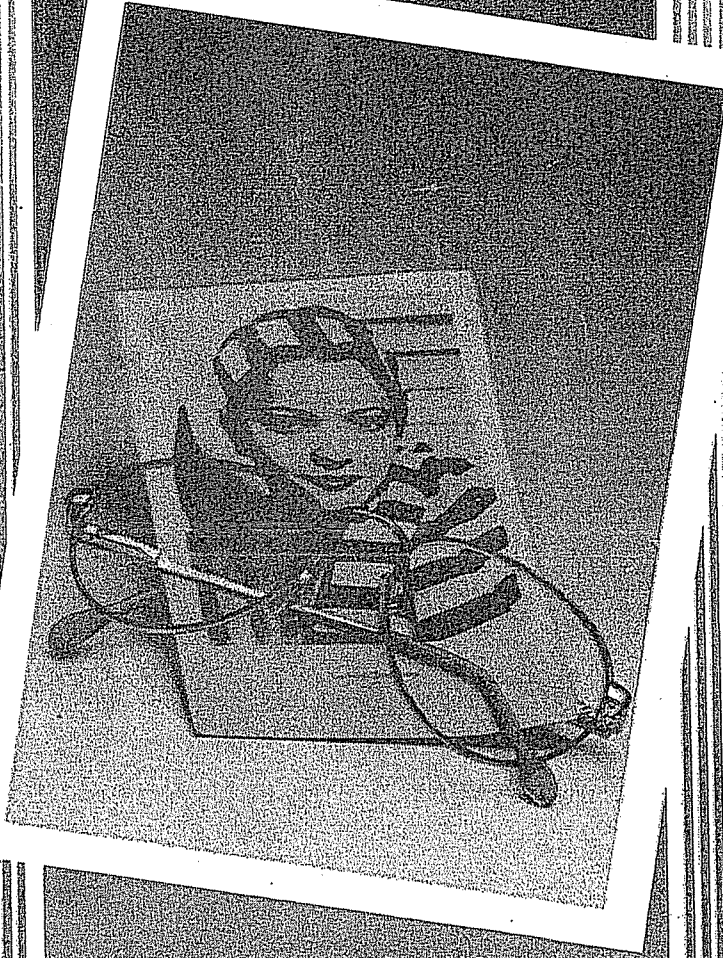

Щ A. B. K
9 Ж M
А D P
9 Z Ц

KİTAP İSTEME ADRESİ: P.K.: 355 Kızılay/ANKARA

"Gözler hayata açılan pencerelerdir."

Ketave

ALBINA
OPTİK - PAZARLAMA

